ڕۆژوو

نوزادی

ئازاد نجم الدین

منتدى إقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
للكتب (كوردى , عربي , فارسي)

ڕۆژوو

ڕۆژوو

نوسینی:

ئازاد نجم الدین

بۆ بڵاوکردنەوەو ڕاگەیاندن

ناوی کتێب:	ڕۆژوو
نوسەر:	ئـازاد نجم الدين
نەخشەسازی ناوەوە	هەردی
بڵاوکردنەوەی:	نوسینگەی تەفسیر/ هەولێر
خــە ت:	نەوزاد کۆیی
بەرگ:	أمين مخـلص
نۆرە و ساڵی چاپ:	یەکەم ١٤٢٩ك – ٢٠٠٨ز
تـــــیراژ:	(٢٠٠٠) دانە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان، ژمارەی سپاردنی ١١٤٦ی ساڵی ٢٠٠٨

تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوە و ڕاگەیاندن
هەولێر- شەقامی دادگا - ژێر ئوتێلی شیرین پالاص
ت : ٢٢٢١٦٩٥ - ٢٢٣٠٩٠٨- ٢٥١٨١٣٨
مۆبایل : ٢٢ ٥١ ٤٦٠ ٠٧٥٠ - ٩١ ٧٢ ١٣٨ ٠٧٧٠
tafseeroffice@yahoo.com
tafseeroffice@maktoob.com
altafseer@hotmail.com

بسم الله الرحمن الرحيم

انَّ الحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ ونَسْتَعِينُهُ ونَسْتَغْفِرُهُ، ونَعوذُ باللهِ مِنْ شُرورِ أَنْفُسِنا ومِنْ سَيِّئاتِ أَعْمالِنا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ فَلا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلِ فَلا هادِيَ لَهُ. وأَشْهَدُ أَنْ لا الهَ إلا اللهُ وأَشهَدُ أَنَّ محمداً عَبدُهُ ورسُولُهُ. يا أَيُّها الذينَ آمَنوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقاتِهِ ولا تَمُوتُنَّ إلاّ وأَنتُمْ مُسلِمونَ، يا أَيُّها النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الذي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدةٍ وخَلَقَ مِنها زَوجَها وبَثَّ مِنهُما رِجَالاً كَثيراً ونِساءً واتَّقُوا اللهَ الذي تَساءَلُونَ بِهِ والارْحَامَ إنَّ اللهَ كانَ عليكُمْ رَقيباً، يا أَيُّها الذينَ آمنوا اتقوا اللهَ وقُولوا قَولاً سَديداً، يُصلِحْ لَكُمْ أعمالَكُمْ ويَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ، وَمَنْ يُطعِ اللهَ ورسولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوزاً عَظيماً.

أَمَّا بعدُ: فإنَّ أصدَقَ الحَديثِ كِتابُ اللهِ، وخَيرَ الهَدِي هَدْيُ محمدٍ صلّى اللهُ عَلَيهِ وَسَلَّمَ وشَرَّ الامُورِ مُحْدَثاتُها، وكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ، وكُلَّ ضَلالةٍ فى النَّارِ.

پێشەکی چاپی یەکەم

لەگەڵ خولانەوەی ساڵ ڕۆژووی رەمەزانیش دێتەوە، بە هاتنەوەی ئەویش خەڵکانێك دەگەڕێنەوە بۆ ئیسلام و سەرلەنوێ بە نوێژو ڕۆژوەکانیانەوە پابەند دەبنەوەو واز لە زۆر تاوان و گوناح و رەفتارو رەوشتی جاهیلیی دەهێنن؛ ئەمەش هەر چەندە نوقسانە بەڵام هەر جێی دڵخۆشییە..

پرسیار دەربارەی مەسەلەکانی نوێژو ڕۆژوو لەو پرسیارە زۆرانەن کە ڕووبەڕوو دەبنەوەو و پێویست بەوەڵام دانەوە دەکات. بۆیەبە باشم زانی زۆرینەی باسەکانی شەرع لە دوو توێی کتێبدا بخەمە بەردەستی برایان، تا هەر یەکەیان سەرچاوەیەکی وەڵامی پرسیارە شەرعیەکانی لە لا بێت، ئەمەی بەردەستی بەڕێزیشتان باسەکانی ڕۆژووە، هەوڵمداوە زۆرترین باسە سەرەکیەکان لە خۆ بگرێت، بەڵام بە تەئکید هەموو باسەکانی ڕۆژوو نین، چونکە هەموویان کتێبی قەبارە گەورەتریان دەوێت.

ئەما دەربارەی شێوازی ئەم نووسینە، پێویستە چەند خاڵێك ڕوون کەینەوە:

- هەموو زاراوەیەك یەکەمجار راڤە کراوە، پاشان حوکمی شەرعیی چییە، ئینجا بەڵگە شەرعیەکەی لە قورئان و حەدیس، پاشان رای شەرعناسان دەربارەی، بۆ ئەوەی هەر کەس دەیخوێنێتەوە شارەزاییەکی سەرەتایی لە شەرعدا پەیدا کات، ئەما ئەو کەسەی تاقەتی ئەو تەفسیلاتەی نییە بە کورتترین رستە و (**بە خەتێکی جیاواز وەك ئەم خەتە، کە خەتی بەژێردا هاتووە**) رای پەسەند کراوم بۆ جیا کردۆتەوە، واتە ئەو راو بۆچوونەی بە دیدی من بەهێزترە بۆم دیاری کردووەبۆ ئەوەی ئەگەر متمانەی لەسەر دین و دینداری و زانیاری من هەبوو، ئەو کورت و موختەسەرە وەربگرێت، ئەگەر کەسێکیش ویستی بەڵگەکان و رای شەرعناسان بزانێت، ئەویشم بۆ ڕوون کردۆتەوە، تا ئەگەر را و بۆچوونەکەی منی پێ پەسەند نەبوو، خۆی بتوانێت رایەکی تر وەرگرێت..

- بۆ توێژینەوەی حەدیسەکان، تا رای ئەلبانی رەحمەتیم دەربارەی سەحیحی و زەعیفی حەدیس دەست کەوتبێت نەچوومەتە سەر رای کەسی تر، چونکە پێم وا نییە کەس لەم سەردەمەی ئێستای ئێمەدا لەو شارەزاتر بوو بێت، دەشزانم کە مەیدانی توێژینەوەی حەدیس بەرفراوانەو جێگای زۆری تری غەیری ئەلبانیشی تێدا بۆتەوە، بەلام کەس لەم سەردەمەداوەك ئەلبانی رەحمەتی ئیعتیرافی پێ نەکراوە. کەسیش بە قەدەر ئەو - رەحمەتی خوای لێ بێت - لەم سەردەمەدا خزمەتی حەدیسی نەکردووە، والله اعلم.

- ئیعتیمادم نەکردۆتە سەر مەزهەبێکی فیقهی دیاری کراو بەڵکو ئیعتیمادم بۆ رای فقهی کردۆتە سەر چەندین سەرچاوەی شەرع وەکو فقه السنه ی سید سابق، نیل الاوطاری الشوکاني، توضیح الاحکامي ئال بسسام، ارواء الغلیل ی ئەلبانی کە توێژینەوەی زیاتر لە سێ هەزارحەدیسی منار السبیلی ابن ضویانه هەروەها فەتواکانی (اللجنة الدائمة للبحوث والافتاء والارشاد)ی وولاتی حەرەمین، کە جێی متمانەن والحمد لله. ئەمانە جگە لە سەرچاوەکانی حەدیسی وەکو بوخاری و موسلیم هەروەها جگە لە کتێبی فیقهی مەزهەبەکان..

- هەوڵیشم داوە کە مەسەلە تازەکانی رۆژووش باس کەم وەك بەکارهێنانی شرینقەو سپرای تەنگەنەفەسی و خوێن وەرگرتن و خوێندان و ئەوانە..

هیوادارم خوای پەروەردگار لێمان وەرگرێت و بە رەنجێکی دانێت کە بۆ روون کردنەوەی دینەکەی ئەو دراوە، ئومێدەواریشم موسوڵمانان سوودی لێ وەرگرن و دوعایەکیش بۆ من بکەن، بە تایبەتی لە کاتی بەربانگ کردنەوەکانیاندا..

وصلى الله على سيدنا وحبيبنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

١٤٢٦ك - ٢٠٠٥ز

رۆژوو

رۆژوو لە رووی زمانەوانییەوە یەعنی خۆ گرتنەوە، ئەوی خۆی لە قسەکردنیش دەگرێتەوە پێی دەڵێن صائم، وەکو خوای گەورە دەفەرموێ: (إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا) ١٩ مريم/ ٢٦ ئەو ئێستردی ئالیکیش ناخوات پێی دەڵێن فرس صائم.

لە رووی زاراوەییشەوە یەعنی: خۆگرتنەوە لەوانەی رۆژوو دەشکێنن، هەر لە سپێدەی بەیانییەوە تا خۆرئاوا بوون. لەگەڵ هەبوونی نییەتدا. واتە مەبەستی بوو بێت کە بە رۆژوو بێت نەك هەر خۆ لەو شتانە لەو ماوەیەدا بگرێتەوەو بەس.. ئیبنو حەجەر لە (فتح الباري) ی راڤەی بوخاریدا و ئیمامی نەوەوی لە راڤەی سەحیحی موسلیمەکەیدا دەفەرموون: رۆژوو: خۆ گرتنەوەیەکی تایبەتیە، لە کاتێکی تایبەت و بە چەند مەرجێکی تایبەت..

رۆژووی رەمەزان کە لەسەر موسوڵمانان فەرز کرا، رۆژی دوو شەممە بوو، دوو رۆژ لە مانگی شەعبانی ساڵی دووەمی کۆچی رۆیشتبوو.. پێغەمبەریش ﷺ نۆ رەمەزان بەرۆژوو بوو.

رۆژوو روکنێکی ئیسلامە، هەر کەس ئینکاری فەرزێتیەکەی بکات کافر دەبێت.

حیکمەتی رۆژوو:

حیکمەتەکانی رۆژوو زۆرە، لەوانە:

- یەکێکە لە گەورەترین خواپەرستی نێوان بەندەو خوای خۆی، تەنها رۆژووەوان و خوای گەورە دەزانن کە رۆژووەکەی گرتووە یان نا، وە بە چ مەبەستێك گرتوویێتی.
- خۆ کۆنترۆڵ کردن و مەشق کردنی دەروونە لەسەر ئارامگری، هەر سێ جۆرە خۆگریەکەی تێدایە: رۆژوو خۆگرتنە لەبەر گوێڕایەڵی فەرمانی خوا، خۆگرتنەوەیە لە گوناح و تاوان، خۆگرتنە لەسەر ئازار لەبەر خاتری خوا..

ـ تاقیکردنەوەیەکە لەسەر ناڕەحەتی و برسێتی بوون و بێ بەش بوون! دواییش یاد خستنەوەی موسوڵمانە بەو نیعمەتانەی هەیبوون و لێی یاساغ بوون و بۆی گەڕانەوە.. ئەمەش بۆ ئەوەیە، کە موسوڵمان هەست پێبکات، کە بە ملیۆنەها خەڵك هەن ساڵ دوازدە مانگە ئاوا برسین. (لە ژێر سایەی دادو بێدادی شارستانێتی رۆژئاوادا سازمانی نەتەوەیەکگرتووەکان دەڵێت: سێ ملیار برسی لە جیهاندا هەیە! ئەوانەی، کە رۆژانە کەمتر لە دوو دۆلاریان دەست دەکەوێت!!)

ـ رۆژوو پڕە لە سوودی تەندروستی، جۆرێکە لە چارەسەر، حەوانەوەی گەدەو دەزگاکانی هەرسە، پارسەنگ کردنەوەی هۆرمۆنەکانی لەشە..

گەورەیی رۆژوو:

١ـ ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ لە پێغەمبەری نازدارەوە ﷺ دەگێڕێتەوە کە: (قالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إلا الصيام، فَإنهُ لي وأنا أُجْزِيُ بِهِ. والصيامُ جُنَّةٌ. فَإذا كانَ يَومِ أحَدِكُمْ فَلا يَرْفَثْ ولا يَصخَبْ ولا يَجْهَلْ. فَإنْ شَاتَمَهُ أحَدٌ أو قَاتَلَهُ، فَلْيَقُلْ: إنِّي صائم. مَرَّتَينِ. والّذي نَفْسُ محمدٍ بِيَدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصائمِ أطْيَبُ عِنْدَ اللهِ يَومَ القيامَةِ مِنْ رِيحِ المِسْكِ. والصائمِ فَرْحَتَانِ يَفْرَحُهُمَا: إذا أفْطَرَ فَرِحَ بِفِطْرِهِ. وإذا لَقِيَ رَبَّهُ فَرِحَ بِصومِهِ) رواه احمد ومسلم والنسائي[1] واتە: خوای گەورە فەرموویەتی: هەموو کارەکانی مرۆڤ بۆ خۆیەتی، تەنها رۆژوو نەبێت. رۆژوو بۆ منەو منیش پاداشتی دەدەمەوە. رۆژوو قەڵغانە. هەر کەسێکتان بە رۆژوو بوو با شەڕە جنێو نەکات و نەکەوێتە هات و هاوارو گاڵتەو فشقیات. ئەگەر یەکێکیش

---

[1] مسلم: كتاب الصيام – باب فضل الصيام، برقم (١٦٣) (٢ / ٨٠٧)، والنسائي: كتاب الصيام – باب ذكر الاختلاف على أبي صالح في هذا الحديث، برقم (٢٢١٦) ٤/١٦٣و١٦٤) وأحمد في "المسند" (٢ / ٢٧٣).

شەڕی پێ فرۆشت با دوو جار بڵێ: من بەرۆژووم. بەو کەسەی گیانی محمدی بەدەستە بۆنی دەمی ڕۆژووەوان لای خوای گەورە، لە ڕۆژی دواییدا لە بۆنی میسك خۆشتر دەبێت. ڕۆژووەوان دوو خۆشحاڵی لە ڕێیە: کە بەربانگ دەکاتەوە بە ڕۆژوو شکاندنەکەی خۆشحاڵ دەبێت. کە بە خوای خۆشی دەگات بە پاداشتی ڕۆژووەکەی خۆشحاڵ دەبێت..

٢ـ ریوایەتی بوخاری و ئەبو داوود: (الصيامُ جُنَّةٌ. فإذا كانَ أحدُكُمْ صائماً فَلا يَرْفَثْ ولا يَجْهَلْ. فَإنْ امْرُؤٌ قَاتَلَهُ أو شاتَمَهُ، فَلْيَقُلْ: إنِّي صائم. مَرَّتَين. والّذي نَفْسُ محمدٍ بِيَدِهِ لَخَلُوفُ فَمِ الصائِمِ أطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ المِسْك. يترك طعامَهُ وشَرابَهُ وشَهْوَتَهُ مِنْ أجْلِي. الصيامُ لِي وأنا أجزي بهِ. والحَسَنَةَ بِعَشْرَةِ أمْثالِها)[1] واتە: ڕۆژوو قەڵغانە. هەر کەسێکتان بە ڕۆژوو بوو با شەڕە جنێو نەکات و نەکەوێتە سوعبەت و گاڵتەو گەپ. ئەگەر یەکێکیش شەڕی پێ فرۆشت با دوو جار بڵێ: من بەرۆژووم. بەو کەسەی گیانی محمدی بەدەستە بۆنی دەمی ڕۆژووەوان لای خوای گەورە، لە ڕۆژی دواییدا لە بۆنی میسك خۆشتر دەبێت. ئەو لەبەر خاتری من وازی لە خواردن و خواردنەوەو حەزەکانی خۆی هێناوە. ڕۆژوو بۆ منەو خۆشم پاداشتەکەی دەدەمەوە، چاکەش دە قاتە.

٣ـ عبد اللەی کوڕی عەمر دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (الصيامُ والقرآنُ يَشْفَعانِ لِلْعَبْدِ يومَ القيامَةِ. يقولُ الصيامُ أيْ رَبِّ مَنَعْتُهُ الطعامَ

[1] بخاري: كتاب الصوم – باب فضل الصوم (٣ / ٣١)، ومسلم، مختصراً: كتاب الصيام – باب فضل الصيام، برقم (١٦٣) (٢/ ٨٠٧)، وأبو داود مختصراً: كتاب الصوم – باب الغيبة للصائم، برقم (٢٣٦٣) (٢ / ٧٦٨) وابن ماجه: كتاب الصيام _ باب ما جاء في الغيبة والرفث للصائم، برقم (١٦٩١) (٥٣٩/١) والنسائي: كتاب الصيام – باب فضل الصيام، برقم (٢٢١٧) (٤ / ١٦٤)، والموطأ: كتاب الصيام – باب جامع الصيام، برقم (٥٧، ٥٨) (١ / ٣١٠)، وأحمد في "المسند" (٢/٢٤٥و٢٥٧و٢٧٣و٢٢٤) والبيهقي: كتاب الصيام – باب فضل شهر رمضان وفضل الصيام على سبيل الاختصار (٤ / ٣٠٤)

والشَّهَواتِ بالنَّهارِ فَشَفِّعْني فيهِ. ويقولُ القُرآنُ: مَنَعْتُهُ النومَ بالليلِ فَشَفِّعْني فيهِ. فَيَشْفَعَانِ) رواه احمد بسند صَحيح[1] واته: رۆژوو قورئان له رۆژی دواییدا تکا دەکەن بۆ خاوەنەکانیان رۆژوو دەفەرمویٚ: ئەی خوای گەورە من بە رۆژ خۆراك و حەزدکانم لیٚ گرتبۆوە، دە تۆش لوتف کەو بمکە تکا کاری. قورئانیش دەفەرمویٚ: نەمدەهیٚشت شەوانە بخەویٚت، دە خوایە لوتف کەو بمکە تکا کاری. ئینجا هەردووکیان تکای بۆ دەکەن.

٤ـ ئەبو ئومامە دەفەرمویٚ: هاتمە خزمەت پیٚغەمبەر ﷺ و عەرزم کرد: فەرمانیٚکم پیٚ بفەرموو تا بیکەم و پیٚی بچمە بەهەشتەوە. فەرمووی: (عَلَيكَ بالصومِ فإنَّهُ لا عِدْلَ لَهُ)واتە: رۆژوو بگرە، چونکە هیچ شتیٚك هاوتای رۆژوو نییە. پاشان هاتمەوە خزمەتی هەر فەرمووی: (عَلَيكَ بالصيامِ) رواه احمد والنسائي والحاكم وصححه[2]

٥ـ ئەبو سەعیدی خودریش ـ خوا لیٚی رازی بیٚت ـ دەگیٚریٚتەوە کە پیٚغەمبەر ﷺ فەرمووی: (لا يَصومُ العَبدُ يوماً في سَبيلِ اللهِ إلا باعَدَ اللهُ بِذلكَ اليومِ النَّارَ عنْ وَجْهِهِ سَبْعِينَ خَرِيفاً) رواه الجماعة إلا أبا داود[3] واتە: هەر بەندەیەکی خوا

---

[1] أحمد في "المسند" (٢ / ١٧٤)

[2] النسائي: كتاب الصيام – باب ذكر الاختلاف على محمد بن أبي يعقوب، في حديث أبي أمامة، في فضل الصائم، برقم (٢٢٢٣) (٤ / ١٦٦)، وأحمد في "المسند" (٥/٢٤٩و٢٦٤)، والحاكم: كتاب الصوم (١ / ٤٢١) وقال: هذا حديث صحيح الإسناد، ولم يخرجاه. ووافقه الذهبي.

[3] البخاري: كتاب الجهاد والسير – باب فضل الصوم في سبيل اللّه (٤ / ٣١، ٣٢)، ومسلم: كتاب الصيام – باب فضل الصيام في سبيل اللّه، لمن يطيقه بلا ضرر، ولا تفويت حق، برقم (١٦٧) (٢ / ٨٠٨)، والترمذي: كتاب فضائل الجهاد - باب ما جاء في فضل الصوم في سبيل اللّه، برقم (١٦٢٣) (٤ / ١٦٦)، وابن ماجه: كتاب الصيام – باب في صيام يوم في سبيل اللّه، برقم (١٧١٧) (١ / ٥٤٧، ٥٤٨)، والنسائي: كتاب الصيام – باب ثواب من صام يوماً في سبيل اللّه، وذكر الاختلاف على سهيل بن أبي صالح، برقم (٢٢٥٠،٢٢٤٦) (٤ / ١٧٣)، والدارمي: كتاب الجهاد – باب من صام يوماً في سبيل اللّه، عز وجل (٢/ ٢٠٣)، وأحمد في "المسند" (٣ / ٢٦، ٥٩، ٨٣).

رۆژێك لەبەر خاتری خوا بەرۆژوو بێت؛ خوای گەورە بەو رۆژە ماوەی حەفتا پاییزدری ئاگری دۆزەخی لێ دوور دەخاتەوە.

٦- سەهلی کوڕی سەعدیش گێڕاویەتیەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی (إِنَّ لِلْجَنَّةِ باباً يُقَالُ لَهُ الرَّيَّانُي قَالُ يومَ القيامَةِ: أينَ الصائمونَ؟ فإذا دَخَلَ آخِرُهُمْ أُغْلِقَ البابُ) رواه البخاري ومسلم[1] واتە: بەهەشت دەرگایەکی هەیە پێی دەڵێن رەییان. لە رۆژی دواییدا بانگ دەکرێت: کوا رۆژووەوانان؟ (واتە با بێن و لەم دەرگایەوە بچنە بەهەشتەوە) جا کە کۆتا رۆژووەوان چووە ژوورێ ئیتر دادەخرێت..

بەشەکانی رۆژوو

رۆژوو دوو بەشە:

رۆژووی فەرز و رۆژووی سوننەت.

رۆژووی فەرزیش سێ جۆرە:

رۆژووی رەمەزان. رۆژووی کەفارەت. رۆژووی نەزر..

ئێمە لێرەدا تەنها باسی رۆژووی رەمەزان و رۆژووی سوننەت دەکەین، جۆرەکانی تر هەر یەکەیان لە شوێنی خۆیاندا باس دەکرێن ان شاء الله.

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب الرَّيَّان للصائمين (٣ / ٣٢)، ومسلم: كتاب الصيام – باب فضل الصيام، برقم (١٦٦) (٢ / ٨٠٨)، والنسائي، بلفظ متقارب: كتاب الصيام – باب فضل الصيام، برقم (٢٢٣٦، ٢٢٣٧) (٤ / ١٦٨)، وأحمد في "المسند" (٥ / ٣٣٣)، وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في فضل الصيام، برقم (١٦٤٠) (١ / ٥٢٥)، والبيهقي: كتاب الصيام – باب في فضل شهر رمضان، وفضل الصيام على سبيل الاختصار (٤ / ٣٠٥).

رۆژووی رەمەزان

حوکمەکەی:

رەمەزان ناوی نۆیەم مانگی عەرەبییە، بۆیە پێی ووتراوە رمضان چونکە لەو مانگەدا بەردی بیابانی نیوە دورگەی عەرەبی لە گەرماندا سوور دەبۆوە، لە کرداری رابوردووی (رَمَضَ الحَرُّ) هوە هاتووە.

رۆژووی رەمەزان بە پێی بەڵگەی قورئان و حەدیس و کۆڕا (ئیجماع) فەرزە

- خوای گەورە دەفەرموێ: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصيامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) ٢ البقرة/١٨٣ واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە رۆژووتان لەسەر فەرزە، هەر وەکو کە لەسەر ئەوانەی پێش ئێوە فەرز بوو، تا پارێزکاری بکەن. هەروەها: (شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ) ٢ البقرة/١٨٥ واتە: مانگی رەمەزان، ئەو مانگەیە کە قورئانی تێدا هاتۆتە خوارەوە، تا ببێتە مایەی رێنمایی خەڵکی و بەڵگەو نیشانەی رۆشنی هیدایەتو ناسینەوەو هەڵاوێردنی حەق و باتڵ. جا هەر کەسێتان ئامادەی مانگەکە بوو (واتە گەیشتەوە رەمەزان) با بەرۆژوو بێت..
- لە زۆر حەدیس دا فەرز بوونی رۆژووی رەمەزان باس کراوە. وەکو ئەوەی کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (بُنِيَ الاسلامُ علَى خَمْسٍ: شَهَادةِ أنْ لا الهَ الا اللهُ وأنَّ محمداً رسُولُ اللهِ، وإقامِ الصلاةِ وإيتاءِ الزَّكاةِ، وصيامِ رمضانَ وحَجِّ البيتِ)[1] واتە: ئیسلام لەسەر پێنج پایە بنیات نراوە: شایەتمان لااله الا الله محمد رسول الله و نوێژ کردن و زەکات دان ورۆژوو گرتن و حەج (زیارەت)ی ماڵی خوا.

---

[1] البخاري بمعناه: كتاب المغازي – باب وفد عبد القيس (٥ / ٢١٣) وكتاب الإيمان - باب أداء الخمس من الإيمان (١ / ٢٠، ٢١) وكتاب العلم – باب تحريض النبي صلى الله عليه وسلم وفد عبد القيس أن يحفظوا الإيمان... (١ / ٣٢)، ومسلم: كتاب الإيمان - باب بيان أركان الإسلام ودعائمه العظام، برقم (٢١، ٢٢) (١ / ٤٥) والترمذي: كتاب الإيمان – باب إضافة الفرائض إلى الإيمان برقم (٢٦١٤) والنسائي: كتاب الإيمان - باب أداء الخمس برقم (٥٠٣٤)

تەڵحـەی کـوڕی عوبەیدوالڵـە خـوا لێـی ڕازی بێـت کـە لـە عەشـەرەی موبەششەرەدیە دەفەرموێ: کابرایەك لە پێغەمبەری ﷺ پرسی: ئـەی پێغەمبـەری خوا، ئەو ڕۆژووەم پێ بڵێ کە خوای گەورە لەسـەرمانی فـەرز کـردووە فـەرمووی: (شهرُ رمضان) ووتـی: ئایـا هیـچی تـرم لەسـەر فـەرزە؟ فـەرمووی: (لا. إلاّ أنْ تَطَوَّعَ)[1] واتە: نا مەگەر خۆت لە زیادە هی تر بگریت.

ئوممەتی ئیسلام لەسـەر ئـەوە کـۆکن کـە گـرتنی ڕۆژووی ڕەمـەزان فـەرزە و یەکێکیشە لە پێنج پایەکانی ئیسلام کە لە بەڵگەنەویستەکانی دیـنی ئیـسلامەو هەر کەس نکوڵی لێ بکات کافر دەبێت و حوکمی لە دیـن هەڵگـەڕاوەی بەسـەردا دەچەسپێت.

گەورەیی ڕۆژووی ڕەمەزان:

١- ئەبو هورەیرە - خوا لێی ڕازی بێت - دەگێڕێتەوە کـە ساڵێك کـە ڕەمـەزان نزیـك بوو، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (قدْ جاءكُمْ شهرٌ مبارك، افتَرَضَ اللّهُ عليكُمْ صيامَهُ، تُفْتَحُ فيهِ أبْوابُ الجنّة، وتغلقُ فيهِ أبوابُ الجَحيمِ، تُغلُّ فيه الشياطينُ، فيه ليلةٌ خيرٌ منْ ألفِ شهْرٍ، مَنْ حُرِم خيرَهَا، فَقَدْ حُرِمَ)[2]. رواه احمد

---

[1] البخاري: كتاب الإيمان – باب الزكاة من الإسلام (١ / ١٨) وكتاب الصوم – باب وجوب صوم رمضان (٣ / ٣٠، ٣١)، ومسلم: كتاب الإيمان – باب بيان الصلوات التي هي أحد أركان الإسلام، برقم (٨) (١ / ٤٠) وأبو داود: كتاب الصلاة – باب فرض الصلاة، برقم (٣٩١) (١ / ٢٧٢) والنسائي: كتاب الصيام - باب وجوب الصيام، برقم (٢٠٩٠) (٤ / ١٢٠) والموطأ: كتاب قصر الصلاة في السفر - باب جامع الترغيب في الصلاة برقم (٩٤) (١ / ١٧٥) ورواه الشافعي في "الرسالة"، فقرة (٣٤٤) بتحقيق أحمد محمد شاكر.

[2] النسائي: كتاب الصيام – باب فضل شهر رمضان، وذكر الاختلاف على معمر فيه، برقم (٢١٠٦) (٤ / ١٢٩)، وأحمد في "المسند" (٢ / ٢٣٠، ٣٨٥، ٤٢٥)، والبيهقي بمعناه: كتاب الصيام – باب في فضل شهر رمضان، وفضل الصيام على سبيل الاختصار (٤ / ٣٠٣).

٢ـ عەرفەجە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە دەفەرموێ: لە لای عوتبەی کوڕی فەرقەد بووم، باسی رەمەزانی بۆ دەکردین. لەو کاتەدا یاودرێکی پێغەمبەر ﷺ هاتە ژووردوە. کە عوتبە دیتی، بێ دەنگ بوو، قەدرو رێزێکی زۆریشی لەونا. دوایی یاودرەکە فەرمووی: گوێم لێ بوو، کە پێغەمبەر ﷺ دەربارەی ردمەزان دەیفەرموو: (**تُغْلَقُ أبوابُ النارِ وتُفْتَحُ أبوابُ الجنَّة، وتُصفدُ فيه الشياطينُ**) واتە: دەرگاکانی دۆزەخی تێدا دادەخرێت و دەرگاکانی بەهەشتی تێدا دەکرێتەوەو شەیتانەکانی تێدا زنجیردبەند دەکرێت. پاشان فەرمووی: (**ويُنادي فيه مَلَكٌ: يا باغِيَ الخَيرِ، أبْشِرْ، ويا باغيَ الشَّرِّ، أقْصر. حتى يَنْقَضي رمضانُ**)[1] . رواه أحمد، والنسائي، وسنده جيد واتە: فریشتەیەکیش بانگ دەکات: هۆ خێرخواز مژدەت لێ بێت و هۆ شەڕخواز دەست کورت بیت.. تا رەمەزان تەواو دەبێت .

٣ـ ابو هورەیرەش دەگێڕێتەود کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (**الصلوَاتُ الخَمْس، الجُمُعَةُ إلى الجمُعَة، ورَمضانُ إلى رمضانَ، مُكفِّرَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ، إذا اجْتُنِبَت الكبَائِرُ**)[2] رواه مسلم. واتە: پێنج فەرزی نوێژەکان، هەینی بۆ هەینی و ردمەزان بۆ ردمەزان پاك كەردوەی گوناحن، بۆ کەسێك کەبائیر (گوناحە گەورەکان)ی تێدا نەکردبێت.

---

[1] النسائي، بلفظ متقارب: كتاب الصيام – باب فضل شهر رمضان، وذكر الاختلاف على معمر فيه، برقم (٢١٠٧) (٤ / ١٢٩، ١٣٠) والبيهقي: كتاب الصيام / باب في فضل شهررمضان، وفضل الصيام على سبيل الاختصار، (٤ / ٣٠٣) وأحمد في "المسند" (٤ / ٣١١،٣١٢) (٥/٤١١).

[2] مسلم: كتاب الطهارة – باب الصلوات الخمس، والجمعة إلى الجمعة، ورمضان إلى رمضان، مكفرات لما بينهن، ما اجتنبت الكبائر، برقم (١٦)

٤ـ ئەبو هورەیرە دەفەرمویّ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (مَنْ صامَ رمضانَ إيماناً واحْتِساباً، غُفِرَ لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِه)[1] رواه البخاري، ومسلم. واتە: هەر كەس رۆژووی رەمەزان بە باوەڕەوەو بۆ خوا بگرێت، لە گوناحەكانی پێشووی دەبوورێت.

گوناحی نەگرتنی رەمەزان:

١ـ ئیبن عەبباس ـ خوا لێیان رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە كە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (عُرَى الإسلامِ وقواعدُ الدينِ ثلاثةٌ عليهنَّ أُسِّسُ الإسلامِ، مَنْ تَركَ واحدَةٍ منْهُنَّ فهو بها كافرٌ حَلالُ الدَّمِ؛ شهادةُ أنْ لا إلهَ إلا اللّهُ، والصلاةُ المَكْتُوبَةُ، ويَومُ رمضانَ)[2] رواه ابو يعلى والديلمي وصححه الذهبيواتە: پەیكەر و

---

[1] البخاري: كتاب الصوم _ باب من صام رمضان إيماناً واحتساباً ونية... (٣ / ٣٣)، وباب فضل ليلة القدر (٣ / ٥٩)، ومسلم: كتاب صلاة المسافرين وقصرها – باب الترغيب في قيام رمضان، وهو التراويح، برقم (١٧٥) (١ / ٥٢٣، ٥٢٤)، وأبو داود: كتا ب الصلاة (تفريع أبواب شهر رمضان) – باب في قيام شهر رمضان، برقم (١٠٣/٢) (١٣٧٢)، والنسائي: كتاب الصوم – باب ما جاء في قيام شهر رمضان، برقم(١٥٧/٤) (٢٢٠٣ و ٢٢٠٥)، والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في فضل شهر رمضان، برقم (٦٨٣) (٣ / ٥٨)، وابن ماجه: كتاب إقامة الصلاة والسنة فيها – باب ما جاء في قيام شهر رمضان برقم (١٣٢٦) (٤٢٠/١) (٢٠٩/١) وأحمد في "المسند" (٢ / ٤٠)

[2] مجمع الزوائد للهيثمي (١ / ٤٧، ٤٨) وقال: رواه أبو يعلى بتمامه، ورواه الطبراني في "الكبير" بلفظ: "بني الإسلام على خمس". فاقتصر على ثلاثة منها، ولم يذكر قول ابن عباس الموقوف، وإسناده حسن. وفي "الترغيب والترهيب" للمنذري (٣٨٢/١) : رواه أبو يعلى، وإسناده حسن، ورواه سعيد بن زيد أخو حماد بن زيد، عن عمرو بن مالك النكري، عن أبي الجوزاء، عن ابن عباس مرفوعاً، وقال فيه: "من ترك منهن واحدة، فهو باللّه كافر، ولا يقبل منه صرف ولا عدل، وقد حل دمه". وعزاه ابن حجر في" المطالب العالية"، برقم (٢٨٦٣) (٣ / ٥٥) لأبي يعلى، وقال: قال حماد: ولا أعلمه إلا قد رفعه إلى النبي صلى الله عليه وسلم. وفي "الدر المنثور" للسيوطي (٢٩٨/١) : أخرجه أبو يعلى، عن ابن عباس مرفوعاً، والحديث ضعيف، تمام المنة

ڕێسای دینەکە سێ بونیـادی ئیـسلامیان لەسـەر وەسـتاوە. هـەر کـەس هـەر یەکیان واز لیّ بێنیّت پێی کافرو خوێنی حەلاڵ دەبیّت: شایەتمان هێنـان، نوێـژە فەرزەکان، ڕۆژووی رەمەزان.

٢ـ ئەبو هورەیرەش دەگێڕێتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فـەرمووی: (مَـنْ أفْطَـرَ يومَـاً مـنْ رمضَانَ، في غَيرِ رُخصةٍ رَخّصها اللّهُ لَهُ، لَمْ يَقضِ عَنْـهُ صـيامُ الـدَّهْرِ كُلِّـه، وإنْ صامَهُ)[1] رواه أبو داود، وابن ماجه، والترمذي، وقال البخاري: ويذكر عن أبي هريـرة رَفَعُـه: (مَنْ أفطَرَ يوماً مِنْ رمضانَ مِنْ غَيرِ عُذْرٍ، ولا مَرَضٍ، لمْ يَقْضِه يَـومُ الـدَّهْرِ، وإنْ صامَهُ). واتە: هەر کەس ڕۆژێك بخوات لە ڕەمەزانەکە بـێ مۆڵـەتێك، کـە خـوای گەورە داویّتیە (واتە بیّ عـوزرێکی شـەرعی) ئەگـەر سـاڵەکە هـەمووی بـەڕۆژوو بێتەوە ناکەوێتە بری ئەو ڕۆژەی خواردوێتی. ریوایەتەکەی تریش دەفـەرموێ: هـەر کەس ڕۆژێك لە ڕەمەزان بی عوزرو بێ نەخۆشی بخـوات، ئەگـەر هـەموو سـاڵەکە بەڕۆژوو بێتەوە ناکەوێتەوە بری ئیبن مەسعودیش وای فەرمووە[2].

ئیمـامی زەهـەبی ـ رحمـه الله ـ دەفـەرموێ: ئـەوە لای موسـوڵمانان بەڵگـە نەویستێکی بڕیار دراوە. چونکە هەر کەس ڕۆژووی ڕەمەزان بێ عـوزری نەخۆشـی (بێ گومان سەفەرو ئەوانی تریش)بشکێنێت، ئەو کەسە لە زیناکارو شەراب خـۆر خراپترە.. بگرە هەندێك زانا گومانیان لە ئیسلامەتیەکەی هەیـە. هـەن لـە ریـزی زەندیق و خراپەکارانی تردا حسێبیان کردوون..

---

[1] الترمذي: كتاب الصوم – باب الإفطـار متعمـداً، برقـم (٧٢٣) (٣ / ٩٢)، وأبـو داود: كتـاب الصـوم – بـاب التغليـظ في مَنْ أفطر عمداً، برقـم (٢٣٩٦، ٢٣٩٧) (٢ / ٧٨٨، ٧٨٩) وابن ماجه: كتـاب الصـوم – بـاب كفارة من أفطر يوماً من رمضـان، بـرقم (١٦٧٢) (١/٥٣٥)، والدارمي: كتاب الصوم – باب من أفطر يوماً من رمضان متعمداً (٢ / ١٠)، وأحمد في "المسند" (٢ / ٤٥٨، ٤٧٠)، وهو ضعيف، انظر: تمام المنة (٣٩٦).

دیاریکردنی مانگی ڕەمەزان

(شایەتی یەك کەس بەسە بۆ گرتن و شکاندن و کۆتایی پێ هێنانی)

مانگی ڕەمەزان بە بینینی هەیف (مانگ: هلال) دیاری دەکرێت[1].

ئەگەر یەك موسوڵمانی سەر ڕاست و ڕاستگۆ(ژن بێت یان پیاو) شایەتی بدات کە بینیوێتی. دەبێت موسوڵمانان بەرۆژوو بن یان بیکەن بە جەژن. حوکمی هەیف بینینێتی نەك حساباتی گەردوونی.. بەم شێوەیە سەرەتای ڕەمەزان دیاری دەکرێت، یان دەبێت ٣٠ سی رۆژەی مانگی پێش ڕەمەزان ـ کە شەعبانە ـ تەواو کەن، ئینجا بیکەنیّ:

١ـ ئیبنو عومەر ـ خوا لێیان رازی بێت ـ فەرمووی: (قالَ: تَراءى النَّاسُ الهلالَ، فأخبرتُ رسولَ اللّهِ ﷺ، أنِّي رأيتُه، فَصامَ وأمَرَ الناسَ بصيامه)[2]. رواه أبو داود. والحاكم. وابن حِبّان، وصححاه. واتە: جارێك لەگەڵ خەڵكیدا بۆ هەیف دەگەڕاین کە دیتم، هەواڵم دایە پێغەمبەر ﷺ کە من بینیم. ئیتر هەم خۆی بەرۆژوو بوو هەم فەرمانیدا بە خەڵکەکەش، کە بەرۆژوو بن. کەوا بوو بڵاو کردنەوەی هەواڵی رۆژووەکەش لەسەر بەرپرسان و کاربەدەستان فەرزە..

---

[1] (لە عەرەبیدا مانگی یەك شەوە تا سێشەوە پێی دەوترێت: هلال، لەوە بە دوا پێی دەوترێت: قەمەر، ئینجا مەحاق، ئینجا بەدر، کە مانگی چواردەیە).

[2] أبو داود: كتاب الصوم – باب في شهادة الواحد على رؤية هلال رمضان، برقم (٢٣٤٢) (٢ / ٧٥٦)، والحاكم: كتاب الصوم – باب قبول شهادة الواحد على رؤية هلال رمضان (١ / ٤٢٣ وقال: صحيح على شرط مسلم، ولم يخرجاه. وسكت عليه الذهبي، والإحسان بترتيب صحيح ابن حبان: كتاب الصوم – باب رؤية الهلال، برقم (٣٤٣٨)(١٨٧/٥ و ١٨٨) وقال الدارقطني: تفرد به مروان بن محمد، عن ابن وهب، وهو ثقة/ المنذري).

٢ـ ئەبو هورەیرە -خوا لێی رازی بێت- دەگێڕێتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (صومُوا لِرؤيَتَـهَ وأفْطِرُوا لِرؤيتِـه، فَـإنْ غُـمَّ علـيكم، فـأكمِلُوا عِـدَةَ شَـعبانَ ثلاثِينَ يوماً)[١] رواه البخاري ومسلم واتــە: کـە هـەیڤتان بـینی بـەرۆژوو بـن، کـە بینیشتان (ئێوارەی جەژن) بیشکێنن. ئەگەر هەور رێـی بینـینی گرتبـوون ٣٠ سی رۆژەی شەعبان تەواو کەن..

لێرەدا راجوێییەك لە نێوان زانایاندا هەیە:

ئیمامی ترمذی دەفەرموێ: زۆر لەزانایان. لەوانە عبدالله ی کـوڕی موبـارەكو یمامی شافیعی (لە یەکێك لە فەتواکانیدا) و ئیمـامی ئەحمـەد فەرموویانـە: بـۆ ەرۆژوو بوون، شایەتی یەك شاهێد بەسە. ئیمامی نەوەویش (لە راڤەی سـەحیحی وسلیمدا) فەرموویەتی: ئەمە بۆ دیاری کردنی رەمەزانەکە، وایەو راسـتە ، بـەڵام ۆ هەیڤی شەووال (واتە بۆ ئەوەی کە بکرێت بە جەژن) هەر دەبێت لانی کـەم دوو ەسی راسـتگۆ شـاهێدی بـدەنیان دەبێـت (٣٠) سـی رۆژەی رەمەزانەکـە تـەواو کرێت. چونکە بە رای زۆرینەی زانایان شاهێدی یەك شایەتی راستگۆ بـەس نییـە ۆ ئەوەی بکرێت بە جەژن. بە لای ئەبو ثورەوە جیاوازی نییـە لـە نێـوان بینـینی ەیڤی رەمەزان و هەیڤی شەووال. چونکە ئەو دەفەرموێ: شایەتی یـەك شـاهێدی ستگۆ بۆ دیاری کردنی هەردووکیان بەسە.

---

[١] لبخاري: كتاب الصوم - باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: "إذا رأيتم الهلال فصوموا..." ٣ / ٣٤، ٣٥) ومسلم: كتاب الصيام – باب وجوب صوم رمضان لرؤية الهلال، برقم (٤، ١٨، ١٩، ٢٠) (٢/ ٧٥٩ـ٧٦٢) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء لا تَقَدَّمُوا الشهر بصوم، برقم ٣/ ٥٩ ـ ٦٠ (٦٨٤) ومن طريق ابن عباس: باب ما جاء أن الصوم لرؤية الهلال، والإفطار له، برقم (٦٨٨) ٣ / ٦٣)، والنسائي: كتاب الصيام – باب إكمال شعبان ثلاثين إذا كان غيم، وذكر اختلاف لناقلين عن أبي هريرة، برقم (٢١١٧، ٢١١٨) (٤ / ١٣٣) وترجم له ابن ماجه: كتاب الصوم – باب ا جاء في: "صوموا لرؤيته، وأفطروا لرؤيته"، برقم ١/ ٥٣٠ (١٦٥٥) والدارمي: كتاب الصوم – ـاب الصوم لرؤية الهلال (٢ / ٣) وأحمد في" المسند" (٤ / ٢٣، ٥ / ٤٢)

ئیمامی مالك واللیث والاوزاعي والثوري و ئیمامی شافیعی (لە قەولێکی تریدا) دەفەرموون: شایەتی یەك کەس بەس نییە.. ئەمەشە رای (اللجنة الدائمة للبحوث العلمیة والافتاء / ی وولاتی حەرەمەینە ـ ژمارە ١٦١٥ لە ١١/ ٧/ ١٣٩٧)

ئیبنو روشد دەفەرموێ: بۆچوونی ئەبو بەکری کوڕی المنذر هەر وەکو بۆچوونی ئەبو ثورد، واش دەزانم ئەمە مەزهەبی زاهیریەکانیشە..

ابن المنذر دەفەرموێ: مادام زانایان کۆڕان (ئیجماعیان هەیە) کە بە پێی شاهێدی یەك کەس ئومەتەکە بەرۆژوو دەبێت؛ کەوا بوو دەبێ شاهێدی یەك کەسیش بەس بێت بۆ دەست پێ کردن و کۆتایی هێنان بە رۆژوو. چونکە نیشانەی دیاری کردنی هەردووکیان هەر یەکە..

شەوکانی دەفەرموێ: مادام هیچ بەڵگەیەك نەبێت خەڵکی پابەند کات بە شاهێدی زیاتر لە یەك شاهێدەوە، کەوا بوو بە گوێرەی پێوان (قیاس) لەسەر رۆژوو گرتنەکە ـ کە بە شایەتی یەك شاهێدی راستگۆ لەسەر هەموان فەرز دەبێت ـ کۆتایی هێنانەکەش بە شایەتی یەك شاهێدی راستگۆ دەبێت.. هەروەها مادام خواپەرستی دەشێت بە شاهێدی یەك شاهێد فەرز بکرێت، کەوا بوو بۆ فەرز بوونی پەرستنەکانی تریش هەر وا دەبێت.. مەگەر بەڵگەیەك هەبێت ئەو حوکمە گشتییە تایبەت کات. وەکو شایەتی دان لەسەر پارەو سامان و مامەڵەو شتی وا.. بۆیە بۆچوونەکەی ئەبو ثور راسترە..

<u>توێژینەوەی شەوکانی هاورایانی بە بەهێز دەبینم، بەڵام رای ئیمامی نەوەوی و زانایانی حەرەمەینم لا پەسەندترە، کە دەفەرموون: شایەتی یەك کەس بەسە بۆ سەلماندنی هاتنی رەمەزان، بەڵام بۆ کۆتایی پێ هێنانی فەرزەکە دوو شاهیدی یان زیاتری پێویستە..</u>

- بۆ دیاری کردنی رەمەزان و جەژن دەبێت ئیعتیماد بکرێتە سەر بینینی هەیڤ، نەك رۆژژمێرو حساباتی فەلەکی (گەردوونناسی). ئیمامی ئیبنو تەیمەییە دەفەرموێ: ئەوی ئیعتیماد بکاتە سەر حساباتی فەلەکی لە رووی شەرعیەوە گومڕایەو لە دینیشدا بیدعەچییە..

جیاوازی ئەو شوێنانەی هەیڤیان لێوە هەڵدێت:

جمهوری زانایان و ئیمامان ئەبو حەنیفەو مالیك و هەندێك لـە شـافیعیەکان و ئەحمەد فەرموویانە: راجوێیی دەربارەی ئەو شوێنانەی کە هەیڤیان لێوە هەڵ دێـت، هیچ کارتێکردنێکی لەسەردیاری کردنی رەمەزان و تەواو بوونی نییە. هەر کاتێـك خەڵکی ناوچەیەك هەیڤی یەك شەوەی رەمەزانیان بینی، هەم فەرزە خۆیان بەرۆژوو بن هەم فەرزە لەسەر هەموو موسوڵمانان ـ لە هەر وولاتێـك بـن ـ بـەرۆژوو بـبن. چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (صومُوا لِرؤيَتَـهَ وأفْطِرُوا لِرؤيتِـه) ئەمـەش فەرمانێکی گشتییەو هەموو ئوممەتەکە دەگرێتـەوە. کـەوا بـوو لـە هـەر جێیـەك هەیڤی مانگی رەمەزان بینرا، رۆژوو لەسەر هەر هەموو موسوڵمانان فەرز دەبێت.

بەلاّم عیکرەمەو القاسمی کوڕی محمـد و سـالم و ئیـسحاق و رایـەکی دروسـتی حەنەفیەکان و رای پەسەندیش لای شافیعیەکان دەڵـێن: نـا هـەر وولاتـەو دەبێـت هەیڤی خۆیان ببیـنن ئـەوجا رۆژوویـان لەسـەر فـەرز دەبێـت.. چـونکە کوردیـب دەگێڕێتەوە دەفەرموێ: قدمتُ الشام، واستهلَّ عليَّ هلالُ رمضانَ وأنـا بالـشام، رأيتُ الهلالَ ليلةَ الجمعة، ثمَّ قَدِمْتُ المدينةَ في آخر الشَّهر، فَسَألَني ابنُ عبَّـاس - باسی هەیڤ دیتنی کـرد - فقـال: متـى رأيـتم الهلالَ؟ فقلـتُ: رأينـاهُ ليلـةَ الجمعة. فقالَ: أنتَ رأيتَهُ؟ فقلتُ: نَعَمْ، ورآه النـاسُ وصـامُوا، وصـامَ معاويـةُ. قالَ: لكنَّا رأيناهُ ليلةَ السبت، فلا نزالُ نصومُ، حتى نُكمِـلَ ثلاثـينَ، أو نَـراهُ. قلتُ: ألا تكتفِي برؤيةِ معاويةَ، وصيامِه؟ فقالَ: لا، هكَذا أمرنا رسول اللّه ﷺ [1]

رواه أحمد، ومسلم، والترمذي. وقال الترمذي: حسن صحيح غريب لە شام بووم شەوی هەینی بوو ە هەیڤی رەمەزانمان بینی. لە کۆتایی مانگدا هاتمە مەدینە. ئیبنو عەبباس لێی

[1] مسلم: كتـاب الصيـام - بـاب بيان أن لكـل بلـد رؤيـتهم، وأنهـم إذا رأوا الهـلال ببلـد لا يثبـت حكمه لما بعد عنهم، برقم (٢٨) (٢ / ٧٦٥)، والترمذي: كتاب الصوم - باب ما جاء لكل أهل بلد رؤيتهم، برقم (٦٩٣) (٣ / ٦٨، ٦٩) وقال أبو عيسى: هـذا حديث حـسن صـحيح غريـب. وأبو داود: كتاب الصوم - باب إذا رئي الهلال في بلد قبل الآخـرين بليلـة، بـرقم (٢٣٣٢) (٢ / ٧٤٨)، والنسائي: كتاب الصيام - باب اختلاف أهل الآفاق في الرؤية، برقم (٢١١١) (٤ / ١٣).

پرسیم: کەی هەیڤتان دی؟ ووتم: شەوی هەینی. پرسی: تۆ خۆت بینیت؟ ووتم: بەڵێ، منیش و خەڵکیش دیمان و خەڵکیش بەرۆژوو بوون، معاویەش بەرۆژوو بوو. ئەو فەرمووی: بەڵام ئێمە شەوی شەممە بینیمان، بەرۆژووش دەبین تا هەیڤی مانگی شەووال دەبینین یان ٣٠ سی رۆژەکەی تەواو دەکەین. ووتم: چما بە حوکمی بینین و رۆژوو گرتنەکەی معاویە ناکەیت؟ فەرمووی: نا.. پێغەمبەر ﷺ ئاوا فەرمانی داود بۆیە بە پێی ئەم حەدیسەیە کە هەندێك زانا رایان وایە کە هەر وولاتەو دەبێت هەیڤی خۆیان ببینن تا بەرۆژوو بن..

لە کتێبی **فتح العلام شرح بلوغ المرام** دا هاتووە: راستتر وایە کە ئەگەر ناوچەیەك هەیڤیان بینی بەرۆژوو دەبن، ئەو ناوچانەش هەر دەبێت بەرۆژوو بن کە لە دەورو بەری ئەوانەن کە هەیڤەکەیان دیووە..

هەندێك زانای سەردەمیش ئەمەیان پێ راست بوو، بەڵام ئێستا کە هۆکارەکانی گەیاندن و راگەیاندن هەموو دنیایان کردووە بە گوندێکی جیهانی، بە چرکەو خولەك دەتوانرێت هەواڵی دیتنی هەیف لە ناوچەیەك بگەێنرێتە هەر هەموو موسوڵمانان لە هەر وولات و ناوچەیەکی سەر زەمین بن، ئیتر ئەم ئیختیلافە بۆچی هەر بەردەوام بێت..

من رام وایە: مادام زانایانی حەرەمەین بە تەلسکۆب سەیری هەیف دەکەن، کە بینییان و شوێنەکەیان دیاری کرد، ئینجا بە چاو تەماشای دەکەن، ئەگەر ئەوان حوکمی رۆژووەکەیان راگەیاند ـ کە بە تەلەفزیۆن و ئینتەرنێتیش بڵاو دەبێتەوە ـ ئیتر فەرزە لەسەر موسوڵمانان بە پێی فەتواکەی ئەوان بەرۆژوو بن.. موسوڵمانان عوزری ئەوەیان نامێنێت پێکەوە بەرۆژوو نەبن، من بۆ خۆشم ئەگەر زانایانی حەرەمەین ووتیان رەمەزانە یان جەژن منیش دەیکەمێ، چونکە نزیکەی ٣٠ ساڵ زیاترە هەستم پێ نەکردووە زانایانی وولاتی حەرەمەین فەتوای خۆیان لەم مەسەلەدا ــ وەکو زانایانی زۆر وولاتی تر ـ پەیوەست کەن بە سیاسەتی دەرەوەی وولاتەکەیانەوە، بۆیە تا ئێستا لەم مەسەلەیاندا هێشتا جێ متمانەی من ماوون، جگە لەوەی دەشزانم کە الحمد لله شارەزاو پسپۆری گەردووناسیشیان لەگەڵدایە.

بە تایبەتی کە سایەسەتی حکومەتی وولاتان لەگەڵ ڕۆڵی سیاسەتدا دەگەڕێت بۆیە دەبینی قازی و موفتی ڕەسمی جاری وا هەیە لەبەر خاتری سیاسەتی وولات یان لە ترسی کاربەدەستانی ناهێڵێت موسوڵمانان لەگەڵ یەکتر بە ڕۆژوو بن! ئاسەواری ئەمەش خراپە. دەمانبینی تەوێلەیی یان قەلادزێیی بەرۆژوو دەبوو کەچی پاوەیی و سەردەشتی بەرامبەری دوای دوو ڕۆژی تر پێ دەبوو، یان هەر لە یەك شاری وەك پێشاوەری پاکستان سێ ڕۆژی جیاواز بەرۆژوو دەبوون، یەك شار بەلام سێ ڕۆژی جیاواز!

ئەگەر کەسێك لە وولاتێك بەڕۆژوو بوو، دواتر چووە وولاتێکی تر، بینی وولاتی دووەم ڕۆژێ یان دوو ڕۆژ لەدوا ترن، گەر هەر لەوێ مایەوە، دەبێت لەگەڵ ئەوان جەژن بکات با ڕۆژێك یان دوو ڕۆژیش زیاتر بەڕۆژوو بوو بێت

ئەو کەسەی تەنها خۆی هەیڤ دەبینێت:

پێشەوایانی شەرع ـ جگە لە عطاء ـ لەسەر ئەوە ڕێکن کە هەر کەس بە تەنها خۆی هەیڤی بینی دەبێ بەرۆژوو بێت چونکە پێغەمبەر ﷺ ڕۆژوودکەی بە بینینی هەیڤ فەرز کردووە ، کابراش کە خۆی بە چاوی خۆی هەیڤی بینیووە، یەقینی بۆ پەیدا بووەو دڵنیا بووە لە فەرز بوونی ڕۆژووەکەی بۆیە حەتمەن دەبێ بە تەنهاش بێت هەر بەرۆژوو بێت.. ئەمەش پەیوەندی بە هەستەوەرەکانی خۆیەوە هەیە، با تەنها خۆشی بینیبێتی.. بەلام زانایان لە بینینی هەیڤی شەووالدا ڕاجۆرن. ڕاو هەڵوێستی ئیمامی شافیعی و ئەبو ثور بەجێیە کە دەفەرموون هەیڤی ڕەمەزان ببینێت بە تەنهاش بێت دەبێ بەڕۆژوو ببێت، بەلام بۆ هەیڤی جەژن، بەڕۆژوو نابێت، بەلام نابێ پێوەی دەرکەوێت کە بەڕۆژوو نیە..

روکنەکانی رۆژوو

رۆژوو دوو روکنی هەیە، بە هەبوونی هەردووکیان رۆژوو دادەمەزرێت:

١- خۆ گرتنەوە لەوانەی رۆژوو دەشکێنن، هەر لە سپێدەی بەیانیەوە تا خۆرئاوا بوون خوای گەورە دەفەرموێ: (فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُواْ مَا كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّواْ الصِّيَامَ إِلَى الَّليْلِ) ٢ البقرة / ١٨٧ واتە: ئێستا دەتوانن بچنە لای خێزانەکانتان وئەو لەزەتەیان لێ بکەن کە خوای گەورە بۆی دیاری کردوون، بشخۆن و بشخۆنەوە، تا دەزووی رەش و سپێتی سپێدەی ئاسمانتان بۆ روون دەبێتەوە، ئینجا رۆژووەکەتان تا ئێوارە بەردەوام کەن.. مەبەست لە دەزووی سپێدە روون بوونەوەی ئاسۆیە، کە فاسیلەی نێوان کۆتایی شەوو و سەرەتای رۆژە. ئەمە ئەو تەفسیرەیەتی، کە پێغەمبەر ﷺ کردویّتی. چونکە ئیمامی بوخاری و موسلیم دەگێڕنەوە کە عەدی کوڕی حاتەمی تەی - خوا لێی رازی بێت - فەرموویەتی: کە ئەو ئایەتەی پێشوو هاتە خوارەوە، عەگالێکی رەش و عەگالێکی سپیم لە پشت سەرینەکەی خۆمەوە دانا بوو، پارشێو نانمان دەخوارد تا ئەو کاتەی ئەم دوو عەگالەم لێك جوێ دەکردەوە.. جارێك هاتمە خزمەت پێغەمبەر ﷺ و ئەم کارەی خۆمم بۆ گێڕایەوە. کەچی ئەو فەرمووی: (إنما ذلك سوادُ الليلِ، وبياضُ النهارِ)[1].

---

[1] البخاري: كتاب الصوم - باب قول الله تعالى: (وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض) (٣ / ٣٦) وكتاب التفسير، باب: (قد نرى تقلب وجهك في السماء).. تا (عما تعملون) (٣ / ٣١)، ومسلم: كتاب الصيام - باب بيان أن الدخول في الصوم يحصل بطلوع الفجر، وأن له الأكل وغيره حتى يطلع الفجر...، برقم (٣٣و٣٤) (٢/٧٦٦و٧٦٧)، والترمذي: كتاب التفسير - باب ومن سورة البقرة، برقم (٢٩٧٠ و٢٩٧١)، وقال: هذا حديث حسن صحيح. وأبو داود: كتاب الصوم - باب وقت السحور، برقم (٢٣٤٩) (٢ / ٧٦٠، ٧٦١) والنسائي، مختصراً: كتاب الصيام - باب تأويل قول الله تعالى: (وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر) برقم (٢١٦٩) (٤/١٤٨).

٢ـ نییەت: واتە نیازی وا بێت، کە سبەینێ ڕەمەزانە بەڕۆژوو بێت، هەروەها مەبەستی لە ڕۆژووەکە ئەوە بێت، کە پەرستنێکەو بۆ خوای گەورە ئەنجامی دەدات.. چونکە خوای گەورە دەفەرموێ: (وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ) البينة / ٥ واتە: وایان فەرمان پێ کرا بوو کە غەیری خوا نەپەرستن‌و ئەویش سەرڕاستانەو خواویستانە بپەرستن. پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: (إنما الأعمالُ بالنيَّات، وإنما لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى)[1] واتە: هەموو کردەوەیەك بە پێی نییەتەکەیەتی. هەر کەس جۆرە نییەتێکی هەیە.. زۆر لە زانایان دەفەرمون ئەم نییەت هێنانەش حەتمەن دەبێت لە شەوداو لە هەموو شەوەکانی ڕەمەزاندا بێت، پێش سپێدەی بەیانی. چونکە خاتوو حەفیە ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ گێڕاوێتیەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (مَنْ لَمْ يُجْمِعِ الصيامَ قبْلَ الفَجْرِ، فَلا صيامَ لَهُ[2] رواه أحمد، وأصحاب السنن، وصححه ابن خزيمة، وابن حبان) واتە: هەرکەس نیەت و وویست و ئیرادەی ڕۆژوو گرتنی پێش سپێدەی بەیانی نەبوو بێت، ڕۆژووەکەی دروست نابێت.. هەندێك لە زانایانی دی فەرموویانە

---

[1] إنما الأعمال بالنيات. أي؛ إنما صحتها بالنيات، فالعمل بدونها لا يعتد به شرعا/ البخاري: كتاب بدء الوحي (١ / ٢)، ومسلم: كتاب الإمارة – باب قوله صلى الله عليه وسلم: "إنما الأعمال بالنية" (٣ / ١٥١٥) حديث رقم (١٥٥)، وأبو داود: كتاب الطلاق – باب فيما عنى به الطلاق والنيات، برقم (٢٢٠١) (٢ / ٦٥١) والنسائي: كتاب الطهارة – باب النية في الوضوء (١ / ٥٨)، والترمذي: كتاب فضائل الجهاد – باب ما جاء فيمن يقاتل رياء وللدنيا، برقم (١٦٤٧) (٤ / ١٧٩)، وابن ماجه: كتاب الزهد باب النية (٢ / ١٤١٣)، والبيهقي (١ / ٤١) ومسند أحمد (١ / ٢٥، ٤٣، ٧٥، ٤٣٧).

[2] أبو داود: كتاب الصوم – باب النية في الصيام، برقم (٢٤٥٤) (٢ / ٨٢٣، ٨٢٤)، والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء لا صيام لِمَنْ لمْ يعزم من الليل، برقم (٧٣٠) (٣/٩٩)، وقال أبو عيسى: حديث لا نعرفه مرفوعاً، إلا من هذا الوجه. والنسائي: كتاب الصوم – باب النية في الصوم، برقم (٢٣٣٦، ٢٣٣٧) (٤ / ١٩٧)، وابن ماجه: كتاب الصوم – باب في فرض الصوم من الليل والخيار في الصوم....، برقم (١٧٠٠) (١/٥٤٢)، والموطأ: كتاب الصيام – باب من أجمع الصيام قبل الفجر، برقم (٥) (١ / ٢٨٨)، والدارمي: كتاب الصوم – باب من لم يجمع الصيام من الليل (٢ / ٦)

ئەوە تەنها بۆ ڕۆژووی فەرزی ڕەمەزان (خودی ڕەمەزانەکە، یان گێڕانەوەی ڕۆژووەکەی) هەروەها بۆ ڕۆژووی واجیبە وەکو نەزرو کەفارەت..

(کەوا بوو نییەت بۆ ڕۆژووی هەموو ڕۆژوویەکی فەرز پێویستەو دەبێت لە شەویشدا بهێنرێت)

بشزانە کە هەر کەس لەبەر خاتری خوای گەورە، شەو بۆ پارشێو، بە هیوای بەرۆژوو بوونی سبەینێی هەستا، ئەوە نییەتەکەشی هێناوە.. هەر کەسێکیش لە ڕۆژدا بە مەبەستی ڕۆژوو گرتن خۆی لەو شتانە گرتەوە، کە ڕۆژوو دەشکێنن، ئەوە بەڕۆژووە با پارشێویشی نەکرد بێت..

زۆر لە شەرعناسان فەرموویانە: ئەگەر کەسێك بۆ ڕۆژووی سوننەت لە ڕۆژدا پێش ئەوەی هیچ بخوات، بڕیاری دا بەڕۆژوو بێت؛ ئەوەی بە نییەت بۆ حسێبە.. چونکە عائیشە ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ دەگێڕێتەوە، کە جارێك پێغەمبەر ﷺ هاتە ماڵی ئەوو فەرمووی: (**هَلْ عِنْدَكُمْ شَيءٌ؟**)، واتە: هیچتان هەیە؟ (مەبەستی لە خۆراك بوو) ووتمان نەوەڵا. فەرمووی: (**فَإِنِّي صائم، ثُمَّ أتَانَا يَومَاً آخَرَ فَقُلْنَا: أُهْدِيَ لَنَا حَيْسٌ، فَقَالَ: أرِينِيهِ فَلَقَدْ أَيبَحْتُ صائماً، فَأَكَلَ**)[1] رواه مسلم، وأبو داود. واتە: دەی مادام وایە من بەڕۆژووم. کەچی ڕۆژێکی تر هاتەوە لامان ووتمان: ئەو خورماو ڕۆنەمان بۆ هاتووە، فەرمووی: ئادەی نیشانم دە، بەڕۆژووش بووم، ئیتر خواردی..

حەنەفییەکان ئەوەیان بە مەرج داناوە، کە نییەتی ڕۆژوو گرتن دەبێت بکەوێتە پێش زەوال (نیوەڕۆ) وە. ئەمەش ڕای بەناوبانگی شافیعییەکانیشە. فەتوای ئیبن مەسعودیش هەر وایە. ئیمام ئەحمەدیش دەفەرموێ: نییەتی ڕۆژوو بکەوێتە پێش

---

[1] مسلم: كتاب الصيام – باب جواز صوم النافلة بنية من النهار قبل الزوال... إلخ، برقم (٦٩) (٢ / ٨٠٨)، وأبو داود: كتاب الصوم – باب في الرخصة في ذلك، برقم (٢٤٥٥) (٢ / ٨٢٤)، والترمذي: كتلب الصوم – باب صيام المتطوع بغير تبييت، برقم (٧٣٣) (٣ / ١٠٢)، وابن ماجه: كتاب الصوم – باب فرض الصوم من الليل، برقم (١٧٠١) (١ / ٥٤٣)، والنسائي: كتاب الصيام – باب النية في الصيام، برقم ٢٣٢٧ (٤/١٩٥) وأحمد في "المسند" (٦ / ٢٠٧).

کاتی نیوەڕۆ یان دوای ئەو، گرنگ نییە. کەوا بوو ئەگەر پێش نیوەڕۆش نییەت بهێنێت هەر تەواوە، ئەمما ئەوەی کە دەڵێن دەبێت بە لەفز ووتبێتی: نییەتم هەیە سبەینێ بەرۆژوو دەبم بۆ خوای گەورە (الله اکبر) بەڵگەی لەسەر نییە، بە لەفز ووتنی هیچ نییە، چونکە نییەت لە دڵدایە، هەر بە دڵتدا هاتبێت، کە سبەینێ بە رۆژوو دەبیت، بەسە..

ئیمامی مالیك دەفەرموێ: هەر لە سەرەتاوە نییەت بهێنێت کە هەموو رەمەزانەکە بەڕۆژوو دەبێت، وەکو ئەوەیە هەموو شەوێك نییەتەکەی هێنا بێت، (ئەمە هەر بۆ رەمەزان نییە، بەڵکو بۆ رۆژووی کەفارەت و نەزرو قەتڵ و.. هتد یشە)بەلام بەو مەرجەی رۆژووی مانگەکەی کەلێن تێ نەخستبێت بە سەفەر بە نەخۆشی بە حەیزو نیفاس، ئەگەر کەلێنی وای تێ کەوت دەبێت پێش دەست پێ کردنەوەی، نییەتی تری بۆ بهێنێتەوە.. بەلام ئیمامە بەڕێزەکانی تری وەکو شافیعی و ئەحمەد دەفەرموون: نابێت، چونکە رۆژووی هەر رۆژێك خواپەرستیەکی سەربەخۆیەو عایدی رۆژێکی تر نییە، بۆیە هەر رۆژەو نییەتی خۆی دەوێت.. دیسان رایان لە هەندێك مەسەلەی تری لق و چڵدا جیاوازە، بەلام ئەوەندە تەفسیلە لێرەدا پێویست نییە، ئەوەی پێویستە بیزانین ئەوەیە کە:

(ئەگەر زانیمان رۆژووی سبەینێمان بە فەرز لەسەرە دەبێت شەو نییەتی رۆژوو گرتنەکەی بۆ بهێنین).

رۆژوو لەسەر کێ فەرزە؟

زانایان کۆکن لەسەر ئەمە، کە رۆژوو لەسەر هەموو موسوڵمانێکی ژیرو باڵغ و لەش ساغ ونیشتەجێ فەرزە. بەڵام ئافرەت مەرجە، کە لە عوزری حەیزو زەیستانیدا نەبێت.

کەوا بوو رۆژوو لەسەر کافروشێت و منداڵ و ئەوی گەشتیارە (لە سەفەرە) و ئافرەتی حەیزدارو زەیستان و دووگیان و پیری پەك کەوتە نییە.

هەندێك لەوانە رۆژوویان هەر لەسەر نییە. وەکو شێت و منداڵ. دەربارەی هەندێکی تریان زانایان دەڵێن: دەبێت سەرپەرشتیارەکانیان داوایان لێ بکەن تا بەرۆژوو بن. هەندێکی تریان دەبێت هەم رۆژووەکە بگرنەوە، هەم دەبێت کەفارەتیشی بدەن. هەندێکی تریان رێ دەدرێن نەیگرن، بەڵام دەبێت کەفارەتەکەی بدەن. وا لە خوارەوەش باسی هەر پۆلێکیان بە جیا دەکەین:-

رۆژووی کافرو شێت: رۆژوو خواپەرستییەکی ئیسلامییە، بۆیە لەسەر غەیری موسوڵمانان فەرز نییە. لەبەر ئەوەی ئەحکامی ئیسلامیش پەیوەستە بە ژیرییەوە، شێت تەکلیفی شەرعی لەسەر نییە. عەلی کوڕی ئەبو تالیب ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕێتەوەکە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (**رُفِعَ القلمُ عن ثلاثٍ: عن النائِمِ حتَّى يَسْتَيقِظَ، وعن الصبِي حتَّى يَحْتَلِمَ، وعن المجنونِ حتى يَعْقِلَ**)[1] رواه أحمد، وأصحاب السُنن، والحاكم. وقال: صحيح على شرط الشيخين، وحسّنه الترمذي) واتە: قەڵەم

---

[1] أبو داود: كتاب الحدود باب في المجنون يسرق أو يصيب حداً، برقم (٤٤٠٣) (٤ / ١٣٩) والترمذي: كتاب الحدود عن رسول الله صلى الله عليه وسلم باب ما جاء فيمن لا يجب عليه الحد برقم (١٤٢٣)، (٤ / ٣٢) وابن ماجه: كتاب الطلاق – باب طلاق المعتوه والصغير، والنائم (٢ / ٦٥٨) برقم (٢٠٤١) ومسند أحمد (٦ / ١٠٠، ١٠١) ومستدرك الحاكم (٢ / ٥٩) وقال: هذا حديث صحيح على شرط البخاري ومسلم ولم يخرجاه والدارمي (٩٣/٢) (كتاب الحدود – باب رفع القلم عن ثلاث.)

لەسەر سێ کەس هەڵگیراوە (یەعنی حوکمیان لەسەر نەماوەو شەرع داوای هیچیان لێ ناکات) لە شێت تا ژیریی بۆ دەگەڕێتەوە، خەوتوو تا هەڵدەستێت، منداڵ تا بالغ دەبێت..

ڕۆژوی منداڵ: منداڵ ئەگەرچی ڕۆژووی لەسەر فەرز نییە، بەڵام ئەگەر دەیتوانی بەڕۆژوو بێت، دەبێت کەس و کارو سەرپەرشتیارانی پێی بگرن تا ڕا بێت لەسەر گرتنی. چونکە روبەییعی کچی موعەووەذ ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ گێڕایەوە کە (أرسَلَ رسُولُ اللّه ﷺ صبيحَةَ عاشوراء إلى قُرى الأنصار: مَنْ كانَ أصبحَ صائماً، فَلْيُتمَّ صومَه، ومَنْ كانَ أصبحَ مُفطراً، فَلْيَصمْ بقيّةَ يومِه. فَكُنَّا نَصومُهُ بعدَ ذلك، ونُصوِّم صبيانَنا الصغارَ منهم، ونَذهبُ إلى المسجدِ، فنجعلُ لهمْ اللُّعْبَةَ مِنْ العِهْنِ، فإذا بكى أحدُهُمْ من الطعامِ، أعطيناهُ إياهُ، حتى يكونَ عندَ الإفطارِ)[1] رواه البخاري، ومسلم. واتە: پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ دەرکەوتنی بەیانی عاشورادا جوابی نارد بۆ پشتیوانەکان کە هەر کەس بەڕۆژوو بوو بێت با ڕۆژووەکەی خۆی تەواو کات، ئەوی شکاندووشیەتی با تا بەربانگ هیچ نەخوات. ئێمەش هەموو بەڕۆژوو بووینەوەو منداڵەکانیشمان پێ کرد (وامان لێ کردن بەڕۆژوو بن) بردمانن بۆ مزگەوت، یاریمان لە خووری بۆ دروست کرد بوون، بۆ ئەوەی هەر یەکێکیان، کە لە برسان گریا بەو یارییانە ژێریان کەینەوە. ئاوا تا بەربانگ.

ئەوی بەڕۆژوو نابێت و کەفارەت دەدات: ئەو ژن و پیاوەی لەبەر پیری بێ توانا بوون (جگە لەوانەی خەڵەفاون و تەکلیفیان لەسەر نەماوە) هەروەها ئەو نەخۆشەی لە چاك بوونەوە بێ ئومێد بووە، ئەو کەسانەی پیشەو کاسبیان زۆر قورسە، ئەو کەسانەی لەبەر کەسابەت و ئیش هێندەیان کات بەدەستەوە نییە، ئەمانە هەموویان، ئەگەر زانییان ڕۆژوو گرتن گەر لە هەر کاتێکی چوار وەرزەی

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب صوم الصبيان(٣/٤٧ـ٤٨) ومسلم: كتاب الصيام – باب من أكل في عاشوراء، فليكفّ بقية يومه، برقم (١٣٦،١٣٧) (٢/٧٩٩،٧٩٨).

ساڵدا بیگرن، ماندوویان دەکات مـافی ئـەوەیان هەیـە بـەڕۆژوو نـەبن. لـە جێـی نەگرتنەکەی دەبێت تا ڕەمەزان تەواو دەبێت، ڕۆژی هەژارێك تێر کەن..

پێوەری تێر کردنی هەژارێکی ئەوسا (صـاع) ی پێغەمبەر بووە ﷺ کـە چـوار مودد بووە، هەر موددێك ٦٢٥ گرامی ئێستای ئێمەیە، کـەوا بـوو کـە دەڵـێن ساعی پێغەمبەر ﷺ یەعنی ٣٠٠٠ گرام (٣ کیلۆ). کەوا بوو کە دەڵـێن: دەبێـت ساع و نیوێك دانەوێڵەی وەکو گەنم و جۆ، خورما، برنج.. بداتە هەژارێك [1].

ئیبنو عەبباس ـ خوا لێیان ڕازی بێت ـ دەفەرموێ: (رُخِّـص للشيخ الكبير، أن يُفطِرَ ويُطْعِمَ عن كلِّ يومٍ مِسْكِيناً، ولا قـضاءَ عليـه) [2] رواه الدارقطني، والحاكم وصححاه) واتە: پیری بێ توانا مۆڵەتی ئەوەی دراوەتێ کە بەڕۆژوو نەبێت، بەڵام لـە جیاتی هەر ڕۆژێکیدا هەژارێك تێر کات، ڕۆژووەکەش ناگرێتەوە [3].

---

[1] لە زەمانی ئێستای ئێمەدا ئەم پێوەرە زۆر بـەکارنایات،، دەبێـت بـە پـارە یـان بـە تێکـڕای ژەمـە خواردنێکی بازاڕ دیاری بکرێت. بۆ نموونە لـە کوردسـتانی خۆمـان شـلەو برنجێـك، یـان دوو شـیش کەبابی ئاسایی پێوەرێکی شـیاوە. بـۆ ئەوانـەی لـە ڕۆژئاواشـن، پـێم وایـە ئێـستا پـارەی ژەمـە خواردنێکی چێشتخانەکانی ماکدۆناڵد (هەرچەند ئەو پێوانەشمان پێ خۆش نەبێت) لـە هـەموو جیهاندا ـ بە تایبەتی لە ڕۆژ ئاواو وڵاتە سەرمایە دارەکانادا ـ پێوەرێکی گونجاو بێت..

تێبینی: ناشێت کابرا لە ئەرویج بژی بەڵام ژەمە پێوەری کوردستان، یـان ژەمـە ماکـدۆناڵی ئـەلبانیا حسێب بکات.. با ئەوەندە ڕەزیل نەبێت، با لە هەر کوێیـەك دەژی، کەفارەتەکە بە پارەی ئەوێ حسێب بکات، بەڵام با بەخشینەوەی پارەکە و تێرکردنی هەژارەکان لـە کوردسـتان، یـان لـە وڵاتێکـی تـری هەژار بێت. تا زۆرترین ڕێژە هەژاری پێ تێر بکرێت و پاداشتەکەش بێگومان زۆرتر دەبێت..

[2] الدارقطني: كتاب الصيام – باب طلوع الشمس بعد الأفطار، برقم وقال: وهذا إسناد صحيح (٢ / ٢٠٥)، والحاكم: كتاب الصوم (١/٤٤٠) وقال: هذا حديث صحيح على شرط البخاري، ولم يخرجاه، وفيه الدليل. ووافقه الذهبي.

[3] شێخی ئەلبانی ڕەحمەتی دوای ئەوەی ئەم حەدیسەی بـە زۆر ڕێگـا و سـەنەدی جیـاواز هێناوەتـەوە فەرموویەتی: (حديث ابن عباس يدل على ان العاجز عن الصيام لكبره أو مرض مزمن يطعم عن كل يوم مسكينا، وهذا صحيح يشهد له حديث ابن عمر وأبي هريرة).

ئیمامی بوخاری له عطاء ەوە دەگێڕێتەوە[1] كه گوێی له ئیبنو عەبباس بووە كه ئەم ئایەتەی خوێندۆتەوە: (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ)٢ البقرة/١٨٤ واتە: ئەمما ئەو كەسانەی كە رۆژووەكە ناگرن و دەتوانن كەفارەتی بدەن، كەفارەتی هەر رۆژێكی بە خواردن بەخشینە بە هەژارێك. پاشان فەرمووی: حوكمی ئەم ئایەتە نەسڕاوەتەوە. ئەمە حوكمی پیاوی پیرو پیرێژنە كە ناتوانن بەرۆژوو بن، بۆیان هەیە كەفارەتەكەی بدەن، رۆژانە دەبێت ژەمە خوارنێك بدەن بە دەسكورتێك. (لە مەزهەبی ئیمامی مالیك و ئیبنو حەزمدا نە رۆژووەكە دەگرن نەكەفارەتەكەش دەدەن).

هەروەها ئەو نەخۆشەی كە ئومێدی نەماوە چاك بێتەوە و دەشزانێت رۆژوو ماندووی دەكات، حوكمی ئەمیش وەكو هی پیرەكان وایە. هەروەها ئەو كرێكارانەش كە ئیشی قورس دەكەن. چ خودی كاسبیەكانیان قورس بێت، وەكو بەردهەڵكەندن و قیرڕێژیی و سایەقی تەكسی و لۆری و.. هتد، چ لە شوێنی قورسدا بن، وەكو سەپان و ئاسنگەرو لەبغكاری بەر رۆژ و.. هتد..

شێخ محمد عەبدە دەفەرموێ: مەبەست لە (يُطِيقُونَهُ: ئەوانەی دەتوانن) پیری بێ توانا و نەخۆشی هەمیشەیی و ئەو جۆرانەی وەكو ئەوانیشن، وەك ئەو كاسبكارانەی خوای گەورە رزق و رۆزی خستوونەتە سەر كاری قورس و نارەحەتی وەكو ئیش لە كانەبەردەكان و دەرهێنانی خەڵوزی بەردین و ئەوانە... ئەمە ئەو تاوانبارانەش دەگرێتەوە كە لە زینداندان و حوكمی (زیندان و كاری قورس)یان بەسەردا دراوە. بەو مەرجەی نەتوانن بەرۆژوو بن و پارەشیان ئەوەندە نەبێت كە كەفارەتەكەی بدەن..

---

[1] البخاري: كتاب التفسير – تفسير سورة البقرة (٦ / ٣٠)، وأبو داود: كتاب الصوم – باب من قال: هي مثبتة للشيخ والحبلى، برقم (٢٣١٧، ٢٣١٨)، والبيهقي: كتاب الصيام – باب الحامل والمرضع (٤ / ٢٣٠)، والدارقطني: كتاب الصيام – باب طلوع الشمس بعد الإفطار، برقم (٣) (٢/٢٠٥) والحاكم: كتاب الصوم (١ / ٤٤٠) وقال: هذا حديث صحيح على شرط الشيخين، ولم يخرجاه. ووافقه الذهبي

هەروەها ئافرەتی دووگیان و دایەنی شیردەریش ئەگەر مەترسیان لەوە هەبوو کە رۆژوو کارتێکردنی سلبی دەبێت لەسەر خۆیان یان لەسەر کۆرپەو ساواکانیان. (کە بە تەجروبەی خۆیان یان بە شایەتی پزیشکی پسپۆرو جێ متمانە بۆیان روون دەبێتەوە) دەتوانن رۆژوو نەگرن. بەلاَم کەفارەتەکەی دەدەن. لەسەر رای ئیبنو عومەرو ئیبنو عەبباس گرتنەوەی رۆژووەکەیان لەسەر نامێنێت.

ئەبو داود لە عیکریمەوە دەگێرێتەوە کە ئیبنو عەبباس دەفەرموێ: ئایەتی (**وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ**) مۆڵەتە بۆ ژن و پیاوی پیرو بەساڵدا چوو، کە ناتوانن رۆژوو بگرن، تا نەیگرن. لە جێی ئەوە دەبێت کەفارەتەکەی بدەن کە بەخشینی ژەمە خۆراکێکە بۆ دەست کورت و هەژاران. هەروەهاشە بۆ دووگیان و دایەنی شیر دەر ئەگەر مەترسییان هەبوو (واتە لەسەر خۆیان یان لەسەر کۆرپەو ساواکانیان) رواه البَزّار[1] بەززار گێراویەتیەوەولە کۆتاییشدا دەفەرموێ: ئیبنو عەبباس بە خێزانی خۆی ـ کە کۆرپەی ساوای هەبوو ـ دەفەرموو: (**أنتِ بمنزلة الذي لا يُطيقُهُ، فعليكِ الفداءُ، ولا قَضاءَ عَلَيكِ**)[2] واتە: تۆ لە ریزی ئەو کەسانەدایت کە ناتوانن بەرۆژوو بن. بۆیە هەر کەفارەتەکەت لەسەرە، نەك گرتنەوەشی. صحيح الدارقطني إسناده..

نافیعیش دەگێرێتەوە کە دەربارەی رۆژوو نەگرتنی ئافرەتی دووگیانیان لە ئیبنو عومەرـ خوا لێیان رازی بێت ـپرسی، ئەگەر مەترسی لەوە هەبوو کە رۆژووەکە بۆ کۆرپەکەی خراپ بێت. لە وەلاَمدا فەرموی: (**تُفطِرُ، وتُطعِمُ مكانَ كُلِّ يومٍ مِسْكيناً مُدّاً**) رواه مالك والبيهيقي[3] واتە رۆژوو ناگرێت، بەرامبەر ئەوە رۆژانە موددێك دەداتە هەژارێك(لەو زەمانەدا بە سێ چارەکی پەرداخێك گەنم تەقدیر

---

[1] أبو داود: كتاب الصوم – باب من قال: هي مثبتة للشيخ والحبلى، برقم (٢٣١٨) (٢ / ٧٣٨)، والبيهقي: كتاب الصيام – باب الحامل والمرضع (٤ / ٢٣٠).

[2] الدارقطني: كتاب الصيام – باب طلوع الشمس بعد الإفطار، برقم (٨) (٢ / ٢٠٦).

[3] الموطأ: كتاب الصيام – باب فدية من أفطر في رمضان من علة، برقم (٥٢) (١ / ٣٠٨)، والبيهقي: كتاب الصيام – باب الحامل والمرضع (٤ / ٢٣٠).

کراوە چونکە دەیکردە دوو ژەم خواردنی هەژارێك، زەمـانی ئێستای ئێمـە ژەمـە خواردنێکی ئاساییە لە چێشتخانەی بازار).

لە حەدیسی تردا هاتووە کە: (إِنَّ اللَّـهَ وَضَـعَ عَـنْ الْمُـسافِرِ الـصومَ، وشَـطْرَ الصلاةِ، وعنِ الحُبْلَى والمُرضِعِ الـصوم)[١] واتە: خـوای گـەورە رۆژوو گـرتن و نیـو نوێژی لەسەر ئەو کەسە هەڵگرتووە کە سەفەر دەکات، لەسەر دووگیـان و دایـەنی شیردەریش رۆژووەکەی هەڵگرتووە. لە مەزهەبی حەنەفی و لای ئەبو عوبەیدو ئـەبو ثـور وایە کە ئەوانە تەنها رۆژووەکە دەگرنەوە نەك کـەفارەت دانـیش.. بـەڵام لای ئیمامی ئەحمەد و ئیمامی شافیعی ئەوەیە: ئەگەر مەترسییان لەسـەر تەندروسـتی کۆرپەو ساوایانیان هەبوو رۆژوو ناگرن. بەڵام دوایی دەبێت هەم رۆژووەکە بگرنەوەو هەم کەفارەتەکەش بدەن. ئەمما ئەگەر مەترسـییان تـەنها لـە تەندروسـتی خۆیـان هەبوو، یان لە تەندروستی خۆشـیان و کۆرپـەو ساواکانیـشیان بـوو، ئـەوە تـەنها رۆژووەکە ـ لە کاتێکی تردا ـ دەگرنەوەو کەفارەت نادەن..

ئەوی بۆی هەیە پیٚ نەبێت دوایی دەبێت بیگرێتـەوە: ئـەوی نەخۆشیەکی وای هەیە کە ئومێـدی چـاك بوونـەوەی هەیـە، هـەروەها ئـەوی لـە رەمەزانەکەدا لە سەفەردایە مۆڵەتی ئەوەیان دراوەتیٚ، کـە بـەڕۆژوو نـەبن، بـەڵام دەبێت دوایی بیگرنەوە. چونکە خوای گەورە فەرموویەتی: (وَمَـن كَـانَ مَرِيـضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ) ٢ البقرة /١٨٥، واتە: هەر کەس نەخۆش بـوو یـان لە سەفەردا بوو دەبێت لە رۆژانی تردا بیگرێتەوە..

---

[١] أبو داود: كتـاب الـصوم – بـاب اختيـار الفطر، برقم (٢٤٠٨) (٢ / ٧٩٦، ٧٩٧)، والنـسائي: كتاب الصيام - باب وضع الصيام عـن المسافر، وذكـر اخـتلاف معاوية بن سـلام، وعلـي بـن المبارك في هذا الحديث برقم (٢٢٧٥) (٤ / ١٨٠) وباب وضع الصيام عن الحبلى والمرضـع بـرقم (٢٣١٥)(٤/١٩٠) والترمذي: كتاب الـصوم – بـاب الرخـصة في الإفطـار للحبلـى والمرضـع بـرقم ٧١٥ (٣/٨٥) م، وقال: حديث حسن، وابن ماجه: كتاب الصيام، حديث رقم (١٦٦٧)، وأحمد في" المسند" (٤ / ٣٤٧، ٥ / ٢٩)

ئیمامی احمد و ئەبوداوودو بەیهەقی بە سەنەدی سەحیح لە مەعازی کوڕی جەبەلەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاویانەتەوە، کە فەرموویەتی: (إن اللّه تعالى فرض على النبي ﷺ الصيام، فأنزل: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِيامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) إلى قوله: (وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ) البقرة/١٨٣ـ ١٨٤ فكان من شاء صام، ومن شاء أطعم مسكيناً، فأجزأ ذلك عنه، ثم إن اللّه _ تعالى _ أنزل الآية الأخرى: (شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ) إلى قوله: (فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصمْهُ)٢ البقرة /١٨٥فأثبتَ صيامه على المقيم الصحيح، ورخص فيه للمريض والمسافر، وأثبت الإطعام للكبير، الذي لا يستطيع الصيام)[١] واتە: خوای پەروەردگار رۆژووی لەسەر پێغەمبەر ﷺ بەوە فەرز کرد، کە فەرمووی: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە رۆژووتان لەسەر فەرز کراوە هەروەکو، کە لەسەر ئەوانەی پێش ئێوە فەرز کرابوو، تا بە هۆیەوە پارێزکاری بکەن. تا دەگاتە: لەسەر ئەوانەش (کە ناتوانن رۆژووەکە بگرن بەڵام) کە دەتوانن کەفارەت بدەن یا ژەمە خواردنی هەژارێك بدەن ئینجا هەرکەس دەیویست بەڕۆژوو دەبوو، ئەوی نەشی دەتوانی ژەمە خواردنەکەی دەدایە هەژارێك (کەفارەتەکەی دەدا) ئەویشی بۆ دەکەوتە بری رۆژووەکە. پاشان خوای گەورە فەرمووی: مانگی رەمەزان ئەو مانگەیە کە قورئانی تێدا هاتۆتە خوارەوە.. تا گەیشتە: هەر کەستان ئامادەی مانگەکە بوو (واتە رەمەزانی هاتەوە سەر، یان گەیشتەوە مانگی رەمەزان) با بەڕۆژوو بێت.. بەمەش رۆژووەکەی لەسەر نیشتەجێی لەش ساغ فەرز کردو مۆڵەتی نەخۆش و موسافیری دا کە نەیگرن. هەروەها ئەوەشی دیاری کرد، کە ئەو پیری بێ توانایەی ناتوانێت پێ بێت، بۆی هەیە نەیگرێت، بەڵام دەبێت کەفارەتەکەی بدات..

---

[١] أبو داود: كتاب الصلاة – باب كيف الأذان برقم (٥٠٦) (٣٤٧/١) أحمد في "المسند (٥ / ٢٤٧،٢٤٦).

ئـەو نەخۆشییەی کـە مۆڵـەت بـە خاوەنەکـەی دەدات رۆژوو نـەگرێت، ئـەو نەخۆشییە سـەختەیە کە بە رۆژوو گرتن زیاد دەکات، یـان مەترسـی ئـەوە هەیـە ببێتە هۆی درەنگ چاك بوونەوەی نەخۆشییەکە (ئەمەش عادەتـەن بـە تەجروبـە دەزانرێت یان پزیشکی شارەزاو متمانە پێ کراو شایەتی بۆ دەدات).

ئیبنو قودامە لە کتـێبی المُغْـني دا دەفـەرموێ: زانـای سـەلەف هـەن، کـە مۆڵـەتیان بـە هـەموو نەخۆشـێك داوە رۆژوو نـەگرێت، بـا دان ئێـشەیەك یـان ئازارێکیش بێت لە پەنجەیەکدا! چونکە ئایەتەکە بە گشتی دەفەرموێ: هەر کـەس نەخۆش بـوو؟ مـادام بـۆ موسـافیریش هەیـە رۆژوو نـەگرێت -بـا سەفەرەکەشـی پێویست نەبوو بێت- کەوا بوو بۆ نەخۆشـیش هـەر وایـە بـا نەخۆشیەکەشـی زۆر سەخت نەبێت.. ئەمەش فەتوای بوخاری وعطاء و زاهیریەکانە..

حوکمی ئەو کەسەی لەشی ساغە، بەڵام دەترسـێت ئەگـەر رۆژوو بگرێـت بـۆ تەندروستی خراپ بێتهەر وەکو نەخۆش وایە. هەروەها ئەو کەسەش کە بـەرۆژووە، بەڵام تینوێتی یان برسێتی تینی بۆ هێناوەو دەترسێت گەر بەردەوام بێت بمرێت، بـا لەش ساغیش بێت، بۆی هەیە رۆژووەکەی بشکێنێت و لە کاتی تردا بیگرێتـەوە.. چونکە خوای گەورد دەفەرموێ (وَلاَ تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيماً) ٤ النساء/٢٩، واتە: خۆتـان مـەکوژن، خـۆ خـوای گـەورە بەبەزەییـە بەرامبـەرتان. هەروەها دەفەرموێ: (وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ) ٢٢ الحج/٧٨، واتە: خـوای گەورە هیچ نارەحەتیو گرێو گۆڵیەکی لە دینو دینداریەکەدا بۆ پێش نەهێناون.

ئەگـەر نەخۆشـێك هـەر سـوور بـوو لەسـەر رۆژوو گرتنەکـەی و تەحـەمولی نارەحەتیەکەی کرد، رۆژووەکەی تەواوە، بەڵام کارێکی چـاکی نـەکردووە، چـونکە سوودی لەو مۆڵەتە وەرنەگرتووە، کە خوای گەورە بۆ نەخۆشـی دانـاوە، لەوانەشـە تووشی نەخۆشی تربێت، یا نەخۆشیەکەی خۆی خراپتر ببێت.

لە یاوەرانیشدا زۆر جار بووە، کە هەندێکیان بەرۆژوو بوون و هەندێکی تریـان بەرۆژوو نەبوون. هەردوولاشیان هەر لەسەر فەتوای پێغەمبـەری مـەزن بـوون ﷺ

حەمزەی ئەسلەمی ـ خوا لێی رازی بێت ـ بە پێغەمبەری ﷺ فەرموو: (يا رسولَ اللّهِ، أجِدُ مِنِّي قُوةً علَى الصومِ فِي السَّفَرِ، فهلْ عليَّ جُناحٌ؟ فقال: هي رُخصةٌ مِن اللّهِ _ تعالى _ فَمَنْ أخَذَ بهَا، فحَسَنٌ، ومَنْ أحَبَّ أن يصومَ فلا جُناحَ عليه[1]. رواه مسلم واتە: توانای رۆژوو گرتنم لە سەفەریشدا هەر هەیە، ئەگەر بەرۆژوو بم گوناحبار دەبم؟ فەرمووی: ئەوە خۆی مۆڵەتێکەو خوا داویەتی، هەر کەس وەری گرێ ئەوە کارێکی چاکە، هەر کەسێکیش هەر حەز کات بەرۆژوو بێت گوناحی ناگاتێ..

ئەبو سەعیدی خودریش ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەفەرموێ: (سافَرْنَا مع رسول اللّه ﷺ إلى مكّةَ، ونحنُ صيامٌ. قالَ: فَنَزَلْنَا مَنزلاً، فقالَ رسولُ اللّه ﷺ: إنَّكُمْ قَدْ دَنَوتُمْ منْ عَدُوِّكُمْ، والفطرُ أقوى لَكُمْ". فكانتْ رُخْصةً، فَمنّا مَنْ صامَ، ومنَّا مَنْ أفْطَرَ، ثمَّ نزلْنَا منزلاً آخَرَ، فقالَ: إنَّكُمْ مصبِّحو عَدوِّكم، والفطْرُ أقوى لَكُمْ، فأفطِروا فكانتْ عَزْمَةً، فأفطَرْنَا، ثمّ رأيتَنا نَصومُ بعدَ ذلكَ معَ رسولِ اللّه ﷺ في السَّفَرِ[2]. رواه أحمد، ومسلم، وأبو داود) واتە: بەرۆژوو بووین لە خزمەت پێغەمبەردا ﷺ سەفەرمان کرد بۆ مەککە، لە شوێنێك لامانـدا. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئێوە وا لە دوژمنەکانتان نزیك بوونەتەوە، بۆ بەهێز بوونتان رۆژووەکانتان بشکێنن چاکترە. ئەمەش مۆڵەتێك بوو. ئیتر هەمان بوو بەردەوام بوو لەسەر رۆژووەکەی و هەشمان بوو شکاندی. دوایی لە شوێنێکی تریش لامانـدا، فەرمووی: ئێوە وا نزیکە بگەنە سەر دوژمنەکانتان، بۆیە رۆژوو شکاندن چاکترە.

---

[1] مسلم: كتاب الصيام – باب التخيير في الصوم والفطر في السفر، برقم (١٠٧) (٢ / ٧٩٠) والنسائي: كتاب الصيام – باب ذكر الاختلاف على عروة في حديث حمزة فيه، برقم (٢٣٠٣) (٤ / ١٨٦، ١٨٧)، والبيهقي: كتاب الصيام – باب الرخصة في الصوم في السفر (٤ / ٢٤٣).

[2] مسلم: كتاب الصيام – باب أجر المفطر في السفر إذا تولى العمل برقم (١٠٢) (٢ / ٧٨٩) وأبو داود: كتاب الصوم - باب الصوم في السفر، برقم (٢٤٠٦) (٢ / ٧٩٥)، وأحمد في "المسند" (٣ / ٣٥).

ئیتر هەموومان رۆژووەکەمان شکاند. پاش ئەوە دیتت لە سەفەرەکەدا لەگەڵ پێغەمبەر ﷺ بەرۆژوو دەبووینەوە.

هەر ئەو ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەفەرموێ: (وعنْ أبي سَعيدٍ الخُدْري ـ رضي اللّهُ عنهُ ـ قالَ: كُنَّا نَغْزُو مَعَ رسولِ اللّهِ ﷺ في رمضانَ، فَمنّا الصائمُ، ومنَّا المُفْطرُ، فلا يَجدُ الصائمُ على المفطرِ، ولا المُفْطر على الصائمِ، ثمَّ يرونَ أنَّ مَنْ وَجَدَ قوةً فَصامَ، فإنَّ ذلكَ حَسَنٌ، ويَرَونَ أنَّ مَنْ وَجَدَ ضَعفاً فأفْطَرَ، فإنَّ ذلكَ حَسَنٌ)[1] رواه أحمد، ومسلم واتە: لە غەزایەکدا لە خزمەت پێغەمبەردا بوو ﷺ هەمان بوو بەرۆژوو بوو، هەشمان بوو پێ نەبوو. کەسیش تیرو تانەی لە کەسی تر نەدەگرت. پاشان بینییان ئەوی بەهێز بوو و بەرۆژوو بوو چاکی کرد، ئەوی بێ هێزیش بوو رۆژووەکەی شکاند بوو، هەر چاکی کرد..

زانایان موناقەشەیان لەسەر ئەوەیە کە کام هەڵوێستە لەوی تر چاکترە؟

ئیمامان ئەبو حەنیفەو شافیعی و مالیك دەفەرموون: بۆ کەسێك بە توانا بێت، رۆژوو گرتنەکە چاکترە، بۆ کەسێکیش بێ هێزو لاواز بێت شکاندنی چاکترە.. بەڵام ئیمام ئەحمەد دەفەرموێ: رۆژوو نەگرتنەکە یان شکاندنەکەی چاکترە. عومەری کوڕی عبد العزیز ـ رەحمەتی خوای لێ بێت ـ دەفەرموێ: کامیانی لا ئاسانتر بووئەودیان چاکترە. ئەوی رۆژوو گرتنەکەی پێ چاکتر بێت وەك لە گرتنەوەی دوایی تر، ئەوە ئێستا بیگرێت چاکترە..

ئیمامی شەوکانی ـ دوای توێژینەوەو وورد بوونەوە ـ دەفەرموێ: هەر کەس رۆژووەکەی لەسەر قورس بێت، یان زیانی پێ بگەیێنێت، یان نەیەوێت مۆڵەتەکە

---

[1] مسلم: كتاب الصيام – باب جواز الصوم والفطر في شهر رمضان للمسافر، في غير معصية، برقم (٩٦) (٢ / ٧٨٧)، والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في الرخصة في السفر، برقم (٧١٣) (٣ / ٨٣)، وقال: هذا حديث حسن صحيح، وأحمد في "المسند" (٣ / ١٢) والبيهقي: كتاب الصيام – باب من اختار الصوم في السفر إذا قوي على الصيام (٤ / ٢٤٥)

وەرگرێت، یان لە ریابازی و خۆپەسەندی نەفسی خۆی ترسا ـ ئەگەر لە سەفەردا بوو ـ چاکترە بەرۆژوو نەبێت. هەر کەسیش ئەوانەی نەبوو، رۆژوو گرتنەکەی چاکترە..

ئەگەر کەسێکی موسافیر بە ئومێدی رۆژوو گرتن پارشێو هەستا بوو، بەڵام بۆ سبەی سەفەری کرد، بۆی هەیە رۆژووەکەی بشکێنێت.. چونکە جابری کوری عبد الله ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێرایەوە کە (أنَّ رسولَ اللّه ﷺ خَرَجَ إلى مَكَّةَ عامَ الفتحِ فَصامَ، حتى بَلَغَ كُرَاعِ الغَميم، وصامَ الناسُ مَعَهُ، فقيلَ لَهُ: إنَّ النَّاسَ قَدْ شَقَّ عليهِمْ الصيامُ، وإنَّ الناسَ ينظرونَ فيما فَعَلْتَ. (فَدَعَا بِقَدَحٍ مِنْ ماءٍ بَعْدَ العَيْرِ فَشَرِبَ)، والناسُ ينظرونَ إليه أفطَرَ بَعْضُهُم وصامَ بعضُهم، فَبَلَغَهُ أنَّ ناساً صامُوا فقالَ: (أولئكَ العُصاةُ)[1] رواه مسلم، والنسائي، والترمذي وصححه واتە: پێغەمبەر ﷺ لە ساڵی هەشتەمی کۆچی کە بەرەو مەککە دەچوو، بەرۆژوو بوو، خەڵکەکەش کە لە خزمەتیدا بوون هەر بەرۆژوو بوون. کە گەیشتە دۆڵی (كُراع الغَميم)[2] پێیان ووت: رۆژووەکە لەسەر خەڵکەکە قورس بووە، ئەوانیش هەر سەیری جەنابت دەکەن چی دەکەیت. ئەویش داوای پەرداخێك ئاوی کرد، دوای عەسریش بووخەڵکەکەش سەیریان دەکرد. بەرزی کردەوەو خواردییەوە، ئیتر خەڵکیش رۆژووەکەیان شکاند، کەچی هەندێ کەس هەر بەردەوام بوون لەسەر رۆژووەکە! کە هەواڵەکەی گەیشتێ، فەرمووی: ئەوانە تاوانبارن، ئەوانە تاوانبارن.. مەبەستی لە تەئکید کردنەوەی سەرزەنشت کردنیان بوو کە بۆچی سەرپێچی فەرمانی ئەمیان کردووە..

---

[1] مسلم: كتاب الصيام – باب جواز الصوم والفطر في شهر رمضان للمسافر في غير معصية برقم (٩٠) (٢ / ٧٨٥)، والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في كراهية الصوم في السفر، برقم (٧١٠) وقال: حديث حسن صحيح(٣/٨١ و٨٢) والنسائي: كتاب الصيام – باب ذكر اسم الرجل، برقم (٢٢٦٣) (٤ / ١٧٧)، والبيهقي: كتاب الصيام – باب المسافر يصوم بعض الشهر، ويفطر بعضاً، ويصبح صائماً في سفره، ثم يفطر ٤/ ٢٤٦.

[2] دۆڵێکە کەوتۆتە نێوان مەککە و مەدینەوە ٦٤ کم لە مەککەوە دوورە، ئێستا پێی دەڵێن برقاو الغميم، لە دۆڵی عەسەفانەوە دەست پێ دەکات بە دەریای سوور کۆتایی دێت، لە باکوری رۆژئاوای شاری جەددەدوەیە.

ئەگەر کەسێك خۆی نیشتەجێ بوو، نییەتی رۆژووی هێنا، پاشان لە رۆژدا سەفەری کرد، جمهوری زانایان دەفەرموون: بۆی نییە بیشکێنێت ئیمامی ئەحمەد و ئیسحاق فەرموویانە: بۆی هەیە بیشکێنێت.. چونکە ترمذي لە محمدی کوڕی کەعبەوە دەگێڕێتەوە، کە فەرموویەتی: (**أتيتُ في رمضان أنسَ بنَ مالك، وهو يريد سفراً، وقد رُحِّلتْ له راحلته، ولبس ثياب السفر، فدعا بطعام فأكل، فقلت له: سُنّة؟ فقال: سنة. ثم ركب**)[1]، واتە: رەمەزان بوو هاتمە لای ئەنەسی کوڕی مالیك، بە هیوای سەفەر بوو، جل و بەرگی سەفەری لەبەر کرد بوو، وولاخێکیشی ئامادە کرد بوو، پێش دەرچوون، داوای خواردنی کرد، بۆیان هێناو خواردی ووتم: سوننەتە؟! فەرمووی: بەڵێ. ئینجا سوار بوو..

عوبەیدی کوڕی جوبەیر ووتی: (**رَكِبْتُ مع أبي بصرة الغفاري، في سفينة من الفسطاط، في رمضان، فدفع، ثم قرب غداءه، ثم قال: اقترب فقلت: ألستَ بين البيوت؟ فقال أبو بيَرة: أرغبتَ عن سنة رسول اللّه ﷺ**) رواه أحمد، وأبو داود، ورجاله ثقات[2] واتە: لەگەڵ ئەبو بەسرەی غەففاری سواری کەشتی بوو بووین تا لە شاری فوستاتی میسرەوە سەفەر کەین. رەمەزانیش بوو. دوای سوار بوون، خۆراکی نیوەڕۆی بۆ خواردن ئامادە کرد. ووتی: فەرموو وەرە پێش. ووتم: هەر ئاوا، هێشتا خۆ خانووەکانمان لێوە دیارە. ووتی: بۆچی بە تەمایت واز لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ بهێنیت؟! شەوکانی دەفەرموێ: ئەم دوو حەدیسە ئەوە روون

---

[1] الترمذي: كتاب الصوم – باب من أكل ثم خرج يريد سفراً، برقم (٧٩٩) (٣ / ١٥٤) وقال المحقق: لم يخرجه أحد من أصحاب الكتب الستة، سوى الترمذي. والبيهقي: كتاب الصيام – باب المسافر يصوم بعض الشهر، ويفطر بعضاً ويصبح صائماً في سفره ثم يفطر (٤ / ٢٤٦)، وقال الألباني: لكن يشهد له الحديث الذي بعده تمام المنة (٤٠٠).

[2] رواه أبو داود: كتاب الصوم – باب متى يفطر المسافر إذا خرج ؟ برقم (٢٤١٢) (٢ / ٧٩٩)، وأحمد في" المسند" (٦ / ٧) والبيهقي: كتاب الصيام – باب من قال: يفطر وإن خرج بعد طللوع الفجر (٤ /٢٤٦).

ددکەنەوە کە موسافیر دەتوانێت پێش دەرچوونی لە شوێنی سەفەرەکەیەوە (ماڵە یان جێی تر) رۆژووەکەی بشکێنێت.. هەروەها دەڵێت: ئیبنول عەرەبی فەرموویەتی: حەدیسەکەی ئەنەس سەحیحە. بۆیە لەگەڵ خۆئامادە کردندا بۆ سەفەر دەتوانرێت رۆژووەکە بشکێنرێت. ئەمەش هەقە..

ئەو سەفەرەی رێ دەدرێت رۆژووی بۆ بشکێنرێت، هەر ئەو جۆرە سەفەرەیە کە بە هۆیەوە نوێژی بۆ کورت دەکرێتەوە. ئەو ماوەیەش کە موسافیر دەتوانێت تێیدا بەرۆژوو نەبێت، هەر ئەو ماوەیەیە کە دەشێت بەردەوام نوێژی تێدا کورت بکرێتەوە.

ئەوی نابێ پێ بێت و دوایی دەبێ بیگرێتەوە؟ شەرعناسان لەسەر ئەوە رێکن کە ئافرەتی حەیزدار (کە لە عادەدایە) و زەیستان بۆیان نییە رۆژوو بگرن، یەعنی حەرامە لێیان.. ئەگەر بەرۆژوو بوون، رۆژووەکەیان دروست نابێت.. ئەو رۆژانەی رەمەزان کە بە هۆی حەیزو نیفاسەوە نەیانگرتووە، دەبێت دوای رەمەزان بیگرنەوە.. ئیمامی بوخاری و موسلیم لە دایکە عائیشەوە دەگێڕنەوە کە فەرموویەتی: (**كنا نَحيضُ على عهدِ رسولِ اللّهِ ﷺ فَنُؤْمَرُ بقضاء الصوم، ولا نؤمر بقضاء الصلاة**)[1] واتە: لە زەمانی پێغەمبەردا ﷺ کە دەکەوتینە حەیزەوەفەرمانمان پێ دەدرا کە رۆژووەکە بگرینەوە، بەڵام نوێژەکان نا.

---

[1] البخاري بمعناه: كتاب الحيض – باب لا تقضي الحائض الصلاة (٨٨/١) ومسلم: كتاب الحيض – باب وجوب قضاء الصوم على الحائض، دون الصلاة برقم (٦٩) (٢٦٥/١) وأبو داود: كتاب الطهارة – باب في الحائض لا تقضي الصلاة برقم (٢٦٢ و٢٦٣) (١٨٠/١)، والترمذي: كتاب الطهارة – باب ما جاء في الحائض، أنها لا تقضي الصلاة، برقم (١٣٠) (١ / ٢٣٤) وقال: هذا حديث حسن صحيح، وابن ماجه: كتاب الطهارة وسننها – باب الحائض لا تقضي الصلاة، برقم (٦٣١) (١ / ٢٠٧)، والنسائي: كتاب الحيض والاستحاضة – باب سقوط الصلاة عن الحائض، برقم (٣٨٢) (١ / ١٩١، ١٩٢).

پوختەی هەمووی: ئەوانەی رۆژووی رەمەزان لە کاتی خۆیدا ناگرن چەندین پۆلن:

یەکەم: ئەوانەی نایگرن، دوای رەمەزان دەیگرنەوە، ئەوانیش بریتین لە:

١– ئەو نەخۆشەی ئومێدی چاك بوونەوەی هەیە.

٢– ئەو کەسەی سەفەری کورتی لە رێدایە.

٣– ئەوی لەبەر خاتری رزگارکردنی نەخۆشێك دەیشکێنێت.

٤– ئەوی دەکەوێتە حەیز (عادەی مانگانەی ژنان) یان نیفاسەوە..

٥– ئافرەتی دووگیان (حاملە) و شیردەر ئەگەر لە خۆیان یان لە تەندروستی کۆرپەو زارۆکەکانیان ترسان.

دووەم: ئەوانەی نە گرتنیان لەسەرە نە گێڕانەوەی، بەڵکو کەفارەتی هەموو رۆژەکان دەدەن:

١ـ ئەو پیرو پەك کەوتانەن کە رۆژوویان بە زەحمەت پێ دەگیرێت.

٢ـ ئەو نەخۆشانەی ئومێدی چاك بوونەوەیان نەماوە.

سێیەم: ئەوی بۆی نییە نە بیگرێت نە بیگرێتەوە:

١ـ ئەو کافرەی دوای رەمەزان موسوڵمان دەبێت.

٢ـ منداڵی بچووك، دەشێت بیگرن بەڵام فەرز نییە لەسەریان.

٣ـ شێت، نە دوای چاك بوونەوەی دەیگرێتەوە، نە کەفارەتیشی بۆ دەدرێت.

٤ـ ئەو گەمژەو گەلۆرەی ئەقڵی بە زۆر شت ناشکێت.

ئەو رۆژانەی نابێت تێیاندا بەڕۆژوو بن

هەندێك رۆژی ساڵ هەن، کە رۆژووگرتن تێیاندا جائیز نیە، چونکە پێغەمبەر ﷺ بەرهەڵستی لە رۆژوو گرتن کردووە تێیاندا[1]، لەوانە:

١- رۆژانی یەکەمی هەردوو جەژنەکە: زانایان رایان لەسەر ئەوە کۆیە کە هەموو جۆرێکی بەڕۆژوو بوون لە رۆژی یەکەمی هەردوو جەژنی رەمەزان و قوربان دا حەرامە، چونکە ئیبنو عومەر - خوا لێیان رازی بێت - دەفەرموێ (إنَّ رسولَ اللهِ ﷺ نَهَى عنْ صيامِ هذينِ اليومينِ؛ أمَّا يومُ الفِطْرِ، فَفِطْرُكُمْ مِنْ صومِكُمْ، وأمَّا يومُ الأضحَى، فَكُلُوا مِنْ نُسُكِكُمْ)[2] رواه أحمد، والأربعة) واته: پێغەمبەر ﷺ بەرهەڵستی لە رۆژوو گرتنی ئەو دوو رۆژە کردووە، چونکە رەمەزانەکە پێبوونو گرتووتانە. ئەما جەژنی قوربان، بۆ ئەوەیە، تا لە قوربانیەکەی خۆتان بخۆن.. حەدیسی تر زۆرن، وەکو حەدیسەکەی ئەبو سەعیدی خودری - خوا لێی رازی بێت - کە لە بوخاری و موسلیمدایە (لە پەراوێزی خوارەوەدا ئاماژەی پێکراوە). ئەم دوو رۆژە رۆژی جەژن و

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب صوم يوم الفطر (٣ / ٥٥) ومسلم: كتاب الصيام – باب النهي عن صوم يوم الفطر ويوم الأضحى برقم (١٤٠ _ ١٤٣) (٧٩٩/٢) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في كراهية الصوم يوم الفطر والنحر برقم(١٣٣/٣) (٧٢٢) وقال: حديث حسن صحيح، والعمل عليه عند أهل العلم وابن ماجه: كتاب الصيام _ باب في النهي عن صيام يوم الفطر والأضحى برقم (١٧٢١) (٥٤٩/١) والموطأ: كتاب الصيام – باب صيام يوم الفطر والأضحى والدهر برقم (٣٦) (١ / ٣٠٠)، وأحمد في" المسند" (٢ / ٥١١).

[2] مسلم: كتاب الصيام – باب النهي عن صوم يوم الفطر ويوم الأضحى برقم (١٣٨) ٢/٧٩٩) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في كراهية الصوم يوم الفطر والنحر برقم (٧٧١) (٣/ ١٣٢-١٣٣) وقال: هذا حديث حسن صحيح وابن ماجه: كتاب الصيام – باب في النهي عن صيام يوم الفطر والأضحى، برقم (١٧٢٢) (١ / ٥٤٩) وأحمد في "المسند" (١/ ٢٤).

شادی موسوڵمانانەو هەموو لایەك خـواردنو خواردنـەوە پێـشكەشی یـەكتری دەكەن، بۆیە ناشێت یەكێك لە نێو هەمواندا دەمی خـۆی بەسـتبێتەوە! رۆژوو گرتنی ئەم دوو رۆژە سەرپێچی فەرمانی ئیسلامە..

٢- رۆژانی تەشریق (دووەم و سێیەم و چوارەم رۆژی جەژنی قوربان): واتە رۆژانـی یازدەیـەم و دوازدەیـەم و سـیازدەیەمی مـانگی ذي الحجة. پێی ووتراوە تەشریق، چونكە لەو سـێ رۆژەدا عەرەبـەكانی سـەردەمی ئیسلام پێستەی قوربانیەكانیان تێدا لەبەر خۆر هەڵدەخست.. ئـەبو هـورەیرە - خوا لێی رازی بێت - دەگێڕێتەوە كە (**أنَّ رسولَ اللّـه ﷺ بَعَـثَ عبدَ اللّـه بنَ حُذَافَةَ يَطوفُ في مِنَى: ألّا تَصومُوا هذه الأيامَ؛ فإنَّهَا أيامُ أكلٍ وشُرْبٍ وذِكرِ اللّه، عز وجل** [١] رواه أحمد بإسناد جيد) واتـە: پێغەمبـەر ﷺ عبـد اللـەی كـوڕی حوذافەی نارد بۆ مینا كە: لەم رۆژانەدا بەڕۆژوو مەبن، ئەمانە رۆژی خواردن و خواردنەوەو یادی خوان.

هەروەها ئیبنو عەبباس - خوا لێیان رازی بێت - دەفەرموێ: (**أنَّ رسولَ اللّـه ﷺ أرْسَلَ صائحاً يَصيحُ: ألّا تَصومُوا هـذه الأيـامَ؛ فإنهـا أيـامُ أكلٍ وشُرْبٍ وبِعَالٍ**) رواه الطبراني في الاوسط [٢] واتە: پێغەمبـەر ﷺ جاڕچـییەكی نـاردە بـازاڕ، تـا هاوار كات كە: لەم رۆژانەدا بـەڕۆژوو مـەبن، چـونكە ئەمانـە رۆژانـی خـواردن و خواردنەوەو رابواردنی ژن و مێردە.

بەڵام شافیعیەكان دەڵێن: دەشێت كەسێك لەبەر كەفارەت، یان قـەرزار بـوونی رەمەزان، یان لەبەر نەزرێك (كە لە خۆی گرتووە) لـەم رۆژانـەدا بـەڕۆژوو ببێـت. ئەما ئەوی هۆیەكی وای نییە، بۆی نییە بەڕۆژوو بێت. رای كەس لەمـەدا جیـاواز نییە. بۆ غەیری قەرزار باشترە لەم رۆژانەدا بەڕۆژوو نەبێت.

---

[١] احمد (٥ / ٧٥، ٧٦، ٢٢٤).

[٢] بعال: سەرجێییە: (جیماع)ە ئەلبانی دەفەرموێ: وهـذه الروايـة بزيـادة "وبعـال" ضـعيفة، منكـرة. انظر: تمام المنة (٤٠٢).

٣- رۆژووی رۆژی هەینی بە تەنها: رۆژی هەینی (جومعە) جەژنی هەفتانەی موسولّمانانە، نابێت شەوانی هەینی تایبەت بکرێت بە قیام اللیلەوە، رۆژووی رۆژەکەشی کارێکی بەرهەڵستی لێ کراوە. جمهور دەفەرموون: ئەوە بەرهەڵستی حەز نەکردن و پەسەند نەکردنە، نەك بەرهەڵستی حەرام بوون (هەر چەندە حەدیسی تریش هەیە کە راشکاوانە باسی حەرام کردنی دەفەرموێ، وەك حەدیسەکەی جوەیرییە لە بوخاریدا)، بەلاّم وەکو زانایان فەرموویانە ئەو نەهییە نامێنێت ئەگەر رۆژی پێشتری، یان دواتری بگرێت، یان جومعەکە رۆژی عارفە بوو، یان عاشورا بوو، یان کەوتە ئەو رۆژانەوە کە ئەم راهاتووە بیانگرێت (وەکو ١٤و١٥و١٦ ی مانگە عەرەبییەکان) لەم حاڵەتانەدا ئیشکالی نییەو دەتوانێت بیگرێت. ئیمامی ئەبو حەنیفەو ئیمامی مالیك دەفەرموون: بە تەنهاش بێت قەیدی نییە. بەلاّم ئەمە لە دوای هاتنی حەدیس ـ لەگەڵ رێزمان بۆ ئەو دوو ئیمامە بەرێزە ـ جێ سەرنجە، شێخی ئال بەسسام (لە توضیح دا) دەفەرموێ: بە هیچ شێوەیەك رۆژوو گرتنی دوو جەژنەکە جائیز نییە..

عبد اللەی کوری عەمر دەگێرێتەوە کە: (أنَّ رسولَ اللّه ﷺ دَخَلَ عَلَى جويريةَ بنتِ الحارثِ، وهي صائمةٌ في يومِ جُمُعَةٍ، فقالَ لها: أصمْتِ أمسِ؟ فقالتْ: لا. قالَ أتُريدينَ أنْ تَصومي غَداً؟ قالتْ: لا. قال: فَأَفْطِري إذَن[1] رواه أحمد. والنسائي بسند جيد) واتە: پێغەمبەر ﷺ چووە ماڵی جودیرییەی کچی الحارث، دیتی رۆژی جومعەیەو بەرۆژووە. لێی پرسی: دوێنێ بەرۆژوو بوویت؟ فەرمووی: نەخێر. پێغەمبەر ﷺ پرسیەوە: ئەدی دەتەوێت سبەینێ بەرۆژوو بیت؟ فەرمووی: نەخێر. ئینجا پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: دەسا بیشکێنە. عامرالاشعەری

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب صوم يوم الجمعة (٣ / ٥٤)، وأبو داود: كتاب الصوم – باب الرخصة في ذلك برقم (٢٤٢٢) (٢ / ٨٠٦) وأحمد في "المسند" (١٨٩/٢) (٣٢٤/٦).

دەفەرمویَ: گویَم لیَ بوو پیَغەمبەر ﷺ دەیفەرموو: (إنَّ یومَ الجُمُعَـةِ عیـدُکُمْ فَـلا تَصومُوهُ، إلا أنْ تَصومُوا قَبْلَهُ أو بَعْدَهُ [1] رواه البزار بسند حسن). واتە: رۆژی هـەینی جەژنتانە، تیَیدا بەڕۆژوو مەبن، مەگەر رۆژیَك پیَشتر یان رۆژیَك دواتریشی بگرن.

عەلی کوڕی ئەبو طـالب ـ خوا لیَی رازی بیَت ـ دەفەرموی: (مَـنْ کـانَ مـنکُمْ مُتَطَوِّعَاً، فَلْیُصم یومَ الخمیسِ، ولا یَصم یومَ الجمعةِ؛ فإنَّهُ یومُ طعامٍ، وشَرابٍ، وذِکْرٍ) رواه ابن أبي شَیبة بسند حسن) واتە: ئەوی رۆژووی سوونەت دەگریَـت، بـا رۆژی پیَـنج شـەممە بـەڕۆژوو بیَتنـەك هـەینی، چـونکە رۆژی هـەینی رۆژی خـواردن و خواردنەوەو یادو زیکری خوایە

لە هەردوو سەحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتووە کە جـابر ـ خـوا لیَـی رازی بیَت ـ گیَڕاویَتیەوە کە پیَغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (لا تصومُوا یـومَ الجمعَـةِ، إلا وقَبْلَهُ یومٌ أو بَعْدَهُ یومٌ [2] واتە: رۆژانی هەینی بە تـەنها مـەگرن، یـان رۆژیَکـیش پیَش ئەو بگرن، یان رۆژیَـك دوای ئـەو.. ووشـەکانی لای ئیمـامی موسـلیم: (ولا تَخُصوا لیلةَ الجمعةِ بِقیامٍ مِنْ بینِ اللیالي، ولا تخصوا یومَ الجمعَةِ بِـصیامٍ مِـنْ بینِ الأیامِ، إلا أنْ یَکونَ في یَومٍ یصومُهُ أحَدُکُمْ [3] واتە: لە نیَـو شـەواندا شـەوانی هەینی تایبەت مەکەن بە شەونویَژ (قیام اللیل) ەوە هەروەها لە نیَو رۆژەکانیـشدا رۆژی هەینی تایبەت مەکەن بـە رۆژوو گرتنـەوە. مەگـەر کەوتبیَتـە ریـزی رۆژی رۆژووی کەسیَکتانەوە..

---

[1] کشف الأستار عن زوائد البزار: کتـاب الصیـام – بـاب ما جـاء في صـوم یـوم الجمعـة، بـرقم (١٠٦٩) (١ / ٤٩٩)، وقال الهیثمي: رواه البزار، وإسناده حسن. مجمع الزوائد (٣ / ١٩٩).

[2] البخاري: کتاب الصوم – باب صوم یوم الجمعة (٣/٥٤) ومسلم، من حدیث أبـي هریـرة: کتـاب الصیام – باب کراهة صیام یوم الجمعـة منفـرداً، بـرقم (١٤٧) (٢ / ٨٠١)، ومـن حـدیث جـابر، مختصراً: کتاب الصیام / باب کراهة صیام یوم الجمعة منفرداً برقم(١٤٧،١٤٦)٢/٨٠١

[3] مسلم: کتاب الصیام - باب کراهیة صیام یوم الجمعة منفرداً، برقم (١٤٨) (٢ / ٨٠١

٤- **رۆژووی رۆژی شەممە بە تەنها:** لە بوسر السسەلەمییەوە لە الصمَّائی خوشکیەوە ـ خوا لێیان رازی بێت ـ گێڕراوەتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (**لا تصوموا يومَ السَّبْتِ، إلا فيمَا افْتُرِضَ عَلَيكُمْ و إنْ لَمْ يجِدْ أحدكُم إلا لِحَاءَ عِنَبٍ، أو عُودِ شَجَرَةٍ، فلْيَمْضَغْهُ**)[1] رواه أحمد، وأصحاب السنن، والحاكم. وقال: صحيح على شرط مسلم، وحسنه الترمذي) واتە: رۆژی شەممە بە رۆژوو مەبن، مەگەر لەسەرتان فەرز بوو بێت (وەك ئەوەی نەزر بێت یان کەفارەت بێت، یان نەریتێکی رۆژوو گرتنی رۆژووەوانەکە بێت) ئەوسا ئەگەر یەکێکتان هیچی غەیری توێکڵە دارێك، یان پێستە ترێیەك (مەبەست لە شتێکی وەکو لۆتەیە: بۆڵە ترێیەکی وشك هەڵاتوو، کە نەشبووبێت بە مێوژ) دەست نەکەوێت، با هەر بیگرێت.

ئیمامی ترمزی دەفەرموێ: حەز نەکردن لە رۆژووی شەممان لەبەر ئەوەیە، کە رۆژێکی پیرۆزی جولەکەیە. ئوم سەلەمە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەفەرموێ (**كَانَ النبيُّ ﷺ يصومُ يومَ السبتِ، ويومَ الأحد، أكثرَ ممَّا يصومُ منَ الأيَّامِ، ويقولُ: إنَّهمَا عيدُ المشركينَ، فأنا أحِبُّ أنْ أخَالِفَهُمْ**)[2] رواه أحمد، والبيهقي. والحاكم، وابن خزيمة

---

[1] أبو داود: كتاب الصوم – باب النهي أن يخص يوم السبت بصوم، برقم (٢٤٢١) (٢ / ٨٠٥)، والترمذي: كتاب الصوم – باب صوم السبت، برقم (٧٤٤) (٣ / ١١١) وقال: حديث حسن. وابن ماجه: كتاب الصوم – باب في صيام يوم السبت، برقم (١٧٢٦) (١ / ٥٥٠)، والحاكم: كتاب الصوم – باب النهي عن صوم يوم السبت(١/٤٣٥)) وقال: هذا حديث صحيح على شرط البخاري، ولم يخرجاه. وسكت عليه الذهبي، والدارمي: كتاب الصوم _ باب في صيام يوم السبت (٢ / ١٩) وفي "الزوائد": رواه ابن‌حبان في "صحيحه"، وأحمد في "المسند" (٤ / ١٨٩) (٦ / ٣٦٨، ٣٦٩).

[2] الحاكم: كتاب الصوم – باب ترغيب صيام يوم السبت والأحد (١ / ٤٣٦) وصححه الحاكم، ووافقه الذهبي والبيهقي: كتاب الصيام – باب ما ورد من النهي عن تخصيص يوم السبت بالصوم (٤ / ٣٠٣) (وأحمد في "المسند" (٦ / ٣٢٤) وصحيح ابن خزيمة: كتاب الصيام – باب الرخصة في يوم السبت إذا صام يوم الأحد بعده، برقم (٢١٦٧) (٣ / ٣١٨).

وصححاه) واته: پێغەمبەر ﷺ زۆرترین رۆژ کە بەرۆژوو دەبوو شەممەو یەك شەممان بوو، چونکە دەیفەرموو: ئەم دوو رۆژە جەژنی موشریکەکانە، بۆیە حەز دەکەم پێچەوانەیان بیمەوە تێیاندا.

لەبەر ئەم حەدیسانەیە کە مەزهەبی حەنەفی و شافیعی و حەنبەلی رۆژوو گرتنی رۆژانی شەممانیان ـ بە تەنها شەممان ـ پێ چاك نییەو کەراهەتی هەیە لایان. ئەمما مەزهەبی مالیکی پێیان ئاساییە و زانای تریش هەن کە رای ئەمانیش بەهێز دەکەن.

٥ـ **رۆژی گومان لێکراو:** ئەو رۆژەیە کە دەکەوێتە پێش رەمەزان و نازانرێت یەکەمی رەمەزانە یان کۆتایی شەعبانە. ئەمەش نابێت موسولمان بیگرێت. چ رۆژێك یان دوو رۆژی پێش رەمەزان، کە پێی دەوترێت: رۆژی گومان لێکراو: چونکە پێغەمبەر ﷺ نەهی کردووە لەوەی کەسێك رۆژێك یان دوو رۆژی پێش رەمەزان بەرۆژوو بێت، مەگەر عوزرێکی هەبێت، وەك دەفەرموێ: (**لا تُقَدِّمُوا رَمَضَانَ بِصومِ يَومٍ ولا يَومَينِ إلا رَجُلٌ كانَ يَصومُ يَوماً فَلْيَصمْهُ**) متفق عليه[1]. واتە: رۆژێك یان دوو رۆژ پێش رەمەزان مەگرن، مەگەر کەسێك کە راهاتبێت بۆ نموونە رۆژانی دووشەممان بەرۆژوو بوو بێت و قەدەر وا بوو کە رۆژی پێش رەمەزان دوو شەممە بوو، ئەم مۆڵەتەش کۆڕای زانایانی لەسەرە، تەنانەت شافیعییەکان دەفەرموون نابێت لە پازدەی مانگی شەعبانەوە بەرۆژوو بێت، ئەمەش بۆ ئەوەیە کە فەرزەکەی رەمەزان لە سوننەت و عادەت جیا کرێتەوەو موسولمانان وەك بۆنەیەکی ئوممەتەکەیان خۆیان بۆ پێشوازی کردنی ئامادە کەن..

عەمماری کوڕی یاسر ـ خوا لێیان رازی بێت ـ دەفەرموێ: (**مَنْ صامَ اليومَ الذي يَشُكُّ فيهِ، فَقَدْ عَصى أبَا القاسِمِ ﷺ**)[2] رواه أصحاب السنن وقال الترمذي: حديث

---

[1] البخاري: كتاب الصوم / ژمارە ١٧٨١ ومسلم / كتاب الصيام ژمارە ١٨١٢.

[2] البخاري (تعليقا): كتاب الصوم – باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: إذا رأيتم الهلال فصوموا... (٣ / ٣٤) والترمذي: كتاب الصوم – باب كراهية صوم يوم الشك برقم (٦٨٦) (٣ / ٦١) وقال: حديث حسن صحيح. وأبو داود: كتاب الصوم – باب كراهية صوم يوم الشك برقم (٢٣٣٤) (٢ /=

حسنٌ صحيحٌ) واتە: هەر کەس لەو رۆژەدا بە رۆژوو بێت، کە خۆی گومانی لێی هەیە؛ ئەوە سەرپێچی فەرمانی ئەبو القاسمی کردووە (واتە: هی پێغەمبەر ﷺ چونکە قاسم کوڕە گەورەی پێغەمبەر بوو ﷺ). ئیمامی ترمزی دەفەرموێ: ئەمە رای زۆرینەی ئەهلی عیلم (شەرعناسان)ە. وەکو سوفیانی ثەوری ومالیکی کوڕی ئەنەس و عبداللەی کوڕی موبارەك و شافیعی و ئەحمەدو ئیسحاق. هەموویان هەر پێیان ناخۆش بوو، کە کەسێك لە رۆژی گومان لێکراودا بەرۆژوو بێت. زۆریشیان وا دەبینن، کە ئەگەر کەسێك لەو رۆژەدا بەرۆژوو بوو، دوایی زانی، کە رەمەزان بووە، دەبێت دوای رەمەزان بیگرێتەوە. (چونکە ئەو رۆژووەی بە خواردوو بۆ حسێب کراوە، نەك بە رۆژوو، بەلاّم ئەگەر بەرۆژوو بوو چونکە دەکەوتە رۆژی نەزرو کەفارەت و نەریتی رۆژوو گرتنیەوە) ئەوە قەیدی نییە ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕایەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (**لا تقدَّموا صومَ رمضانَ بيومٍ ولا يومَين، إلا أنْ يكونَ صومٌ يَصومُهُ رجُلٌ، فَلْيَصم ذلكَ اليومَ**)[١] رواه الجماعة وقال الترمذي: حسن صحيح) واتە: رەمەزان پێش مەخەن، رۆژێك دوو رۆژی بهێننە پێش! (واتە بە بەرۆژوو بوونی رۆژی گومان لێکراو) مەگەر کەوتبێتە ئەو رۆژانەوە، کە کەسێك خووی بە

=٧٤٩، ٧٥٠) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في صيام يوم الشك برقم (١٦٤٥) (١ / ٥٢٧) والدارمي: كتاب الصوم – باب في النهي عن صيام يوم الشك (٢ / ٢) والنسائي: كتاب الصوم – باب صيام يوم الشك، برقم (٢١٨٨.((٤/١٥٣) وصحيح ابن خزيمة وابن حبان.

[١] البخاري: كتاب الصوم – باب لا يتقدمن رمضان بصوم يوم أو يومين (٣ / ٣٥، ٣٦ (ومسلم: كتاب الصيام – باب لا تقدموا رمضان بصوم يوم ولا يومين برقم (٢١) (٢/٧٦٢) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في كراهية الصوم في النصف الثاني من شعبان لحال رمضان برقم (٧٣٨) (٣ / ١٠٦) وباب ما جاء لا تقَدمُوا الشهر بصوم، برقم (٦٨٥) (٣/٦٠) وقال: حديث حسن صحيح، وأبو داود: كتاب الصوم _ باب فيمن يصلُ شعبان برمضان، برقم (٢٣٣٥) (٢ / ٧٥٠) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في النهي أن يتقدم رمضان بصوم، إلا من صام صوماً، فوافقه، برقم (١٦٥٠) (١ / ٥٢٨) والنسائي: كتاب الصيام – باب التقدم قبل شهر رمضان برقم (٢١٧٢) (٤ / ١٤٩)، وأحمد في "المسند (٢/٢٣٤،٢٤٧) ٤٠٨، ٤٧٧، ٤٩٧، ٥١٣، ٥٢١، والدارمي: كتاب الصوم – باب النهي عن التقدم في الصيام قبل الرؤية (٢ / ٤).

گرتنیانەوە گرتووە، گەر وا بوو با بەڕۆژوو بێت. ئیمامی ترمزی دەفەرموێ: ئەهلی عیلم (زانا شەرعناسەکان) کار بەمە دەکەن. پێیان ناخۆش بوو کەسێك بەڕۆژوو گرتنی ڕۆژێك یان دوو ڕۆژ پێشتر لە ڕەمەزان، پەلە لە پێش خستنی ڕەمەزانەکە بکات. ئەوی بۆی هەبوو بەڕۆژوو بێت، هەر ئەوانە بوون، کە نەزر یان کەفارەتیان لەسەر بوو، یان ئەوانەی، کە خوویان بە ڕۆژووەوە گرتووەو قەدەرەن ڕۆژووەکەیان کەوتۆتە ئەو ڕۆژەوە، لەوانەیە لەو ڕۆژەدا لەبەر هەورو چەرە دوکەڵ و شتی وا هەیڤ نەبینرێت، بەو هۆیەشەوەیە، کە نازانرێت ئەو ڕۆژە عایدی شەعبانەو تەواو کەرەکەیەتی یان بووە بە ڕەمەزان بەڵام هەیڤەکەیان نەدیووە.. پێغەمبەریش ـ وەکو ئیمامی ئیبنول القەییم لە زاد المعاددا دەفەرموێ ـ: دڵنیا نەبوویێت لە بینینی هەیڤی ڕەمەزان بەڕۆژوو نەبووە. جا ئایا خۆی بیبینیایە، یان یەکێك شایەتی بۆ بدایە وەك شایەتیەکەی ئیبنو عومەر، گەر ئەو ڕۆژی گومانە هەور بوایە سی ڕۆژەی شەعبانی تەواو دەکرد ئینجا پێ دەبوو..

٦- **ڕۆژووی دوازدە مانگە:** ئەمەش لەو ڕۆژووانەیە کە نەهی لێ کراوە. کە نابێت کەسێك هەموو ڕۆژانی ساڵ بەڕۆژوو بێت. چونکە ئەو ڕۆژانەشی تێ دەکەوێت کە شەرع ڕێی نەداوە ڕۆژوویان تێدا بگیرێت. پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (**لا صامَ، مَنْ صامَ الأبد**. رواه أحمد، والبخاري، ومسلم)[1] واتە: ئەوی هەمیشە بەڕۆژوو دەبێت، ڕۆژووی نەگرتووە.

ئەگەر کەسێك ڕۆژی یەکەمی شەووال (یەکەم ڕۆژی جەژنی ڕەمەزان) و چوار ڕۆژەی جەژنی قوربانی خوارد، توانای هەبوو، باقی ڕۆژانی ساڵ بەڕۆژوو بوو، بۆی

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب حق الأهل في الصوم (٣ / ٥٢) ومسلم: كتاب الصيام – باب النهي عن صوم الدهر لمن تضرر به، أو فوت به حقاً...، برقم (١٨٦، ١٨٧) (٢ / ٨١٤، ٨١٥)، والنسائي: كتاب الصيام – باب ذكر الاختلاف على عطاء في الخبر فيه، برقم (٢٣٧٨) (٤ / ٢٠٦)، وابن ماجه: كتاب الصيام _ باب ما جاء في صيام الأبد، برقم (١٧٠٦) (١ / ٥٤٤)، وأحمد في "المسند" (٢ / ١٩٩،١٩٠،١٨٩،١٦٤،٢١٢) (٦/٤٥٥).

جائیزەو ئەم نەهییە نایگرێتەوە. ئیمامی ترمزی دەفەرموێ زۆربەی زانایان فەرموویانە: موسوڵمان بۆی هەیە، ساڵەکە هەمووی ـ جگە لە رۆژی یەکەمی جەژنی رەمەزان و چوار رۆژەکەی قوربان ـ بەرۆژوو بێت چونکە لە کەراهەتی رۆژووی ساڵ هاتۆتە دەرەوەو نەهییەکە نایگرێتەوە. ئیمامی مالیك و شافیعی و ئەحمەدو ئیسحاق فەتوایان لەسەر ئەمە هەیە. پێغەمبەر ﷺ بە حمزە الاسلمی فەرموو: (صمْ إنْ شِئْتَ، وأفْطِرْ إنْ شِئْتَ)[1] واتە: گەر وویستت بەرۆژوو بە، گەر وویستیشت بەرۆژوو مەبە.

باشترین شێوازی رۆژوو گرتن ئەوەیە رۆژێك بگریت و رۆژێك بخۆیت. دواتر باسی ئەمە دەکەین.

٧- **رۆژووی ئافرەت بێ رازی بوونی مێردەکەی:** پێغەمبەر ﷺ نەهی کردووە لە ئافرەت کە بە بێ مۆڵەت و رەزامەندی مێردەکەی ـ کە لە لایەتی ـ بەرۆژوو ببێت. ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاویێتیەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (**لا تصمْ المرأةُ يوماً واحداً، وزوجُها شاهدٌ إلا بإذنه، إلا رمضان**)[2] رواه أحمد، والبخاري، ومسلم واتە: ئافرەت کە مێردەکەی

---

[1] مسلم: كتاب الصوم، باب التخيير في الصوم والفطر في السفر(ح ١٠٤، ١٠٥) والنسائي: كتاب الصيام – باب ذكر الاختلاف على هشام بن عروة فيه برقم (٢٣٠١، ٢٣٠٧) (٤ / ١٨٦، ١٨٧)، وباب سرد الصيام برقم (٢٣٨٤) (٤ / ٢٠٧) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في الصوم في السَّفر، برقم (١٦٦٢) (١ / ٥٣١)، والموطأ: كتاب الصيام – باب ما جاء في الصيام في السفر، برقم (٢٤) (١ / ٢٩٥).

[2] البخاري: كتاب النكاح – باب صوم المرأة بإذن زوجها تطوعاً (٣٩/٧) ومسلم: كتاب الزكاة – باب ما أنفق العبد من مال مولاه، برقم (٨٤) (٢ / ٧١١) الترمذي: كتاب الصوم – باب كراهية صوم المرأة إلا بإذن زوجها برقم (٧٨٢)، وقال: حديث حسن صحيح (٣ / ١٤٢) وأبو داود: كتاب الصوم – باب المرأة تصوم بغير إذن زوجها برقم (٢٤٥٨) (٢ / ٨٢٦ ٨٢٧) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب في المرأة تصوم بغير إذن زوجها برقم (١٧٦١) (١ / ٥٦٠) والدارمي: كتاب الصوم – باب النهي عن صوم المرأة تطوعاً، إلا بإذن زوجها (٢ / ١٢) وأحمد في "المسند(٢ / ٣١٦، ٤٤٤، ٤٧٦، ٥٠٠).

لە لای بوو، لە غەیری رەمەزاندا، نابێت بەرۆژوو بێت مەگەر بە ئیزن و رەزای مێردەکەی.

زانایانی شەرع ئەم نەهییەیان بە حەرام کردن لێك داوەتەوەو کاریان پێ کردووە. چونکە بە دەست درێژی کردنە سەر مافی پیاوەکەیان حسێب کردووە. بۆیە فەرموویانە: ئەگەر بێ ئیزنی مێردەکەی بەرۆژوو بێت، مێردەکەی بۆی هەیە پێی بشکێنێت. بێ گومان ئەمە لە غەیری رۆژووی رەمەزانە. چونکە رۆژووی رەمەزان فەرزە لەسەری و مێردەکەی بۆی نییە رێی گرتنی لێ بگرێت، لەمەوە دەزانیت، کە ئەو ئافرەتانەی شوویان بە پیاوی بێ دین کردووە چەند داماون، کە ناهێڵن بەرۆژوو بن، بێ گومان ژنە نەك هەر بۆی هەیە گوێ بە بەرهەڵستی و قەدەغەکردنی مێردەکەی نەدات، بەڵکو واجبیشە لەسەری..

ئەم رۆژووەی ئەم، پەیوەندی بە باری عاتیفی کابراوە هەیە بۆیە ئافرەتەکە بۆی هەیە بێ ئیزن و رەزای مێردەکەی بەرۆژوو بێت، ئەگەر مێردەکەی لەوێ نەبوویان لەوێ بوو، بەڵام نەخۆش بوو، نەخۆشیەکی وا، کە نەتوانێت سەرجێیی (جیماع)ی لەگەڵدا بکات. مافی مێردەکەیە وەکو ئیمامی ئیبنو تەیمییە دەفەرموێ ـ پێش مافی باوکیشیەتی.

رەزامەندی وەرگرتنەکەش مانای وا نییە هەموو شەوێك ژنە عەریزەیەك تەقدیمی مێردەکەی کات و داوای رەزامەندی رۆژوو گرتنی سبەینێی بکات!! نا، بەڵکو دەشێت هەر بە نیشانەو بەڵگەیەکی عورف و عادەتی خۆیان ئەو رەزامەندییە روون بکەنەوە..

٨ـ **رۆژووی بەردەوام:** واتە پێکەوە گرێدانی رۆژەکانی رۆژوو بێ ئەوەی بەربانگ و پارشێوی رۆژانەیان بخاتە نێوان. ئەمەش نابێت. چونکە ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: **(إيَّاكُم والوِصالَ. قالَهَا ثلاثَ مَرَّاتٍ، قالوا: فَإنَّكَ تُواصلُ يا رسولَ اللهِ؟ قالَ:**

إنَّكُمْ لَسْتُمْ في ذلكَ مثلي إنِّي أبيتُ يُطعِمُني ربِّي ويَسقِيني، فَاكْلَفُوا مِن الأعمَالِ ما تُطيقُونَ) [١] رواه البخاري، ومسلم) واته: سێ جار فەرمووی: نەکەن رۆژوو بەردەوام کەن. ووتیان: ئەدی ئەی پێغەمبەری خوا جەنابت وا ناکەیت؟! فەرمووی: بەڵام ئێوە لەوددا وەکو من نین. من شەوو رۆژ دەبەمە سەر، خوا خواردن و خواردنەوەم دەداتێ (واتە: خوای گەورە هێزی کەسێکم پێ دەبەخشێت کە نان و ئاوی خوارد بێت) ئەوەندە کار بخەنە سەر شانی خۆتان کە دەتوانن.

شەرعناسان ئەم بەرهەڵستییەیان بە کەراهەت (پێناخۆش بوون) لێك داوەتەوە. بۆیە ئیمام ئەحمەد وئیسحاق و ابن المنذر رێیان داوە رۆژووەوان گەر توانای هەبێ، گەر بەربانگیشی نەکردەوە، دەبێت پارشێو شت بخوات. ئەبو سەعیدی خودری -خوا لێی رازی بێت- دەگێڕێتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (لا تواصلُوا، فأيُّكُمْ أرادَ أنْ يواصلَ فَليُواصلْ حتى السَحَرِ) [٢] رواه البخاري) واتە: رۆژوو بەردەوام مەکەن (دوو رۆژی رۆژوو پێکەوە گرێ مەدەن) هەر کەسێکتان وویستی بەردەوام بێت، با تا پارشێو بێت. لەوانەی رایان وایە، کە ئەم رۆژووە بەردەوامە حەرام نییەو جائیزە: عبداللەی کوڕی الزوبەیرو هەندێك لە سەلەفی وەکو ئیبنو ئەبی لەیلاو ئیبراهیمی النەخەعی و ئەبول جەوزاو، ئیمام ئەحمەد بە لایەوە مەکروهیشە ـ بەڵام دەفەرموێ: تا پارشێو جائیزە، چونکە حەدیسی بوخاری هەیە، کە پێغەمبەر ﷺ بەرهەڵستی لە گرێدانی چەند رۆژ پێکەوە کردووە (لا تُواصلُوا فأيُّكُمْ أرادَ أنْ يُواصلَ فليواصلَ حتَّى السَّحَرِ)..

---

[١] البخاري: كتاب الصوم ـ باب التنكيل لمن أكثر الوصال (٣ / ٤٩) ومسلم: كتاب الصيام ـ باب النهي عن الوصال في الصوم رقم (٥٨) (٢ / ٧٧٤) والموطأ: كتاب الصيام ـ باب النهي عن الوصال في الصيام برقم (٣٩) (١ / ٣٠١) والدارمي: كتاب الصوم ـ باب النهي عن الوصال في الصوم (٢ / ٧، ٨) وأحمد في المسند (٢ / ٢٣١، ٢٣٧، ٢٤٤، ٣١٥، ٣٤٥، ٤١٨).

[٢] البخاري: كتاب الصوم – باب الوصال ومن قال: ليس في الليل صيام... (٣ / ٤٨) ابو داود: كتاب الصوم ـ باب في الوصال، برقم (٢٣٦١) (٢ / ٧٦٧)، والدارمي: كتاب الصوم – باب صيام الستة من شوال (٢ / ٢١) وأحمد في "المسند" (٣/٨).

رۆژووی سوننەت

رۆژووی سوننەت یەعنی ئەوانەی کە فەرز نین و موسوڵمان دەتوانێت نەیانگرێت بەڵام لە گرتنیاندا خێری خواپەرستیەکەو خێری زیندوو راگرتنی سوننەتەکەشی دەست دەکەوێت، هەموو خواپەرستیەکان هەر وان بەڵام رۆژوو - وەکو ئیمامی ئەحمەد دەفەرموێ - رۆژوو باشترین سوننەت بەجێهێنانە چونکە ریای تێ ناکەوێت.. بۆیە پێغەمبەر ﷺ موسوڵمانانی هان دەدا لەم رۆژانەی خوارەوەدا بەرۆژوو بن:

١- **شەشەڵان (شەش رۆژی شەووال)**: ئەم شەش رۆژە زۆر گەورەیەو رۆژووەکەشی لەلای هەر چوار ئیمامەکە، جگە لە ئیمامی مالیك موستەحەببە، حەدیسی زۆری لەسەرە لەوانەی، کە هەموو رێگاکانی گێڕانەوەیان تێدا هاتۆتە دی و زیاتر لە بیست کەس ریوایەتی کردووە وەك ئەم حەدیسەی، کە ئەبو ئەییوبی ئەنساری - خوا لێی رازی بێت - گێڕاوێتیەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (**مَنْ صامَ رمضانَ، ثُمَّ أتْبَعَهُ سِتّاً مِنْ شَوَّال، فَكَأنَّما صامَ الدَّهْرَ**)[1] رواه الجماعة الا البخاري والنسائي. واتە: هەر کەس رەمەزانەکەو شەش رۆژی مانگی شەووال بەرۆژوو بێت، وەك ئەوە وایەساڵەکە هەمووی بەرۆژوو بوو بێت[2].

---

[1] مسلم: كتاب الصوم – باب استحباب صوم ستة أيام من شوال اتباعاً لرمضان، برقم (٢٠٤) (٨٢٢/٢)، وأبو داود: كتاب الصوم – باب في صوم ستة أيام من شوال، برقم (٢٤٣٣) (٨١٢،٨١٣/٢) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في صيام ستة أيام من شوال، برقم (٧٥٩) (٣ / ١٢٣)، وقال: حديث حسن صحيح وابن ماجه: كتاب الصيام – باب صيام ستة أيام من شوال، برقم (١٧١٦) (١ / ٥٤٧).

[2] چونکە هەر چاکەیەك بە دەیە، ٣٠ سی رۆژەی رەمەزان دەکاتە ٣٠٠ سێ سەد + شەشی شەووالیش دەکاتە شەست، ئەمە ٣٦٠ بەقەدەر رۆژانی ساڵەکە.

ئیمام ئەحمەد دەفەرموێ: شەش رۆژەکە یەك لە دوای یەك بن یان لێك جودا، ئیشکالی نییە. هەردوو شێوەکە وەکو یەکن.. بەلاّم حەنەفی و شافیعییەکان دەفەرموون: باشتر وایە هەر لە دوای یەکەم رۆژی جەژن و یەك لە دوای یەك بن.

مەسەلەیەکی گرنگ: زۆر لە مەلای کوردەواری فەتوایان لەسەر ئەوەیە کە هەر کەس قەرزاری رەمەزان بوو، شەش رۆژەکەی شەووالی گرتەوە هەم بە قەرز دانەوەکە بۆی حسێبە هەم بە سوننەتی شەشەلاّنەکە، بەلاّم وا پێناچێت بۆچوونێکی بەهێز بێت، چونکە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی هەرکەس رەمەزانەکە بەرِۆژوو بوو.. ئینجا شەشەلاّنەکە بگرێت، نەك رۆژووە فەرزەکە بە نوقسانی بهێلێتەوەو بچێتە سەر سوونەت، بۆیە **والله اعلم** راستتر ئەوەیە بابای قەرزار بکەوێتە گرتنەوەی قەرزەکانی ئینجا کە تەواو بوون با شەش رۆژ لە شەووال ـ ئەگەر مایەوە ـ بگرێت، ئەگەر نەشمایەوە، با سوونەتی تر بگرێت، خۆ شەشەلاّنیش لە مانگی تردا ناگیرێتەوە..

٢- **نۆمینەی حاجیان:** ئەمە بە کوردی نۆمینەیە، دەنا خۆی دە رۆژی مانگی **ذي الحجة**یە، ئەو رۆژانەیە کە حاجیەکان لە مەراسیمی حەجدان، مەرجیشە رۆژی عارفەی تێدا بێت (بۆ غەیری ئەو کەسەی لە حەجە) بۆیە ووتراویشە نۆمینە چونکە بە عارفەوە دەبێت بە دە..

ـ قەتادە دەگێرێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی (**صومُ يَومِ عَرَفَةَ يُكَفِّر سَنَتَينِ؛ ماضيةً ومُستقبَلةً، وصومُ يومِ عاشوراءَ يُكَفِرُ سنةً ماضيةً**)[1] رواه الجماعة، إلا البخاري، والترمذي) واتە: رۆژوو گرتنی عارفە گوناهی دوو ساڵ دەسرِێتەوە، ساڵێ پێشترو ساڵێك دواتر. رۆژوو گرتنی عاشوراش هی ساڵی رابوردوو.

---

[1] ابن ماجه بمعناه: كتاب الصيام – صيام يوم عرفة برقم (١٧٣٠، ١٧٣١) ١ /٥٥١ وأحمد في المسند (٥ / ٢٩٦، ٢٩).

- حەفسە خان ـ خوا لێی رازی بێت ـ فەرمووی: (أربعٌ لَمْ يَكُنْ يَدَعَهُنَّ رسولُ اللّٰه ﷺ؛ صيامُ عاشوراء والعَشْرَ وثلاثةَ أيامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، والركعتينِ قبلَ الغَدَاةِ)[١] رواه أحمد، والنسائي) واتە: چوار جۆرە پەرستن هەیە، کە پێغەمبەر ﷺ پێیانەوە پابەند دەبوو، دەیگرتن: رۆژووی عاشورا، نۆمینەی حاجیان (دە رۆژی ذي الحجة) سێ رۆژ لە هەموو مانگێك، دوو رکات سوننەتی پێش نیوەڕۆ.

- ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ فەرمووی: (نَهَى رسولُ اللّٰه ﷺ عنْ صومِ يومِ عرفةَ بِعَرَفَاتٍ)[٢]. رواه أحمد، وأبو داود، والنسائي، وابن ماجه) واتە پێغەمبەر ﷺ نەیدەهێشت ئەو حاجیانەی لە رۆژی عارفەدا، لەسەر کێوی عەرەفاتن بەڕۆژوو بن. ئیمامی ترمذی دەفەرموێ: ئەهلی عیلم پێیان چاك بوو خەڵك لە عارفەدا بەڕۆژوو بن جگە لەو حاجیانەی، کە لە کاتی حەجدا لەسەر کێوی عەرەفات کۆدەبنەوە.

- ئوممول فەضل ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەفەرموێ: (أنهم شَكُّوا في صومِ رسولِ اللّٰهِ ﷺ يومِ عرفةِ، فأرسلتُ إليهِ بلَبَنٍ فَشَرِبَ، وهو يَخْطُبُ النَّاسَ بِعَرَفَةَ)[٣] متفق

---

[١] النسائي: كتاب الصيام – باب كيف يصوم ثلاثة أيام من كل شهر وذكر اختلاف الناقلين للخبر في ذلك برقم (٢٤١٦) (٤/٢٢٠) واحمد في المسند (٦/٢٨٧).

[٢] أبو داود: كتاب الصوم – باب في صوم يوم عرفة بعرفة برقم (٢٤٤٠) (٢ / ٨١٦ (والنسائي: كتاب الحج – باب النهي عن صوم يوم عرفة (ح ٣٠٠٤) (٥ / ٢٧٨) وابن ماجه: كتاب الصوم – باب صيام يوم عرفة برقم (١٧٣٢) (١ / ٥٥١) وأحمد في المسند(٢/٣٠٤، ٤٤٦) وهو ضعيف انظر الضعيفة (٤٠٤) وأحمد في "المسند" (٦ / ٢٨٧.(٧/ ٣٠٤).

[٣] البخاري: كتاب الصوم – باب صوم يوم عرفة (٣ / ٥٥)، ومسلم: كتاب الصيام – باب استحباب الفطر للحاج يوم عرفة، برقم (١١٠، ١١١) (٢ / ٧٩١)، والترمذي، من حديث ابن عباس: كتاب الصوم – باب صوم يوم عرفة بعرفة، برقم (٧٥٠) وقال: حديث ابن عباس حديث حسن صحيح (٣ / ١١٥)، وأحمد في "المسند" (١ / ٢١٧، ٢٧٨، ٢٧٩، ٣٤٤، ٣٥٩، ٣٦٠، ٦ /٣٤٠،٣٣٨ وأبو داود: كتاب الصوم – باب في صوم يوم عرفة بعرفة، برقم (٢٤٤١) (٢/٨١٧).

علیـه) کۆمـەڵێك گومانیان لەوە هەبوو رۆژی عارفەیەو کە پێغەمبەر ﷺ لەسـەر کێوی عـەرەفاتەو بەڕۆژوو بێت، بۆیە منیش هەندێك شیرم بۆ نارد، ئـەویش لـەو کاتەی ووتاری دەدا دایانیێ، خواردیەوە.

٣- **رۆژووی موحـەڕڕەم:** مانگی موحـەڕڕەم یەکـەمین مـانگی عـەرەبییـە، جەختی زۆر لەسەر بـەڕۆژوو بـوونی رۆژانـی عاشـورا(رۆژی دەیـەمی مـانگی موحەڕەم)هەیە، هەروەها رۆژێك پێشتری لەگەڵیدا چاکترە.

- ئەبو هـورەیرە - خـوا لێـی رازی بێـت - دەفـەرموێ: (**سُئِلَ رسولُ اللّه ﷺ، أيُّ الصلاةِ أفضَلُ بعدَ المَكْتُوبَةِ؟ قال: الصلاةُ في جَوفِ الليلِ. قيلَ: ثُمَّ أيُّ الصيامِ أفضلُ بعدَ رمضانَ؟ قالَ: شهرُ اللّهِ الذي تَدْعُونَـهُ المحـرَّمَ**)[١] رواه أحمد، ومسلم، وأبو داود) واتــە لــە پێغەمبــەریان ﷺ پرسـی: چ نوێـژێك دوای نوێـژە فـەرزەکان خێـری زۆرترە؟ فەرمووی: نوێژی نیوە شەوان. ووتیان: ئـەدی جگـە لـە رەمـەزان رۆژووی چ رۆژێك چاکترە؟ فەرمووی: ئەو مانگەی خوا، کە پێی دەڵێن موحەڕڕەم.

<u>**هەنـدێك لـە زانایـان وای بـۆ چـوون، کـە رۆژێـك پـێش دەی موحـەڕڕەم و رۆژێکیش پاش ئەو پێکەوە بگیرێن سوننەتە، بەڵام ئەمە نەسـەلمێنراوە، کـە سوننەتە**</u>، ئەو حەدیسەی هەنـدێك لـە زانایـان ئیعتیمادیـان کردۆتـە سـەر، کـە فەرموویێتی: (**صوموا قَبْلَهُ يوماً وبعدَهُ يوماً**) زانایان فەرمویانە: زۆر زەعیفە.

- موعاویەی کوڕی ئەبو سوفیان - خوا لێیان رازی بێت - دەفەرموێ: گوێم لێ بوو پێغەمبەر ﷺ دەیفەرموو: (**إنَّ هذا يومُ عاشوراء، ولَمْ يُكتَبْ عليكمْ صيامُه،**

---

[١] مسلم: كتاب الصيام - باب فضل صوم المحرم، برقم (٢٠٢، ٢٠٣) (٢ / ٨٢١) وأبو داود: كتاب الصوم - باب في صوم المحرم، برقم (٢٤٢٩) (٢ / ٨١١) والترمذي مختصراً: كتاب الصوم - باب ما جاء في صوم المحرم برقم (٧٤٠ ٣ / ١٠٨) وقال: حديث حسن. وابن ماجه مختصراً: كتاب الصيام - باب صيام أشهر الحرم برقم (١٧٤٢) (١ / ٥٥٤) والدارمي: كتاب الصيام - باب في صيام المحرم (٢ / ٢١) وأحمد (٢ / ٣٠٣،٣٤٢، ٥٣٥،٣٤٤).

وأنا صائم، فَمَنْ شاءَ صامَ، ومنْ شاءَ فَلْيُفْطِرْ)[1]متفق عليه) ئەمڕۆ عاشورایە، رۆژوویتان لەسەر فەرز نییە، بەلاّم من بەرۆژووم، ئێوەش هەر کەس حەز دەکات با بەرۆژوو بێت، ئەوی حەزیش ناکات، با پێ نەبێت.

- خاتوو عائیشە ـ خوا لێی رازی بێت ـ فەرمووی: (**كان يوم عاشوراء يوماً تصومه قريش في الجاهلية، وكان رسول الله ﷺ يصومه، فلما قدِمَ المدينة صامه، وأمر الناس بصيامه، فلما فُرِض رمضان، قال: من شاء صامه، ومن شاء تركه**)[2]متفق علیه، واتە: قورەیش لە زەمانی جاهیلییەتدا، لە رۆژی عاشورادا بەرۆژوو دەبوون، بۆیە پێغەمبەریش ﷺ بەرۆژوو دەبوو. کە کۆچیشی کرد بۆ مەدینە هەر دەیگرت. فەرمانی بە خەڵکیش کرد، کە بیگرن. بەلاّم کە دوایی رۆژووی رەمەزان فەرز کرا فەرمووی: کێ پێی خۆشە، با هەر بیگرێت، کێش حەز دەکات، با نەیگرێت..

- ئیبنو عەبباس ـ خوا لێیان رازی بێت ـ دەفەرموێ: (**قَدِمَ النبيُّ ﷺ المدينةَ، فرأى اليهودَ تصومُ عاشورا ء، فقالَ: ما هذا؟ قالوا: يومٌ صالحٌ، نجّى اللّهُ فيهِ موسَى وبني إسرائيلَ مِنْ عَدُوِّهم، فَصامَهُ موسَى. فقالَ ﷺ: أنا أحَقُّ**

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب صيام يوم عاشوراء (٣ / ٥٧) ومسلم: كتاب الصيام - باب صوم يوم عاشوراء برقم (١٢٦) (٢ / ٧٩٥) والموطأ: كتاب الصيام – باب صيام يوم عاشوراء برقم (٣٤) (١ / ٢٩٩) وأحمد في "المسند" (٤ / ٩٥).

[2] البخاري، بألفاظ متقاربة: كتاب الصوم – باب صيام يوم عاشوراء (٣ / ٥٧) وباب وجوب صوم رمضان (٣ / ٣١) ومسلم: كتاب الصيام – باب صوم يوم عاشوراء برقم (١١٣) (٧٩٢/٢) وأبو داود: كتاب الصوم – باب في صوم يوم عاشوراء برقم٢٤٤٢ (٢ / ٨١٧) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في الرخصة في ترك صوم يوم عاشوراء برقم٧٥٣) وقال: وهو حديث صحيح (٣ / ١١٨) والدارمي: كتاب الصيام – باب في صيام يوم عاشوراء عن ابن عمر) (٢ / ٢٢) والموطأ: كتاب الصيام – باب صيام يوم عاشوراء برقم (٣٣) (٢٩٩/١) وأحمد في "المسند" (٢ / ٥٧، ١٤٣) (٦ / ١٦٢)

بموسَى منكُم. فَصامَهُ، وأمَرَ بصيامهِ)[١] متفق عليه کـه پێغـەمبـەر ﷺ تەشـریفی هێنا بۆ مەدینە، دیتی جولەکە رۆژانی عاشورا بەرۆژوو دەبن. فەرمووی: ئەمـە چییە؟ ووتیان: رۆژێکی مەزنە، چونکە خوای گەورە لـەو رۆژەدا سـیدنا موسـاو بەنو ئیسرائیلی لە دەست دوژمنەکانیان قوتار کرد، ئیتر ئەویش تێیـدا بـەرۆژوو دەبوو. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: حەقە من سوورتر بم لەسەر گرتنی، چونکە ئەو حەقی لەسەر من زۆر ترە. بۆیە بەرۆژوو بوو، و فەرمانی بەرۆژوو بوونیشیدا

- ئەبو موسای ئەشعەری - خوا لێی رازی بێت - فەرمووی: (کـانَ یـومَ عاشـوراء تُعظمُهُ الیهودُ، وتَتّخذُهُ عیداً، فقالَ رسولُ اللّه ﷺ: صومُوهُ أنتُمْ)[٢] متفق علیـه واتە: جولەکە رۆژی عاشـورایان بـە پـیرۆزو مـەزن دەگـرت دەیـانکردە جـەژنی خۆیان. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ئێوەش تێیدا بەرۆژوو بن.

- بە لەفزێکی تریش ریوایەت کـراوە کـە پێغەمبـەر ﷺ فـەرمووی: (لَـئِنْ بَقِیـتُ إلى قابِلٍ، لأصومَنَّ التاسعَ. یعني، مَعَ یومِ عاشوراء)[٣] رواه أحمد، ومسلم) واتە: ئەگـەر تـا ساڵی داهاتوو زیندوو بمێنم، تێیدا بەرۆژوو دەبم و رۆژێکی تریشی لەگەڵدا دەگرم.

٤- **رۆژووی شەعبان:** پێغەمبەر ﷺ زۆرینـەی رۆژەکـانی شـەعبانی دەگـرت. وەکو چۆن نوێـژی سـوننەتی پـێش فـەرزەکان دەکـرد ئـاواش شـەعبانی دەکـردە پێشەکی رۆژووی رەمەزان، تا ئومەتەکەشی بە هاتنی شەعبان خۆیان بۆ رەمـەزان ئامادەکەن و لە رووی دەروونیانەوە ئامادەباشی بۆ پێشوازی کردنی دەربڕن..

---

[١] البخاري: كتـاب الصـوم – باب صيـام يوم عاشوراء (٣ / ٥٧) ومسلم: كتـاب الصيام - بـاب صوم يوم عاشوراء برقم (١٢٧) (٢ / ٧٩٥) وابن ماجـه: كتـاب الصيـام – بـاب صيام يوم عاشوراء برقم (١٧٣٤) (١ / ٥٥٢).

[٢] البخاري: كتـاب الصـوم – بـاب صيـام يـوم عاشـوراء (٣ / ٥٧) ومـسلم: كتـاب الـصيـام – باب صوم يوم عاشوراء برقم (١٢٩) (٢ / ٧٩٦).

[٣] مسلم: كتـاب الـصيام – بـاب أي يـوم يـصام في عاشـوراء بـرقم (١٣٤) (٢ / ٧٩٨) وأحمـد في "المسند" (١ / ٢٢٤، ٢٢٥، ٣٤٥) وابن ماجه: كتـاب الصيـام – بـاب صيام يـوم عاشـوراء برقم (١٧٣٦) (١ / ٥٥٢) .

خاتوو عائیشە ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ دەفەرموێ: (ما رأيتُ رسولَ اللّه ﷺ استَكْمَلَ صيامَ شَهْرٍ قَطٌّ، إلا شَهْرَ رمضانَ، وما رأيتُهُ في شَهْرٍ أكثرَ منهُ صياماً، في شَعْبَانَ)[1] رواه البخاري ومسلم، واتە: نەمدی پێغەمبەر ﷺ هیچ مانگێك ـ جگە لە ڕەمەزان ـ هەمووی بەڕۆژوو بێت، نەشمدی لە هیچ مانگێکدا وەکو شەعبان زۆر بەڕۆژوو بێت. واتە زۆرینەی ڕۆژەکانی شەعبان بەڕۆژوو دەبوو.

ئوسامەی کوڕی زەید ـ خوا لێیان ڕازی بێت ـ لە پێغەمبەری ﷺ پرسی: (يا رسولَ اللّه، لَمْ أرَكَ تَصوم مِنْ شَهرٍ مِن الشهورِ، ما تصومُ مِن شعبانَ! قالَ: ذلكَ شَهرٌ يَغفَلُ الناسُ عنهُ بينَ رَجَبٍ ورمضانَ، وهو شهرٌ تُرفعُ فيهِ الأعمالُ إلى ربِّ العالمينَ، فأحِبُّ أنْ يُرفَعَ عملي وأنا صائم)[2] رواه النسائي، وصححه ابن خزيمة) واتە: ئەی پێغەمبەری خوا بۆچی نابینم لە هیچ مانگێکدا وەکو مانگی شەعبان زۆر تێیدا بەڕۆژوو بیت؟ فەرمووی: شەعبان مانگێکە ـ کە لە نێوان ڕەجەب و ڕەمەزاندایە ـ خەڵکی لێی بێ ئاگان. ئەمە مانگێکە (ڕاپۆرتی) کردەوەی بەرەو خوای پەروەردگار تێدا بەرز دەبێتەوە، منیش حەز دەکەم لەو کاتەی کردەوەمی تێدا بەرز دەبێتەوە بەڕۆژوو بم.

بەڵگەیەك لەسەر ئەوە نییە کە پانزەی شەعبان تایبەت کرێت بۆ ڕۆژوو گرتن چاکتر بێت. هەروەها ئەو بۆچوونەی شافیعیەکان لاوازە، کە فەرموویانە لە نیوەی دووەمی مانگی شەعباندا نابێت کەس بەڕۆژوو بێت. ئەو فەرموودەی دەیهێننەوە زەعیفە.

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب صوم شعبان (٣ / ٥٠)، ومسلم: كتاب الصيام – باب صيام النبي صلى الله عليه وسلم في غير رمضان، واستحباب ألا يخلي شهراً عن صوم، برقم (١٧٥) (٨١٠/٢) وأبو داود: كتاب الصوم – باب كيف كان يصوم النبي صلى الله عليه وسلم، برقم (٢٤٣٤) (٢ / ٨١٣) والنسائي بمعناه: كتاب الصيام – باب التقدم قبل رمضان وذكر اختلاف الناقلين لخبر عائشة فيه برقم (٢١٧٩، ٢١٨٠) (١٥١/٤) والموطأ: كتاب الصيام _ باب جامع الصيام، برقم (٥٦) (١ / ٣٠٩).

[2] النسائي: كتاب الصوم _ باب صوم النبي صلى الله عليه وسلم، برقم (٢٣٥٧) (٤ / ٢٠١)، وأحمد في "المسند" (٥ / ٢٠١)، وابن خزيمة بمعناه: كتاب الصيام – باب في صفة صوم النبي صلى الله عليه وسلم... (٣ / ٣٠٤، ٣٠٥).

٥- **رۆژووی مانگە حەرامەکان:** مانگە حەرامەکان بریتین لە (ذو القعْدَة، ذو الحِجَّة، موحەڕڕەم، ڕەجەب) بۆیە پێیان ووتراوە مانگە حەرامەکان، چونکە عەرەبەکان لە پێش ئیسلامدا لەو مانگانەدا شەڕی ناوخۆییان تێدا حەرام کرد بوو. زۆر ڕۆژوو گرتن تێیاندا سوننەتە.

کابرایەکی هۆزی باهیلە گێڕایەوە، کە چووە خزمەت پێغەمبەر ﷺ و پێی ووت: (ما أكَلْتُ طَعَاماً إلا بِليلٍ منذُ فارقْتُكَ. فقالَ رسولُ اللّه ﷺ: لِمَ عذبْتَ نفسَكَ؟!. ثمَّ قالَ: صمْ شَهْرَ الصبرِ، ويوماً مِن كلِّ شَهرٍ. قال: زدني؛ فإنَّ بي قوةً. قالَ: صمْ يومينِ. قالَ: زِدني. قالَ: صمْ مِن الحَرَمِ واتْرُكْ، صمْ مِن الحَرَمِ واتْرُكْ، صُمْ مِن الحَرَمِ واتْرُكْ. وقال بأصابعهِ الثلاثةِ، فضمّها، ثم أرسلها)[1] رواه أحمد، وأبو داود، وابن ماجه، والبيهقي بسند جيد) واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ من هەر ئەو پیاوەم، کە ساڵی ڕابوردوو هاتمە خزمەتت. پێغەمبەر ﷺ لێی پرسی: پار ڕواڵەت و سەرو سیمات ڕێكوپێك بوو، چی وا گۆڕیویتی؟ کابرا ووتی: لەو کاتەوەی جەنابتم جێ هێشتووە، بەشەو نەبێت نانم نەخواردووە. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: بۆچی وا خۆت ئەشکەنجە داوە؟! پاشان فەرمووی: مانگی ئارامی و خۆگرتنەوەکە (واتە ڕەمەزان) بەڕۆژوو بەو، ئینجا لە هەر مانگەو ڕۆژێکی تر. کابرا ووتی: تواناو تاقەتم هەیە زیاترم بۆ دانێ. فەرمووی: ڕۆژێك لە مانگێکی حەرام بگرەو ڕۆژێکی لێ گەڕێ. کابرا ووتیەوە: تواناو تاقەتم هەیە زیاترم بۆ دانێ. فەرمووی: باشە، دوو ڕۆژ بگرەو ڕۆژێکی بەردە. دیسان ووتیەوە: تواناو تاقەتم هەیە هی ترم بۆ دانێ. فەرمووی: لە مانگە حەرامەکان سێ ڕۆژ بگرەو سێ ڕۆژ واز لێ بێنە، سێ ڕۆژ بگرەو سێ ڕۆژ واز لێ بێنە، سێ ڕۆژ بگرەو سێ ڕۆژ واز لێ

---

[1] أبو داود: كتاب الصوم – باب في صوم أشهر الحرم برقم (٢٤٢٨) (٢ / ٨٠٩، ٨١٠)، وابن ماجه: كتاب الصوم – باب صيام أشهر الحرم، برقم (١٧٤١) (١ / ٥٥٤)، وهو ضعيف، انظر: ضعيف أبي داود (٤١٩).

بێنە. سێ پەنجەی پیرۆزیشی پێکەوە جووت کردبوو کە سێ جاری ئاوا دەفەرموو، پاشان پەنجەکانی لێك جوێ کردنەوە.

رۆژووی مانگی رەجەب هیچ ئەفزەلیەتیەکی تری بەسەر مانگەکانی تردا نییە، تەنها ئەوە نەبێت، کە یەکێکە لە مانگە حەرامەکان. بەڵگەیەکی واش لە سوننەتی پێغەمبەر ﷺ نەهاتووە، کە فەزڵێکی تایبەت بۆ رەجەب دیاری کات. ئەوی دەربارەشی هەیەو دەیگێڕنەوە هێندە بەهێز نییە بە بەڵگە بۆی بهێنرێنەوە.

ئیمامی ئیبنول حەجەر دەفەرموێ: حەدیسێکی سەحیحی وا نەلەسەر گەورەیی و نەلەسەر رۆژوو گرتنی مانگی رەجەب نییە، چ هەمووی چ رۆژانێکی تایبەتیی یان لەسەر شەونوێژی شەوێکی ئەو مانگە، بەتایبەت نەهاتووە، کە بۆ پشت پێ بەستن بشێت..

٦- **رۆژووی دووشەممان و پێنج شەممان:** ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەفەرموێ: (أنَّ النبيَّ ﷺ كانَ أكثرَ ما يصومُ الاثنينَ والخميسَ، فقيلَ لَهُ؟) فقال: إنَّ الأعمالَ تُعْرَضُ كلَّ اثنينٍ وخميسٍ، فيغفرَ اللّهُ لِكُلِّ مسلمٍ، أو لكلِّ مؤمنٍ، إلا المُتَهاجِرينَ، فيقولُ: أخِّرْهما)[1] رواه أحمد بسند صحيح واتە: پێغەمبەر ﷺ زۆرترین رۆژووی دووشەممان و پێنج شەممان پێ دەبوو. کە پێیان ووتەوە (واتە پرسیاریان لێکرد) فەرمووی: رۆژانی دووشەممان و پێنج شەممان کارو کردەوە نیشان دەدرێن. خوای گەورەش لە هەموو موسوڵمانێك، یان لە هەموو ئیماندارێك خۆش دەبێت، جگە لەو دوو کەسەی کە لێك زویر بوون و هات و چۆیان لە یەکتر بڕیووە، دەربارەی ئەوان دەفەرموێ: دواتریان خەن.

---

[1] أحمد في "المسند" (٢ / ٣٢٩) بلفظه، وبدون لفظة: "إلا المتهاجرين، فيقول: أخرهما" أحمد (٥ / ٢٠٤، ٢٠٥، ٢٠٩).

له سەحیحی موسلیمدا هاتووه كه (أَنَّهُ ﷺ سُئِلَ عَنْ صومِ يومِ الاثنين؟ فقـال: ذاك يومٌ وُلِدْتُ فيه، وأنزِلَ عليَّ فيه. أي: نزل الـوحي علـيَّ فيـه)[1] واتـه: دەربـارەی رۆژووی دوو شەممان له پێغەمبەریان پرسی. فەرمووی: ئەوە ئەو رۆژەیە، كه تێیـدا لـه دایك بووم و، كه تێیدا بۆم هاتۆته خوارەوە، واته: وەحیم بۆ هاتۆته خوارەوە تێیدا.

٧- رۆژووی سێ رۆژ له هـەر مانگێـك: ئەبو ذەڕی غەففاری ـ خوا لێـی رازی بێت ـ دەفەرموێ: (أَمَرَنَا رسولُ اللّـهِ ﷺ أنْ نَـصومَ مِـنَ الـشَّهْرِ ثلاثـةَ أيَّامِ البيضِ؛ ثلاثَ عَشْرَةَ، وأربَعَ عشرةَ، وخمسَ عشرةَ، وقال: هـي كـصومِ الدَّهْرِ)[2] رواه النسائي. وصححه ابن حبان واتـه: پێغەمبەر ﷺ فەرمانی پێ دەكـردین، كـه سـێ رۆژی شـەوە گەشـدارەكان(ئـەو شـەوانەی مـانگی چـواردەیان تێـدا دەردەكەوێت) له هەر مانگێك بەرۆژوو بین؛ سێزدەو چواردەو پـازدەی مـانگ، چونكه وەكو رۆژووی ساڵەكە وان.

هەروەها له پێغەمبەری نازدارەوە ﷺ ریوایەت كراوە، كه لـه سـەرەتای هـەر مانگێـك یەكـەمین رۆژانـی شـەممەو یـەك شـەممەو دوو شـەممان و، لـه كۆتـایی مانگەكەش رۆژانی سێ شەممەو چوار شەممەو پێنج شەممان بەرۆژوو دەبوو. له كامڵ بوونی هەر هەیڤێكیش (واته له ناوەڕاستی هەموو مانگێكدا) سێ رۆژی بـەرۆژوو

---

[1] مسلم: كتاب الصيام – باب استحباب صيام ثلاثـة أيـام من كـل شـهر، بـرقم (١٩٨) (٢/٨٢٠) وأحمد في "المسند" (٥ / ٢٩٧، ٢٩٩).

[2] أبـو داود: كتـاب الـصوم – بـاب في صـوم الـثلاث مـن كـل شـهر، بـرقم (٢٤٤٩) (٢ / ٨٢١)، والنسائي بدون لفظ: "هي كصوم الدهر": كتاب الصوم – باب ذكر الاختلاف على موسى بـن طلحة في الخبر في صيام ثلاثة أيام من الشهر، برقم (٢٤٢٣، ٢٤٢٢) (٤ / ٢٢٢)، وابن ماجه، من طريق عبد الملك بن المنهال، عن أبيه، عن رسول اللّه صلى الله عليـه وسـلم: كتـاب الـصيام – باب ما جاء في صيام ثلاثة أيام من كل شهر، بـرقم (١٧٠٧) (١ / ٥٤٤)، وأحمـد في "المـسند" (٥ / ٢٧)، والإحسان بترتيب صحيح ابن حبان: باب صوم التطوع، برقم (٣٦٤٨) (٥/٢٦٥).

دەبوو، جگە لەوەی کە هەموو یەکەمین پێنج شەممەی هەموو مانگێك و دووشەممەکەی دوای ئەوو دوو شەممەی دووەمی دوای ئەویش بەرۆژوو دەبوو[1].

٨- **رۆژە نارۆژ بەرۆژوو بوون:** ئەبو سەلەمەی کوڕی عبد الرحمن لە عبد اللەی کوڕی عەمرەوە ـ خوا لێیان رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ پێی فەرمووە: (**قالَ لي رسولُ اللّه ﷺ: لَقَدْ أُخْبِرْتُ أنَّكَ تقومُ الليلَ وتصومُ النَّهارَ؟ قال: قلتُ: يا رسولَ اللّه، نَعَمْ. قالَ: فَصمْ وأفْطِرْ، وصلِّ ونَمْ، فإنَّ لجَسَدكَ عليكَ حَقّاً، وإنَّ لزوجِكَ عليكَ حَقّاً، وإنَّ لِزَوْرك عليكَ حقّاً، وإنَّ بِحَسْبِكَ أنْ تصومَ مِن كلِّ شهرٍ ثلاثةَ أيامٍ. قالَ: فشدَّدتُ، فشدَّدَ عليَّ. قالَ: فقلتُ: يا رسولَ اللّه، إني أجدُ قوةً. قالَ: فَصمْ مِنْ كُلِّ جُمُعَةٍ ثلاثةَ أيامٍ. قالَ: فشدَّدْتُ، فَشَدَّدَ عليَّ. قال: فقلتُ: يا رسولَ اللّه، إني أجدُ قوةً. قال: صمْ يَومَ نبيِّ اللّهِ داودَ، ولا تَزِدْ عليه. قلتُ: يا رسول اللّه، وما كانَ صيامُ داودَ عليه السلام؟ قالَ: كانَ يصومُ يوماً، ويفطِرُ يوماً**)[2]. رواه أحمد، وغيره) واتە: هەواڵم پێ گەیشتووە کە شەونوێژ دەکەیت و بەرۆژوو دەبیت. فەرمووی: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا وایە. فەرمووی: دەی کەوایە رۆژێك بگرەو رۆژێك بخۆ، نوێژیش بکەو بشخەوە، چونکە جەستەشت مافی لەسەرتە، خێزانت مافی لەسەرتە، میوانەکانت مافیان لەسەرتە. لە مانگێکدا سێ رۆژی

---

[1] الترمذي، مختصراً: كتاب الصوم/ باب ما جاء في صوم الاثنين والخميس، برقم (٧٤٦)(١١٣/٣)، وأبو داود مختصراً – كتاب الصيام – باب في صوم الثلاث من كل شهر، برقم (٢٤٥٠) (٨٢٢/٢)، والنسائي: كتاب الصيام – باب كيف يصوم ثلاثة أيام، برقم (٢٤١٥، ٢٤١٨) (٤/ ٢٢٠، ٢٢١)، وأحمد في "المسند" (١ / ٤٠٦)، وانظر _ لزاماً _ تمام المنة (٤١٤، ٤١٥).

[2] البخاري بمعناه: كتاب الصوم – باب صوم داود عليه السلام (٣ / ٥٢) ومسلم: كتاب الصيام – باب النهي عن صوم الدهر.. برقم(١٨٢) (٨١٣/٢) وأحمد في المسند (٢٢٥/٢،٢٠٠،١٩٨،١٩٧،١٩٥).

بەرۆژوو بیت بەستە. دەفەرموێ: من لەسەر خۆمم توند کرد ئەویش توندی کرد. ووتم: ئەی پێغەمبەر خوا، من هێزو تینێك لە خۆمدا شك دەبەم، فەرمووی: دەی هەر هەفتەی سێ رۆژی بگرە. دیسان من لەسەر خۆمم توندتر کرد ئەویش توندتری کرد. ووتمەوە: ئەی پێغەمبەری خوا هێزو تینێکی زیاتر لە خۆمدا دەبینم. ئەویش فەرمووی: جا کەوا بوو رۆژووەکەی داوود پێغەمبەر بگرە، بەڵام زیاتری نەکەیت. دەفەرموێ: ووتم: ئەی پێغەمبەری خوا رۆژووەکەی سیدنا داوود سەلامی خوای لێ بێت چۆن بووە؟ فەرمووی: رۆژێك بەرۆژوو دەبوو، رۆژێکی دەخوارد.

هەر لە عبد اللەی کوڕی عەمرەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕراوەتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (**أحبُّ الصيامِ إلى اللّهِ صيامُ داودَ وأحبُّ الصلاةَ إلى اللّهِ صلاةُ داودَ، كانَ ينامُ نِصفَهُ، ويقومُ ثُلُثَهُ، وينامُ سُدُسَهُ، وكان يصومُ يوماً، ويَفطِرُ يوماً**)[1] واتە: پەسەندترین رۆژوو لای خوای گەورە رۆژووەکەی داوود بوو، پەسەندترین نوێژیش لای خوای گەورە هەر نوێژەکەی داوود بوو، نیوەی شەودکە دەخەوت، سێ یەکی بۆشەو نوێژ دادەنا، ئینجا شەش یەکی دەنووستەوە، رۆژێکیش بەرۆژوو دەبوو، رۆژێکیشی دەخوارد.

---

[1] ابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في صيام داود، عليه السلام، برقم (١٧١٢) (١ / ٥٤٦) وأحمد في "المسند" (٢/١٦٠).

رۆژووەوانی سوننەت بۆی هەیە بیشکێنێت

١ـ ئوم هانیء ـ خوا لێی رازی بێت ـ فەرمووی: (أنَّ رسولَ اللّه ﷺ دَخَلَ عليها يومَ الفتحِ، فأُتيَ بشرابٍ فَشَرِبَ، ثم ناوَلَني، فَقُلْتُ: إني صائمةٌ. فقالَ: إنَّ المتطوِّعَ أميرٌ على نفسه؛ فإنْ شِئْتِ فَصومي، وإنْ شِئْتِ فأفطري)[1]. رواه أحمد، والدارقطني، والبيهقي، ورواه الحاكم، وقال: صحيح الإسناد، ولفظه: (الصائمُ المتطوِّعُ أميرُ نفْسه؛ إنْ شاءَ صامَ، وإنْ شاءَ أفطَرَ)[2] واته پێغەمبەر ﷺ لە رۆژی فەتحی مەککەدا تەشریفی هێنایە ماڵی خواردنەودیەکیان بۆ هێنا ئەویش خواردیەوە، پاشان دایە من، ووتم: قوربان من بەرۆژووم. فەرمووی: دەتوانێت بیشکێنیت، هەروەکو، کە دەتوانیت بەردەوام بیت.. ئیمامی حاکمیش ریوایەتی کردووەو فەرموویەتی: صحيح الاسناد، بەلاّم بەو لەفزەی ترە، کە دەفەرموێ: (رۆژووەوانی سوننەت ئەمیری نەفسی خۆیەتی، گەر وویستی رۆژووەکەی بەردەوام دەکات، گەر وویستیشی بیشکێنێت، بۆی هەیە.

٢ـ ئەبو جوحەیفە ـ خوا لێی رازی بێت ـ فەرمووی: (آخَى النبي ﷺ بينَ سلمانَ وأبي الدَّرْدَاء، فزارَ سلمانُ أبا الدرداء، فرأى أُمَّ الدرداء متَبَذِّلَةً، فقال لها: ما شأنُكِ؟ قالتْ: أخوكَ أبو الدرداء، ليسَ لهُ حاجَةٌ في الدُّنيا. فجاءَ أبو الدَّرْداء، فَصنَعَ لَهُ طعاماً، فقالَ: كُلْ، فَإِنِّي صائم. فقالَ: ما أنا بآكِلٍ، حتى تأكُلَ. فأكَلَ، فَلَمَّا كانَ الليلُ، وذَهَبَ أبو الدَّرداءيُقومُ، قالَ نَمْ. فنامَ، ثُمَّ

---

[1] الدارقطني: كتاب الصيام – باب الشهادة على رؤية الهلال برقم (٧) (٢/١٧٣و١٧٤) والبيهقي: كتاب الصيام – باب صيام المتطوع والخروج منه قبل تمامه (٤/٢٧٦ـ٢٧٧) وأحمد في "المسند" (٦ / ٣٤٣).

[2] الحاكم في "المستدرك": كتاب الصوم – باب صوم التطوع (١ / ٤٣٩)، وقال: صحيح الإسناد، ولم يخرجاه، وتلك الأخبار المعارضة لم يصح منها شيء. ووافقه الذهبي.

ذَهَبَ، فقالَ: نَمْ. فلما كانَ في آخرِ الليلِ، قالَ: قُم الآنَ. فَصلّيَا، فقالَ لَهُ سلمانُ: إنَّ لِربِّكَ عليكَ حقّاً، ولِنَفْسِكَ عليكَ حقّاً، ولأهلكَ عليكَ حقّاً، فأعْطِ كُلَّ ذي حَقٍ حَقَّهُ. فأتي النَّبيَّ ﷺ فَذَكَرَ لَهُ ذلكَ، فقالَ النبيُّ ﷺ: صدَقَ سَلْمَانُ)[١] رواه البخاري، والترمذي واته: پێغەمبەر ﷺ (لە مەدینە کە برایەتی لە نێوان کۆچکەرەکان و پشتیوانەکاندا کرد) سەلمان و ئەبود دەردائی کردە برا. جارێك سەلمان چووە لای ئەبود دەرداو، دیتی ئوم دەردائی خێزانی جل و بەرگێکی خراپو نارێکی لەبەر بوو، لێی پرسی: ئەوە بۆچی وایت؟ فەرمووی: غێر ئەبود دەردائی براتە! پێویستی دنیایی نەماوە! کە ئەبود دەرداو هاتەوە سیدنا سەلمان خواردنێکی بۆ دروست کردو فەرمووی لێکرد. ئەبود دەردا فەرمووی: بەرۆژووم. سەلمان فەرمووی: ناخۆم تا تۆ نەخۆیت. ئیتر ئەویش خواردی. کە شەو داهات، ئەبود دەردا هەستا شەو نوێژ بکات، سەلمان فەرمووی: بخەوەرەوە. ئینجارۆیشت، دواتر هاتەوەو پێی فەرمووەوە بخەوەرەوە، تا نزیك بوو شەو کۆتایی بێت، ئینجا خەبەری کردەوەو پێی فەرموو: فەرموو ئێستا هەستە. ئیتر پێکەوە شەونوێژەکەیان کرد. دوایی سەلمان پێی فەرموو: خوای گەورە مافی بەسەرتەوە هەیە، نەفسی خۆت مافی بەسەرتەوە هەیە خێزانەکەت مافی بەسەرتەوە هەیە. هەر یەکەیان مافی خۆیان بدەرێ. ئینجا کە هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ و بۆی گێڕایەوە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: سەلمان راستی کردووە.

٣ـ ئەبو سەعیدی خودری -خوا لێی رازی بێت- فەرمووی: (صنَعْتُ لرسُول اللّـه ﷺ طَعَامَاً، فأتَاني هو وأصحابُهُ، فلمَّا وُضِعَ الطعامُ، قالَ رجلٌ مِن القَومِ: إنِّي

---

[١] البخاري: كتاب الصوم – باب من أقسم على أخيه ليفطر في التطوع، ولم ير عليه قضاء (٣ / ٤٩) وكتاب الأدب – باب صنع الطعام والتكلف للضيف (٨ / ٤٠)، والترمذي: كتاب الزهد – باب حدثنا محمد بن بشار...، برقم (٢٤١٣)، وقال أبو عيسى: هذا حديث صحيح (٤ / ٦٠٨، ٦٠٩).

صائم. فقالَ رسولُ اللّه ﷺ: دعاكُم أخوكُمْ، وتَكَلَّفَ لَكُمْ". ثُمَّ قـالَ: أفْطِـرْ، وصمْ يوماً مَكَانَهُ، إنْ شِئْتَ)[١] رواه البيهقي بإسناد حسن، كما قال الحافظ. واته: جارێـك خواردنم بۆ پێغەمبەر ﷺ دروست كـرد بـوو، خـۆی و یاوەرەكـانی تەشـریفیان هێنا، كە خواردنەكە دانرا، كابرایەك ووتی: مـن نـاخۆم بـەڕۆژووم. پێغەمبـەر ﷺ فەرمووی: ئەو برایەتان دەعوەتی ئێوەی كردووەو زەحمەتی كێشاوە. پاشـان فـەرمووی: ڕۆژووەكـەت بـشكێنە، دوایـی ئەگـەر حـەزت كـرد ڕۆژێكـی تـر بیگرەرەوە. زۆربەی ئەهلی عیلم رایان وایە كە ئەو كەسـەی ڕۆژووی سـوننەتی گرتووەبۆی هەیە كەی وویستی بیشكێنێت، بەڵام پێشیان چاك بووە بیگرێتەوە. لەبەر ئەم حەدیسانەی كە هێنامانەوە.

---

[١] البيهقي: كتاب الصيام – باب التخيير في القضاء إن كان صومه تطوعاً (٤ / ٢٧٩).

ئادابی رۆژوو گرتن

بۆ رۆژووەوان چاکترە ئەم ئاداب و نەریتانەی خوارەوە بگرێتە بەر:

١- **پارشێو (یان پاشیشێو کردن):** هەموو ئوممەتی ئیسلام لەسەر ئەوەن کە پارشێو کردن خێرە، کەس بە نەکردنی گوناهبار نابێت. تەنەس خوا لێی رازی بێت دەفەرمویٚ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: **(تَسَحَّرُوا؛ فإنَّ في السَّحور بركة)**[1] رواه البخاري، ومسلم. واتە: پارشێو بکەن، چونکە خواردنی پارشێو بە فەڕو (بەرەکەت)ە. سَحُور: خواردن و خواردنەوەی پارشێوە، سُحُور: کاتەکەیەتی.

المقدادی کوڕی مەعد یەکریب دەگێڕێتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: **(عَليكُمْ بهذا السَّحور؛ فإنه هو الغِذاءُ المبارَكُ)**[2] رواه النسائي بسند جيد واتە: پارشێو بکەن، پارشێو بە بەرەکەتە.. چونکە رۆژووەوان بەهێزتر دەکات و توانـاو ووزەی زیاتری پێ دەبەخشێت، کە رۆژووەکەی لا ئاسانتر دەکات.

هەر چەندە حەدیسەکە بە شێوەی فەرمان دەفەرمویٚ: پارشێو بکەن، بەڵام ابن المنذر کۆڕا (ئیجماع)ی زانایاین نەقڵ کردووە، کە پارشێو کردن فەرز نییە.

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب بركة السحور في غير إيجاب.... (٣ / ٣٧، ٣٨)، ومسلم: كتاب الصيام – باب فضل السحور وتأكيد استحبابه، واستحباب تأخيره وتعجيل الفطر، برقم (٧٧٠) (٢/٤٥) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في فضل السحور، برقم (٧٠٨) (٣/٧٩) والنسائي: كتاب الصوم – باب الحث على السحور، برقم (٢١٤٦) (٤ / ١٤١) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في السحور، برقم (١٦٩٢) (١ / ٥٤٠) والدارمي: كتاب الصوم – باب في فضل السحور (٢ / ٦)، وأحمد في "المسند" (٣ / ٩٩، ٢١٥، ٢٢٩، ٢٨١،٢٥٨)، والبيهقي: كتاب الصيام – باب استحباب السحور (٤ / ٢٣٦).

[2] النسائي: كتاب الصيام – باب تسمية السحور غذاء، برقم (٢١٦٤) (٤ / ١٤٦)، وانظر "الإحكام في الأحكام"، للأستاذ مصطفى بن سلامة.

چی پارشێوە؟: پارشێو بە هەر برە خواردن وخواردنەوەیەك بێت، کەم یان زۆر حسێبە، با بە قوومە ئاوێکیش بێت. چونکە ئەبو سەعیدی خودری ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێراویتییەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (السَحورُ برکةٌ فلا تَدْعُوهُ، ولَو أنْ يَجْرَع أحدُكُمْ جَرْعَةَ ماءٍ؛ فإنَّ اللّهَ وملائكتَهُ يُصلُّونَ على الْمَتَسحِّرينَ)[1] رواه أحمد. واتە: پارشێو بەرەکەتە، وازی لێ مەهێنن، با قوومە ئاوێکیش بێت بیخۆنەوە، چونکە خواو فریشتانی خوا دوعا بۆ ئەو کەسانە دەکەن، کە پارشێو دەکەن.

کاتی پارشێو: هەر لە نیوە شەوەوە، تا سپێدەی بەیانی بە کاتی پارشێو حسێبە، تا دواتر خرێت خێرترە. زەیدی کوری ثابت ـ خوا لێی رازی بێت ـ فەرمووی: (تَسَحّرْنَا مَعَ رسولُ اللّه ﷺ، ثُمَّ قُمْنَا إلى الصلاة، قلتُ: كَمْ كانَ قَدْرُ مَا بينهِمَا؟ قالَ: خَمْسِينَ آيةً)[2] رواه البخاري، ومسلم واتە: لە خزمەت پێغەمبەردا ﷺ پارشێومان کرد، پاشان هەستاین بۆ نوێژ، ووتم: ماوەی نێوانیان چەند بوو؟ فەرمووی: ئەوەندەی، کە پەنجا ئایەت بخوێنیت.

عەمری کوری مەیموون دەفەرموێ: (كانَ أصحابُ محمدٍ ﷺ أعجَلَ النَّاسِ إفطاراً، وأبْطَأَهُمْ سُحوراً)[3] رواه البيهقي بسند صحيح. یاوەرانی پێغەمبەر ﷺ لە هەموو کەس بەپەلە تر بوون بۆ رۆژوو شکاندن، لە هەموو کەسیش زیاتر پارشێویان دوا دەخست[4].

---

[1] أحمد في "المسند" (٣/٤٤،١٢) بلفظه، ورواه مختصراً (٥ / ٣٧٠).

[2] البخاري: كتاب الصوم – باب قَدْرِ كَمْ بين السحور وصلاة الفجر (٣ / ٣٧)، ومسلم: كتاب الصيام – باب فضل السحور وتأكيد استحبابه، واستحباب تأخيره، وتعجيل الفطر، برقم (٤٧) (٢/٧٧١)

[3] البيهقي: كتاب الصيام – باب ما يستحب من تعجيل الفطر وتأخير السحو(٤/٢٣٨).

[4] وفي البخاري: لا يزال الناس بخير، ما عجلوا الفطر (مع الفتح ٤ / ٢٣٤) "الفتح(٤/٢٣٤)، ورواه أحمد في "المسند" (٥ / ١٧٢).

گومان لە سپێدەی بەیانی:

ئەگەر کەسێك کەوتە گومانی ئەوەوە،کە ئایا بوو بە بەیانی، یان هێشتا کات ماوە، دەتوانێت هەر بخوات و بخواتەوە، تا لە سپێدەی بەیانییەکە دڵنیا دەبێت. با کار بە گومانەکەی نەکات، چونکە خوای پەروەردگار کۆتایی هێنانی خواردن و خواردنەوەی پارشێوی بە جویّ کردنەوەی رەشی شەو لە سپێتی بەیانی دیاری کردووە. وەك دەفەرموێ: (وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ)٢ البقرة: ١٨٧ واتە: بخۆن‌و بخۆنەوە تا هێڵی سپی سپێدەتان بۆ لە رەشێتی شەو جۆیّ دەکرێتەوە.

کابرایەك بە ئیبنو عەبباسی ووت: من کە پارشێو دەکەم، دەخۆم و دەخۆمەوە تا ئەو ساتەی گومان دەکەم، کە ئیتر بەیانە. ئیتر دەست هەڵ دەگرم. فەرمووی: تا گومانت مابێت هەر بخۆو بخۆردەوە، کە گومانت نەما دەست هەڵگرە..

ئیمامی ئەبو داوود دەفەرموێ: ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل فەرمووی: ئەگەر گومانی لە هاتنی بەیانی کرد، لە خواردن و خواردنەوەی خۆی بەردەوام دەبێت، تا گومانی نامێنێت. ئەمەش رای ئیبنو عەبباس و **عطاء** وئەوزاعی‌و ئیمامی ئەحمەدە. (فتح الباري ٤/١٧٢).

ئیمامی نەوەوی دەفەرموێ: یاوەرانی ئیمامی شافیعی رایان هەموو لەسەر ئەوەیە کە کەسێك کە بەگومانە لە سپێدە، بۆی هەیە بخوات و بخواتەوە، تا لە بەیانی بوون دڵنیا دەبێت..

٢- **پەلەکردن لە بەربانگ:** چاکتر وایە رۆژووەوان هەر کە دڵنیا بوو خۆر ئاوا بووە (چ بە دیتنی خۆی، چ بە هەواڵی موسوڵمانێکی راستگۆ، چ بەوەی گەیشتە ئەوەی کە خۆر ئاوا بووە)، رۆژووەکەی بشکێنێت. سەهلی کوڕی سەعد دەفەرموێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: **(لا يزالُ الناسُ بخيرٍ، ما عَجّلوا**

الفطر)[١] متفق عليه. واتە: خەڵكی هەر لە خێرو بەرەكەتدا دەبن مادام پەلە لە رۆژوو شـــــكاندنەكەیان بكەن.. چونكە دیانو جولەكەكانی زەمانی پێغەمبەر ﷺ كاتێك رۆژوویان دەشكاند، كە ئەستێرە دەردەكەوت!

كە خوای گەورە دەفەرمویٚ: (أَتِمُّواْ الصيام إِلَى الَّليْلِ) ٢ البقرە/١٨٧ واتە رۆژووەكەتان بەردەوام كەن تا شەو، ئاشكرایە كە سەرەتای شەو بە خۆرئاوا بوون دەست پیٚ دەكات.

ئەمما ئەگەر هەورو چەرە دوكەڵ و شتی وا بوو، نابێت پەلە لە بەربانگ بكات، ئەمیان بە پێچەوانەی پارشێوەوەیە، پارشێو بەردەوام بوونی شەوە، بەڵام بەربانگ كۆتایی هاتنی ماوەی رۆژووەكەیە، ئەگەر پەلەی كردو بەربانگی كردەوە، دوایی بۆی دەركەوت، كە هێشتا خۆر ئاوا نەبووە، ئەوە قەرزار بووەو دەبێت ئەو رۆژە بگرێتەوە.. ئەمەش بە پێی رێسایەكی شەرعی گرنگە، كە دەفەرمویٚ: (الاصلُ بقاءُ ما كانَ علی ما كانَ) واتە: ئەسڵ ئەوەیە ئەو شتە لەسەر چ حاڵەتێك بووە، هەر وا لەسەر ئەو حاڵەتەی ماوە.

باشتر وایە رۆژووەكەی بە یەك، یان سیٚ، یان پێنج دەنكە خورما (مەبەست لەوەیە تاك بێت) بشكێنێت، ئەگەر نەبوو، بە ئاو. چونكە ئەنەس -خوا لێی رازی بێت- دەفەرمویٚ: (كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ يُفْطِر على رُطَبَاتٍ قبلَ أن يُصلي، فإنْ

---

[١] البخاري: كتاب الصوم – باب تعجيل الإفطار (٣ / ٤٧) ومسلم: كتاب الصيام – باب فضل السحور برقم (٤٨) (٢ / ٧٧١) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في تعجيل الإفطار برقم (١٦٩٧) (١ / ٥٤١) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في تعجيل الإفطار برقم (٦٩٩) (٣ / ٧٣) وقال أبو عيسى: حديث حسن صحيح والدارمي: كتاب الصوم - باب في تعجيل الإفطار (٢ / ٧)، والموطأ: كتاب الصيام – باب ما جاء في تعجيل الفطر برقم (٦) (١ / ٢٨٨) والبيهقي: كتاب الصيام – باب ما يستحب من تعجيل الفطر وتأخير السحور (٤ / ٢٣٧) وأحمد في "المسند" (٥ / ٣٣١، ٣٣٤، ٣٣٩،٣٣٧،٣٣٦).

لَمْ تَكُنْ، فعلَى تَمَرَاتٍ، فإنْ لَمْ تَكُنْ، حَسَا حَسَوَاتٍ مِنْ مَاءٍ)[1] رواه أبو داود، والحاكم وصحَّحَهُ، والترمذي وحسَّنَهُ. واته: پێغەمبەر ﷺ پێش نوێژ، به چەند دەنكە قەسپێك (خورمای تەڕ) رۆژووەكەی دەشكاند، گەر دەست نەكەوتایە، بە چەند دەنكە خورمایەك. گەر ئەویش نەبوایە، ئەوە هەر چەند قوومە ئاوێكی دەخواردەوە.

سولەیمانی كوڕی عامر ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەفەرموێ: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (إذا كانَ أحدُكُمْ صائماً، فَلْيُفطِرْ علَى التَّمْرِ، فإنْ لَمْ يَجِدْ التَّمْرِ، فعلى الماءِ؛ فإنَّ الماءَ طَهُورٌ)[2] رواه أحمد، والترمذي، وقال: حسن صحيح. ئەگەر كەسێكتان بەڕۆژوو بوو، با بە خورما رۆژووەكەی بشكێنێت، ئەگەر خورمای دەست نەكەوت با بە ئاو بیشكێنێت، چونكە ئاو پاككەرەوەیە.

ئێرە جێی ئەوە نیە، كە هەندێك لەو بەڵگە زانستیانە باسكەین، كە لەسەر خورما - لە كۆنو نوێدا- خراونەتە ڕوو، بەڵام ئەوەندە بزانین، كە یەك دەنكە خورما بۆ رۆژووەوان، دەبێتە مایەی گەش بوونەوەی گەدەو ریخۆڵەیو ووزەی لەشی، چونكە ئەو كالۆرییە گەرمایەی تێدایەتی بەسە بۆ بەرۆژوو بوونەوەی سبەینێشی!! بۆیە ئیمامی ئیبنول القەیيم دوای باسێكی زۆری لە خورما، دەفەرموێ: خورما هەم میوەیە، هەمو خۆراكە، هەم دەرمانە، هەم شیرینیە! دكتۆر سەبری القبانی دەڵێت: خورما چەندین جۆر شەكری تێدایە، هەر بەگەیشتنی بە لیك، جۆرێك لە شەكرەكەی

[1] أبو داود: كتاب الصوم – باب ما يُفْطر عليه برقم (٢٣٥٦) (٢/٧٦٤) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء ما يستحب عليه الإفطار برقم (٦٩٦) (٣/٧٠) وقال: هذا حديث حسن غريب، وأحمد في "المسند" (٣ / ١٦٤) والحاكم: كتاب الصيام (١/٤٣٢) وقال: صحيح على شرط مسلم.

[2] الترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء ما يستحَبُّ عند الإفطار برقم (٦٩٥) وقال: هذا حديث حسن صحيح (٣ / ٦٩، ٧٠) وأبو داود: كتاب الصوم – باب ما يُفطر عليه برقم (٢٣٥٥) (٢ / ٧٦٤) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء على ما يستحب الفطر برقم (١٦٩٩) (١ / ٥٤٢) والدارمي: كتاب الصوم – باب ما يستحب الإفطار عليه (٢ / ٧) والحاكم: كتاب الصوم – باب استحباب الإفطار على التمر (١ / ٤٣٢) وقال: هذا حديث صحيح على شرط البخاري ولم يخرجاه. ووافقه الذهبي والبيهقي: كتاب الصيام – باب ما يفطر عليه ٤/٢٣٨).

دەگاتە خوێن و بەسەر ئەندامانی لەشدا بە هۆی خوێنەکەوە دابەش دەبێت، ئەمەش یەعنی تەعویز دانەوەی ئەو شەکرەی لە خوێندا کەم بۆتەوە! ئەمما ئاوەکە: ئەویش هەر موعجیزەیەکی تری پێغەمبەری نازدارە ﷺ چونکە زانستی پزیشکی ئەمڕۆ بۆ تەندروستی پتەوو بۆ ڕێچیم و خۆ لەڕ کردن دەڵێت: لە خوریَنی (ناشتەی پێش نان خواردنی بەیانی) ئاو بخۆرەوە چونکە گەدەو ڕیخۆڵەکان پاك دەکاتەوە..

ئەم حەدیسە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە بۆ ڕۆژووەوان وا چاکترە کە پێش نوێژی شێوان و بەو شێوەیە ڕۆژووەکەی بشکێنێت، ئینجا کە نوێژەکەی کرد خواردن دەخوات. ئەگەر خواردنەکە ئامادە بوو، دەتوانێت پێشتر بیخوات و دوایی نوێژەکەی بکات. چونکە ئەنەس ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەفەرموێ کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (**إذا قُدِّمَ العَشَاء، فابْدَءوا بِهِ قبلَ صلاةِ المغرِبِ، ولا تَعْجِلوا عن عَشَائكم**)[1] رواه الشيخان واتە: ئەگەر خواردنی شێوان (ئێوارە) پێش نوێژ دانرا، دەست بەو بکەن. خواردنەکە دوا مەخەن.

٣- **دوعای کاتی ڕۆژوو و بەربانگ:** ئیبنو ماجە لە عبد اللەی کوڕی عەمرەوە ـ خوا لێیان رازی بێت ـ گێڕایەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (**إنّ للصائِمِ عندَ فِطْرِهِ دَعوةً ما تُرَدُّ**)[2] **وكان عبد الله إذا أفطر، يقولُ: اللهُمَّ إنِّي أسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ التي وَسِعَتْ كلّ شَيءٍ، أنْ تَغْفِرْ لِي**) واتە: ڕۆژووەوانەکانی بەربانگەکەی دوعایەکی هەیە کە بێ وەڵامی خوایی نابێت(یەعنی دوعاکەی

---

[1] البخاري: كتاب الأذان – باب إذا حضر الطعام وأقيمت الصلاة (١ / ١٧١)، ومسلم بلفظ: "إذا قُرِّبَ العَشاء، وحضرت الصلاة": كتاب المساجد ومواضع الصلاة، برقم (٦٤) (١/٣٩٢) وأحمد بمعناه (٢ /١٤٨).

[2] ابن ماجه: كتاب الصيام – باب في الصائم لا تُرَدُّ دعوته برقم (١٧٥٣) (١/٥٥٦) وفي "الزوائد": إسناده صحيح لأن إسحاق بن عبيد الله بن الحارث قال النسائي: ليس به بأس. وقال أبو زرعة: ثقة. وذكره ابن حبان في "الثقات" وباقي رجال الإسناد على شرط البخاري وهو ضعيف انظر: "الإرواء" (٩٢١).

گیرا دەبێت). بۆیە عبد الله کە بەربانگی دەکردەوە دەیفەرموو: خوایە بەو ڕەحمەت و بەزەییەت کە هەموو شتێکی گرتۆتەوە، لێم خۆش بیت.

حەدیسی سەلماویش هەیە، کە پێغەمبەر ﷺ لە کاتی بەربانگ کردنەوەیدا دەیفەرموو: (ذَهَبَ الظمأ، وابْتَلَّتْ العُرُوقُ، وثَبُتَ الأجْرُ، إنْ شاءَ اللّهُ تعالى)[1] واتە: تینوێتی چوو، دەمارەکان تەڕ بوونەوە و پاداشتەکەش ان شاء الله نوسراوە، یان دەیفەرموو: (اللهُمَّ لَكَ صمْتُ، وعَلَى رِزقِكَ أفْطَرْتُ)[2] واتە: خوایە بۆ تۆ بەڕۆژوو بووم، و لەسەر رزق و ڕۆزی تۆش بەربانگم کردەوە.

ئیمامی ترمذیش بە سەنەدێکی (حَسَن) گێڕاوێتیەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (ثلاثةٌ لا تُرَدُّ دعوتُهُم؛ الصائمُ حتى يَفْطُرَ، والإمامُ العادلُ، والمظلومُ)[3] واتە: سێ کەس دوعایان گیرایە: ڕۆژووەوان، تا بەربانگ دەکاتەوە، پێشەوای دادپەروەر، ستەم لێکراو..

٤- **خۆگرتنەوە لە هەرچی لە ڕۆژوو ناوەشێتەوە:** ڕۆژوو لەو خواپەرستییە مەزنانەیە کە خاوەنەکەی زۆر لە خوای گەورە نزیك دەکاتەوە. بۆیە خوای گەورەش ئاوا لەسەر خەڵکی فەرز کردووە، وویستوێتی بەو ڕۆژووە دڵ و دەروونی خەڵکی پێ پارسەنگ کات. وویستوێتی لەسەر خۆ کۆنترۆڵ کردن و خێرخوازی رایان بهێنێت. بۆیە حەتمەن دەبێت ڕۆژووەوان خۆی لە هەموو هەڵس و

---

[1] أبو داود: كتاب الصوم - باب القول عند الإفطار برقم (٢٣٥٧) (٢ / ٧٦٥) ونسبه المنذري للنسائي، والبيهقي : كتاب الصيام – باب ما يقول إذا أفطر (٤ / ٢٣٩) وهو ضعيف، انظر: الارواء (٩٢١)

[2] أبو داود: كتاب الصوم – باب القول عند الإفطار، برقم (٢٣٥٨) (٧٦٥/٢) والبيهقي: كتاب الصيام – باب ما يقول إذا أفطر (٤ / ٢٣٩)

[3] الترمذي: كتاب الدعوات – باب في العفو والعافية، برقم (٣٥٩٨) (٥ / ٥٧٨) وقال: هذا حديث حسن. وكتاب صفة الجنة – باب ما جاء في صفة الجنة ونعيمها، برقم (٢٥٢٦) (٦٧٢/٤) وقال في ه: هذا حديث ليس إسناده بذاك القوي، وليس هو عندي بمتصل، وقد روي هذا الحديث بإسناد آخر عن أبي مُدلة، عن أبى هريرة، عن النبي، وابن ماجه: كتاب الصيام _ باب في الصائم لا تردّ دعوته، برقم (١٧٥٢) (١ / ٥٥٧) وأحمد في "المسند" (٢ / ٣٠٥، ٤٤٥).

کەوت و رەفتارێك بگرێتەوە، کە رۆژووەکەی پێ لەکەدار بکات، یان سیرەی خۆی پێ عەیبدار بکات. دەبێ ئەوەندە رۆژووەکەی بە پاکی راگرێت، تا لە تەرازووی چاکەکانیدا کێشێکی هەبێت. بەرەو ئاستی تەقواو پارێزکاری بەرزی کاتەوە، تا مەبەست لە رۆژوو فەرز کردنەکە بێتە دی: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصيامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ)٢البقرة /١٨٧.

رۆژوو گرتن هەر خۆگرتنەوە نییە لە خواردن و خواردنەوە، بەڵکو خۆگرتنەوەشە لە هەموو ئەوانەی، کە خوای گەورە یاساغی کردوون یان بەرهەڵستی کردنی کردوون.

ئەبوهورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (ليسَ الصيامُ من الأكلِ والشُربِ، إنمَا الصيامُ مِن اللغوِ والرَّفَث، فإنْ سابَّكَ أحَدٌ أو جَهِلَ عليكَ، فَقُلْ: إنِّي صائم، إنِّي صائم)[1] رواه ابن خزيمة، وابن حبان، والحاكم، وقال: صحيح على شرط مسلم. واتە: رۆژوو گرتن هەر خۆگرتنەوە لە خواردن و خوارنەوە نیە، بەڵکو خۆگرتنەوەشە لە قسەی هەڵەق و مەلەق و زۆر بلێیی، لە سوعبەت و شەڕە قسە، ئەگەر کەسێك جنێوی پێدایت، یان رەفتارێکی ناشیرینی جاهیلییانەی بەرامبەرت نواند، بڵێ: من بەڕۆژووم بەڕۆژووم.. دیسان ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕایەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (مَنْ لَمْ يَدَع قَولَ الزُّورِ والعَملَ بهِ، فَلَيسَ للهِ حاجةٌ في أنْ يَدَعَ طعامَهُ وشَرابَهُ)[2]، واتە:

---

[1] الحاكم: كتاب الصوم – باب من أفطر في رمضان ناسياً، فلا قضاء عليه ولا كفارة (١/٤٣٠،٤٣١) وقال: هذا حديث صحيح على شرط مسلم، ولم يخرجاه. ووافقه الذهبي، والإحسان بترتيب صحيح ابن حبان: كتاب الصوم – باب آداب الصوم، برقم (٣٤٧٠) (١٩٨/٥) صحيح ابن خزيمة: كتاب الصوم – باب النهي عن اللغو في الصيام...، برقم(١٩٩٦) (٢٤٢/٣) (٢).

[2] البخاري: كتاب الصوم – باب من لم يدع قول الزور(٣/٣٣) والترمذي: كتاب الصوم – باب التشديد للغيبة للصائم، برقم (٧٠٧) (٣ / ٧٨) وقال: هذا حديث حسن صحيح. وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في الغيبة، والرفث للصائم، برقم (١٦٨٩) (١ / ٥٣٩)، وأبو داود: كتاب الصوم – باب الغيبة للصائم، برقم (٢٣٦٢)، وأحمد في "المسند" (٢ / ٤٥٢، ٥٠٥).

ئەو کەسەی واز لە شایەتی درۆو کاری نادروست نەهێنێت، خوا پێویستی بەو نییە واز لە خواردن و خواردنەوەکانی بهێنێت، مەبەست لەوەیە کە مادام دەڵێت لەبەر خاتری خوا رۆژووم گرتووە، با هەر لەبەر خاتری خواش واز لە کارو رەفتاری ناشیرین بهێنێت.. شایەتی درۆ: جگە لە درۆکە، غەیبەت و دووزمانی و جنێوو ئەوانەش دەگرێتەوە..

دیسان هەر لەوە هاتووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (رُبَّ صائم ليسَ لَهُ مِنْ صيامهِ إلا الجوعُ، ورُبَّ قائمٍ ليسَ لَهُ مِنْ قيامهِ، إلا السَّهَرُ)[١] رواه النسائي، وابن ماجه، والحاكم، وقال: صحيح على شرط البخاري واتە: رۆژووەوانی وا هەیە جگە لە برسێتی هیچی تری لە رۆژووەکەی بۆ نامێنێتەوە! هەروەها شەونوێژ خوێنی وا هەیە لە شەونوێژەکەی تەنها شەوخوونییەکەی بۆ دەمێنێتەوە.

ئەم حەدیسانە کە هەمووی داوای پابەندی پیاوچاکانە دەکەن بە رەفتاری بەرزی رۆژووەوانەو بەرهەڵستی کردەوەی خراپی لێ دەکەن، چونکە گوناح کە لای خوای گەورە شتێکی قەڵب و ناقۆڵاو خراپە، موسوڵمان لە رەمەزاندا بیکات ناشیرینترەیان لە هەندێك جێگای وەکو کەعبە ناشیرینترە.. ئەو هەڕەشانە هەر بۆ سوڵحان و ساغ بوونەوەیە بۆ خوای گەورە، ئەگینا رۆژوو بەو شتانە ـ گەر هەمووشی بکات ـ هەر بەتاڵ نابێتەوە..

٥- **سیواك:** سیواك کردن بۆ رۆژووەوان شتێکی چاکەو خێرە، بە کار هێنانیشی چ لە بەیانیاندا بێت یان عەسرو ئێواران هیچ ئیشکالی نییە. ئیمامی ترمذی دەفەرموێ: ئیمامی شافیعی هیچ لاری لە بەکار هێنانی سیواك بۆ رۆژووەوان

---

[١] الحاكم: كتاب الصوم (١ / ٤٣١) وقال: هذا حديث صحيح على شرط البخاري، ولم يخرجاه. ووافقه الذهبي، وابن ماجه: كتاب الصيام - باب ما جاء في الغيبة، والرفث للصائم، برقم (١٦٩٠) (١ / ٥٣٩) وفي "الزوائد": إسناده ضعيف، والدارمي: كتاب الصوم – باب في المحافظة على الصَّوْم (٢ / ٣٠١)، وأحمد في "المسند" (٢ / ٤٤١).

نەبوو، چ لە سەرەتای رۆژدا بێت چ لە کۆتایی. چونکە پێغەمبەر ﷺ بەرۆژوو بووەو سیواکیشی بەردەوام بەکارهێناوە[1]

٦- سەخاوەت و قورئان خوێندن: سەخاوەت و خێرو کردن و قورئان خوێندن هەموو کاتێك هەر خێرو چاکەیە، بەڵام لە رەمەزاندا جەخت لێکراو ترن.

ئیمامی بوخاری لە ئیبنو عەبباسەوە ـ خوا لێیان رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ لە هەموو کەس سەخی و خێرەومەندتر بوو، لە رەمەزانیشدا ـ لەو کاتانەی کە دیداری جوبرەئیلی دەبوو ـ لە هەموو کاتێکی تری خێرەومەندتر دەبوو. جوبرەئیلیش هەموو شەوێکی رەمەزان دەهاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ و قورئانەکەی پێ موراجەعە دەکردەوە. پێغەمبەر ﷺ لە خێرایی و گشتگیری خێرەومەندێتیدا دەتووت شنە بایە، خێرایەو هەموو کەسێکی دەگرتەوە[2].

٧- زۆر کردنی خواپەرستی لە دە رۆژی دوایی رەمەزاندا:

١- ئیمامی بوخاری و موسلیم دەگێڕنەوە، کە خاتوو عائیشە ـ خوا لێی رازی بێت ـ فەرمووی: (**أنَّ النبيَ ﷺ: كانَ إذا دَخَلَ العَشْرُ الأواخِرِ، أحْيَى الليلَ، وأيقَظَ أهْلَهُ، وشَدَّ المئزَرَ**)[3]، واتە: پێغەمبەر ﷺ کە دە رۆژی کۆتایی رەمەزان

---

[1] أبو داود: كتاب الصوم – باب السواك للصائم برقم (٢٣٦٤) (٢ / ٧٦٨) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في السواك للصائم برقم (٧٢٥) (٣ / ٩٥) وقال أبو عيسى: حديث حسن. وذكر البخاري في "صحيحه" هذا الحديث معلقاً في الترجمة، فقال: ويذكر عن عامر بن ربيعة....: كتاب الصوم – باب سواك الرطب، واليابس (٣ / ٤٠)، وأحمد في" المسند" (٣ / ٤٤٥)..

[2] البخاري: كتاب الصوم – باب أجود ما كان النبي صلى الله عليه وسلم يكون في رمضان(٣٣/٣) ومسلم: كتاب الفضائل – باب كان النبي صلى الله عليه وسلم أجود الناس بالخير، من الريح المرسلة برقم (٥٠) (٤ / ١٨٠٣) والنسائي: كتاب الصيام – باب الفضل والجود في شهر رمضان برقم (٢٠٩٥) (٤ / ١٢٥) وأحمد في "المسند"(٣٦٣) (١/ ٢٨٨، ٣٦٣).

[3] البخاري: كتاب الصوم – باب فضل العمل في العشر الأواخر من رمضان (٣ / ٦١)، ومسلم: كتاب الاعتكاف – باب الاجتهاد في العشر الأواخر من شهر رمضان، برقم (٧) (٢ / ٨٣٢)، وابن ماجه: كتاب الصوم – باب في فضل العشر الأواخر من رمضان، برقم (١٧٦٨) (١ / ٥٦٢)،=

دادەهات، شەوانی (بەشەو نوێژ و پەرستن) زیندوو دەكـردەوەو مـاڵ و منـداڵی بەخەبەر دێناو پەشتەماڵی لیٚ توند دەكردەوە (واتە خۆی گـورج دەكـردەوە تـا خۆی بۆ خواپەرستی تەرخان كات).

لـە ریوایەتەكـەی ئیمـامی موسـلیمدا هـاتووە كـە: (كـانَ يَجْتَهِـدُ في العَـشْرِ الأواخِرِ، ما لا يَجْتَهِدُ في غَـيرِهِ)[1] واتە: ئـەو رەنـج و هەوڵـەی لـە دە رۆژی دوایـی رەمەزاندا دەیدا لە هیچ كاتێكی تریدا نەیدەدا.

٢- ترمـذی لە عەلی كوڕی ئەبی تالیبەوە ـ خـوا لێـی رازی بێـت ـ دەگێڕێتـەوە: (كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ يُوقِظُ أهْلَهُ في العَشْرِ الأواخِرِ ويَرْفَعُ المِئـزَرَ)[2] واتە: كـە پێغەمبەر ﷺ لە دە رۆژی ئاخری رەمـەزاندا ماڵ و منداڵی بەخەبـەر دەهێنـاو پەشتەماڵی لیٚ توند دەكردەوە..

=وأبو داود: كتاب الصلاة _ باب في قيام شهر رمضان، بـرقم (١٣٧٦) (٢ / ١٠٥)، والنـسائي: كتاب قيام الليل وتطوع النهار – باب الاختلاف على عائشة في إحياء الليل، برقم (١٦٣٩) (٣ / ٢١٧، ٢١٨) وأحمد في "المسند" بألفاظ متقاربة (٦ / ٤٠، ٤١، ٦٦، ٦٨، ١٤٦).

[1] مسلم: كتاب الاعتكاف – بـاب الاجتهـاد في العـشر الأواخـر مـن شـهر رمـضان، بـرقم (٨) (٢ / ٨٣٢)، والترمذي: كتاب الصوم – باب مِنْهُ، برقم (٧٩٦) (٢ / ١٥٢)، وقال: هذا حـديث حـسن صحيح غريب، وابن ماجه: كتاب الصيام – باب في فضل العشر الأواخر من شهر رمضان، بـرقم (١٧٦٧) (١ / ٥٦٢)، وأحمد في" المسند" (٦ / ٨٢، ١٢٣، ٢٥٦).

[2] الترمذي بدون لفظة: "ويرفع المئزر": كتاب الصوم – باب منـه بـرقم (٧٩٥) (٣ / ١٥٢) وقـال المحقق: لم يخرجه من أصحاب الكتب الستة، سوى الترمـذي، وأحمـد في "المـسند" (١ / ٩٨، ١٢٨، ١٣٣، ١٣٧)

ئەوی بۆ رۆژووەوان حەڵاڵە

١- **خۆ شتن:** ئەبو بەکری کوڕی عبد الرحمن لە یەکێك لە یاوەرانی پێغەمبەرەوە ﷺ گێڕاوێتیەوە کە فەرموویەتی: (**وَلَقَدْ رأيتُ رسولَ اللّه ﷺ يَصبّ علَى رأسِه الماءَ، وهو صائم؛ مِن العَطَشِ، أو مِنْ الحرّ**)[١] رواه أحمد، ومالك، وأبو داود بإسناد صحيح واتە خۆم پێغەمبەرم بینی ﷺ لەبەر تینوێتی یا لەبەر گەرما ئاوی دەکرد بە سەری خۆیداو بەڕۆژووش بوو.

لە هەردوو کتێبـــی سەحیحی بوخاری و موسلیم هاتووە، کە خاتوو عائیشە -خوا لێی رازی بێت ـ دەیفەرموو: (**أنَّ النبيَّ ﷺ: كانَ يصبَح جُنُباً، وهو صائم، ثُمَّ يَغْتَسِلُ**)[٢] واتە: کە لەش گران دەبوو (یەعنی لە جەنابەتدا دەبوو)، بەڕۆژوو دەبوو، ئینجا خۆی دەشت.

ئەگەر لە کاتی خۆشتنی رۆژووەوان یان خۆ نقووم کردنی لە ئاودا، ئاو پەڕییە قوڕگی ـ کە خۆی مەبەستی نەبوو بێت ـ رۆژووە کەی پێ ناشکێت..

٢- **چاو رشتن و قەترە:** چاو رشتن بە کل یان بە شتی تر، هەروەها بەکار هێنانی قەترەو مەڵحەم و شتی تر، تامی لەو رێیەوە بگاتە قورگ یان نەگات کار لە رۆژووەکە ناکات و پێی ناشکێت.

ئەمەش رای شافیعیەکانەو ئیبنول مونذر فەرموویەتی، کە بۆچوونی (**عطاء** و ئەلحەسەن و نەخەعی و ئەوزاعی و ئەبو حەنیفەو ئەبو ثـور) ە و لە یاوەرانیشدا ئەمە رای ئیبنو عومەرو ئەنەس و ئیبنو ئەبی ئەوفایە. مەزهەبی داوودیش هەر

---

[١] أبو داود: كتاب الصوم – باب الصائم يُصبُّ عليه الماء من العطش، ويبالغ في الاستنشاق، برقم (٢٣٦٥) (٢ / ٧٦٩)، والموطأ: كتاب الصيام – باب ما جاء في الصيام في السفر برقم (٢٢) () (١ / ٢٩٤) وأحمد في "المسند" (٣ / ٤٧٥، ٤ / ٦٣، ٥ / ٣٧٦، ٣٨٠، ٤٣٠، ٤٠٨).

[٢] البخاري بنحوه: كتاب الصوم – باب الصائم يصبح جنباً (٣ / ٣٨)، ومسلم: كتاب الصيام – باب صحة صوم من طلع عليه الفجر، وهو جنب، برقم (٧٦) (٢/٧٨٠) وأحمد في "المسند" (٦ / ٣٤، ٣٦، ٣٨)، والدارمي: كتاب الصوم – باب فيمن أصبح جنباً، وهو يريد الصوم (٢ / ١٣).

وایـه.. ئیمـامی تـرمـذی دەفـەرمویّ: هـیچ حەدیـسیّکی راسـت دەربـارەی ئـەم مەسەلەیە نییە. فەتوای ئیمامی ئیبن تەیمییەو ئیبنول القەییمیش هەر ئاوایە..

٣ـ ماچ کردن و دەسبازیی: بۆ هەر کەسێك (ژن یان پیـاو) کـە بتوانیّـت خۆی کۆنترۆڵ بکات، جائیزە. بەو رادەیەی نەگەنە ئاستی رەحەتبوون..

خاتوو عـائیشە ـ خوا لیّی رازی بیّت ـ فەرمووی: (**كانَ النبيُّ ﷺ يقبِّـلُ وهـوَ صـائم، ويُباشِـرُ وهـو صـائم، وكـانَ أمْلَكُكُمْ لإرْبِـهِ**)[1] واتـە: جـار هـەبوو کـە پیّغەمبەر ﷺ بەڕۆژوو دەبوو، خیّزانی خۆی مـاچ دەکـرد، یـان دەسـبازی لەگـەڵ دەکرد، بەڵام ئەو لە هەمووتان زیاتر ئارەزووی خۆی دەگرت. سـەیرکە خیّزانـەکانی پیّغەمبەر ﷺ لە روون کردنەوەی ووردترین ئەحکامی شـەرعدا ـ بـا تایبـەت بـە خۆشیان بوو بیّـت ـ روونیـان کردۆتـەوە. یباشـر: لـە (بَشَرَة) دوە هـاتووە واتـە بەرکەوتنی پیّستی ئەم و پیّستی ئەو..

عـومەری کوڕی خەتتاب ـ خوا لیّی رازی بیّت ـ فـەرمووی: (**هَشَـشْتُ يومـاً، فَقَبَّلْتُ وأنا صائم، فأتيتُ النبيَّ ﷺ، فقلتُ: صنَعْتُ اليومَ أمْـراً عَظيمـاً؛ قبّلْـتُ وأنا صائم. فقالَ رسولُ اللّه ﷺ: أرأيتَ لَو تَمَضْمَتْ بِمَاءٍ، وأنتَ صائم؟ قُلتُ: لا بأسَ بذلكَ؟ قالَ: فَفِيمَ**)[2] واتە: رۆژێك بە رۆژوو بووم و جولا بووم، خیّزانەکـەمم

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب المباشرة للصائم (٣ / ٣٨، ٣٩)، ومسلم: كتـاب الـصيام - بـاب بيان أن القبلة في الـصوم ليـست محرمـة علـى مـن لم تحـرك شهوتـه، برقم (٦٥،، ٦٦، ٦٨) (٧٧٧/٢) الترمـذي: كتـاب الـصوم – بـاب مـا جـاء في مباشـرة الـصائم، بـرقم (٧٢٨، ٧٢٩) (٩٨/٣)، وابـن ماجـه: كتـاب الـصيام – بـاب مـا جـاء في المباشـرة للـصائم، بـرقم (١٦٨٧) (٥٣٨/١) والموطأ بمعناه: كتاب الصيام – باب ما جاء في التـشديد في القبلـة للـصائم، بـرقم (١٨) (١ / ٢٩٣) وأحمد في "المسند" (٦ / ٤٠، ٤٢، ٤٤، ١٢٦، ١٢٨، ١٥٦).

[2] أبو داود: كتاب الـصوم – بـاب القُبلـة للـصائم، بـرقم (٢٣٨٥) (٢ / ٧٧٩)، والـدارمي: كتـاب الـصوم – باب الرخصة في القبلـة للـصائم (٢ / ١٣) وأحمـد في "المـسند" (١ / ٢١) والحـاكم في "المستدرك": كتاب الصوم – باب جواز القبلة للصائم (١ / ٤٣١) وقـال: هـذا حـديث صـحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه. ووافقه الذهبي، وفي "نيل الأوطار": صححه ابـن خزيمـة وابـن حبان (٢٨٧/٤).

ماچ کرد، دوایی هاتمە خزمەت پێغەمبەر ﷺ عەرزم کرد (پێم ووت): ئەمڕۆ شتێکی گەورەم کردووە! بەڕۆژووم و خێزانەکەمم ماچ کردووە! پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: باشە ئەگەر ئاوت لە دەمت رادایە و غەرغەرەت پێ بکردایە، هیچت لەسەر دەبوو؟ ووتم: نەخێر، ئەوە هیچی تێدا نییە. فەرمووی: ئیدی ئەو پرسیارەت چییە؟ ! واتە ئەو کارە هیچ کارتێکردنێکی لەسەر بەتاڵ کردنەوەی رۆژوو نییە..

ئیبنول مونذر دەفەرموێ: لەو یاوەرانەی رایان لەسەر ئەوە داوە، کە ماچکردن رۆژوو ناشکێنێت: عومەری کوڕی خەتتاب و ئیبنو عەبباس و ئەبو هورەیرەو خاتوو عائیشە ـ خوا لێیان رازی بێت ـ لە تابعینیشدا عەتاو و شەعبی و ئەلحەسەن و ئەحمەدو ئیسحاق، رەحمەتی خوایان لێ بێت..

لە مەزهەبی حەنەفی و شافیعیو حەنبەلی دا، ئەگەر کەسێك بزانێت ماچەکە بکات ئارەزووی دەجولێت، باش نییە بیکات، ئەمما کەسێك بزانێ ئارەزووی پێی ناجوڵێت ئەوە قەیدی ناکات. بەڵام دەفەرموون نەکردنی چاکترە. هەر چوار مەزهەبەکە دەڵێن: گەر بزانێت بە ماچ کردن و دەستبازیەکە لەوانەیە ئاوی بێتەوە، ئەو کاتە حەرامە بیکات. ابن المنذر نەك هەر رای چوار مەزهەبەکە، بەڵکو کۆڕای زانایانی لەسەر ئەوە نەقڵ کردووە، چونکە لە حەدیسەکەی پێغەمبەردا ﷺ دەفەرموێ: (**يترك طعامَهُ وشَرابَهُ وشَهْوَتَهُ مِنْ أجْلِي**) لەبەر خاتری من واز لە خواردن و خواردنەوەو ئارەزووی دەهێنێت، تا بەڕۆژوو بێت..

ئەم حوکمەش پەیوەندی بە تەمەنەوە نییە! بەڵکو بە ئارەزووەکەوە. ماچ ئارەزووی هەر کەسێك بجوڵێنیت ـ چ گەنج بێت چ پیری بە گوڕ ـ هەر باشتر وایە خۆی لێ بە دوور بگرێت. ئەمما ئەگەر نەیجوڵێنێت ـ چ گەنجێکی بی تین بێت چ پیر ـ ئیشکالێکی نییە.

جیاوازی ئەو جێیەش نییە، کە ماچی دەکات، گۆنا بێت، یان لێو یان شوێنی تر.. دەسبازی و دەست لە مل کردنیش هەمان حوکمی ماچ کردنیان هەیە.

٤- **دەرزی (شرینقە) لێدان:** شرینقە لێدان رۆژوو ناشکێنێت و زیانیشی بۆی نییە. لە دەمار بدرێت یان لە سمت یان لە قۆڵ یان لە شوێنی تری لەش.. ئەمانە هیچیان زیان بە رۆژوو ناگەێنن. هەروەها شرینقەی موغەززی رۆژوو ناشکێنێ با بچێتە ناوەوەی سك، چونکە ئەو موغەززییە لە رێی سروشتی خۆیەوە (دەم) نەچۆتە ناوەوە. وەك لە کتێبی (فقه السنة)ی سید سابق دا هاتووە.

٥- **کەڵە شاخ و خوێندان:** کەڵەشاخ گرتن کە شێوازێکی کۆنی خوێن پاڵفتە کردنە لەسەرو پشت بگیرێت یان لە ئەندامی تری لەش، هەروەها خوێندان، بە هەر رێگایەك بێت، بە پێی مەزهەبی حەنەفی ومالیکی و شافیعی جائیزن و زیان بە رۆژوو ناگەێنن. چونکە وەکو ئیمامی بوخاری دەگێڕێتەوە: (**احْتَجَمَ النبيُّ ﷺ وهو صائم**)[١] واتە پێغەمبەر ﷺ کەڵەشاخی گرت لە کاتێکدا کە بەرۆژوو بوو. ئەمەش رای ئەبوسعید وئیبنومەسعود و ئوم سەلەمەو حوسەینی کوڕی عەلی و عوروەی کوڕی الزوبەیرو سەعیدی کەڕی جوبەیرە.. ئەمما مەزهەبی حەنبەلی پێی جائیز نییەو لایان رۆژوو بە کەڵەشاخ دەشکێت، نەك هەر رۆژووی ئەو کەسەی کەڵەشاخەکەی بۆ گیراوە، بەڵکو هی ئەو کەسەی، کە کەڵەشاخەکەشی گرتووە، جا ئیتر هیچ لە خوێنی کابرا پەڕیبێتە قورگی ئەم، یان نەپەڕیبێت، ئەوە گرنگ نییە.. بۆیە لای حەنبەلیەکان رۆژوو بە خوێندانیش دەشکێت، مەگەر بڕێکی کەم بێت بۆ فەحس و شتی وا.. کەوا بوو کەڵەشاخ و خوێندان زۆر بێت یان کەم، جائیزە، مەگەر بۆ کەسێك و لە کاتێکدا کار بکاتە سەر تین و توانای بەردەوام بوونی

---

[١] البخاري: كتاب الطب – باب أي ساعة يحتجم (٧ / ١٦١) وأبو داود: كتاب الصوم - باب في الرخصة في ذلك، برقم (٢٣٧٢، ٢٣٧٣، ٢٣٧٥) (٢ / ٧٧٣، ٧٧٤) والترمذي: كتاب الصوم – باب الرخصة في الحجامة برقم (٧٧٥، ٧٧٦، ٧٧٧)، وابن ماجه: كتاب الصيام - باب ما جاء في الحجامة للصائم برقم (١٦٨٢) (١ / ٥٣٧) والموطأ: كتاب الصيام – باب ما جاء في حجامة الصائم، برقم (٣٢) (١ / ٢٩٨).

رۆژوو، واته وا بێت دوای خوێندانەکەی هێندە بێ تاقـەت ببێـت کـە ناچـاری شکاندنی رۆژووەکەی ببێت، لەم حاڵەتەدا کەڵەشاخ یان خوێندانەکە مەکروهەو باشتر وایە بیخاتە وەختێکـی تر.. چونکە ثابتی ئەلبونـانی لە ئەنەسی پرسـی ـ خوا لێی رازی بێت ـ: (أَكُنتُمْ تَكْرَهُونَ الحِجَامَةَ للصائِمِ، على عهدِ رسـولِ اللّه ﷺ؟ قالَ: لا، إلا مِنْ أَجْلِ الضَّعْفِ)[١] رواه البخاري، وغيره. واتە: ئەرێ ئێوە لە زەمانی پێغەمبەردا ﷺ پێتان ناخۆش بوو رۆژووەوان کەڵـە شـاخ بگرێـت؟ فەرمووی: نا، مەگەر لەبەر بێتوانایی‌و لاوازی..

٦- **ئاو لە دەم و لووت وەردان:** رۆژووەوان بۆی هەیە ئاو لە دەم و لـووتی وەردا بەو مەرجەی لە رادە دەرنەچێت.

لە قیطی کوڕی یَبرە ـ خوا لێی رازی بێـت ـ گێڕایـەوە، کـە پێغەمبـەر ﷺ فەرمووی: (فـإذا اسْتَنْـشَقتَ فأبْلِغْإلا أنْ تَكُـونَ صـائماً)[٢] رواه أصحاب السنن، وقـال الترمذي: حسن صحيح. واتە: کە لووتت پاك دەکەیتەوە، ئاوی زۆر تێوەردە، جگـە لـەو کاتانەدا نەبێت، کە بەرۆژوویت. ترمذی دەفەرموێ: حدیث حسن صحیح.

ئەهلی عیلم فەرموویانە: هەر ماددەیەك لە رێی کونە لووتەوە هـەڵ لوشـرێتە سکەوە رۆژووی پێ دەشکێت. کەوا بوو رۆژوو بە بنرووتی دەشکێت (هارڕاوەیەکـە دەخرێتە کونی لووتەوە بۆ پژمین) بەم پێوانەش بێ گومان هەر قـەترەو دەرمانێـك لە رێی لووتەوە بچێتە بۆشایی سکەوە رۆژوو دەشکێنێت. حەدیسیش هەیە کە ئەم رایە بەهێز کات.

---

[١] هەمان سەرچاوەی پێشووی بوخاری.

[٢] أبو داود: كتـاب الصوم – بـاب الصائـم يصب عليه الماء مـن العطش، ويبـالغ في الاستنـشاق، برقم (٢٣٦٦) (٢ / ٧٦٩)، والترمذي: كتاب الصوم – باب كراهيـة الاستنـشاق للـصائم بـرقم (٧٨٨) (٣ / ١٤٦) وقال: هذا حديث حسن صحيح؛ والنسائي: كتـاب الطهـارة - بـاب المبالغـة في الاستنـشاق، بـرقم (٨٧) (١ / ٦٦) وابـن ماجـه: كتـــاب الطهـــارة – بـــاب المبالغـــة في الاستنشاق برقم (٤٠٧) (١ / ١٤٢) وأحمد في "المسند" (٤ / ٣٣، ٢١١).

ئیبنو قودامه دەفەرموێ: ئەگەر کەسێك لە کاتی دەست نوێژ گرتنیدا ئاو پەڕییە قورگی و چووە خوارەوە (گەر ئەنجامی زۆر ئاو رادان، یان بە ئەنقەست نەبوو) زیانی بۆ رۆژووەکەی نابێت. ئەمەش رای ئەوزاعی و ئیسحاق و رایەکی ئیمامی شافیعییە و هەر ئەوەش لە ئیبنو عەبباسەوە ـ خوا لێیان رازی بێت ـ ریوایەت کراوە.

ئیمامی مالیك و ئیمامی ئەبو حەنیفە دەفەرموون: ئەگەر هۆشی لەوە بوو، کە بەرۆژووەو ئاوی زۆر لە دەم و لووتی خۆی رادا، رۆژووەکەی پێ دەشکێت، چونکە خۆی ئاوی زۆر لە دەم و لووتی وەردا وەکو کەسێك وایە بە ئەنقەست ئاوی خواردبێتەوە..

ئیبنو قودامە رای یەکەمی پێ پەسەندترە، با ئاوەکەش گەیشتبێتە قورگی، چونکە بە ئەنقەست وای نەکردووە. ئەمە وەکو ئەوەیە، ئەگەر مێشێك خۆی کرد بە دەمیداو چووە خوارەوە. هیچیان زیانیان بۆ رۆژووەکە نییە. ئیبنو عەبباسیش لە مەسەلەی مێشەکەدا هەروا دەفەرموێ..

٧- **شتی تری جائیز:** ئەو شتانەی ئەستەمە خۆیان لێ بپارێزرێت، کە نەچنە ناو گەرووەوە، زیانیان بۆ رۆژوو نابێت، وەکو لیك و تۆزو خۆڵی رێگاو ئاردو تۆزی دانەوێڵە، کە دەبێژرێنەوە..

ئیبنو عەبباس ـ خوا لێیان رازی بێت ـ دەیفەرموو: تام کردنی سرکە، یان تامی شتێك، کە دەتەوێ بیکڕیت، هیچی لەسەر نییە. بەم پێوانەشە، کە مامۆستایانی ئایینی کورد فەتوایان بۆ چێشت لێنەر داوە، کە بۆی جائیزە تامی چێشتەکەی بکات، تا بزانێت تام و خوێی چۆنە.

ئەلحەسەن بەرۆژوو بوو، گوێزی بۆ کوڕەزا ساواکەی دەجوو، دەیکرد بە دەمیەوە. ئیبراهیمیش رێی بەمە داوە.

بنێشت جووین باش نیە، بە تایبەتی بنێشتی سەهم و هی ئەم کۆمپانیا تازانە، کە زۆری مەوادی کیمیاوی‌و تام‌و بۆنی تێدایە، کە حەتمەن رۆژووەکەی پێ

دەشکێت ئەمما بنێشتی کوردی، کە زانایانی کورد فـەتوایان لەسـەری هەیـە، کـە ڕۆژوو ناشکێنێت، وایە، هەر بەو مەرجەشە، کە باسیان فـەرمووە، بـەو مەرجـەی پارچەی وردی لێ نەبێتەوەو بکەوێتە گەرووەوە. بەڵام ئیمامـانی وەکـو شـەعبیو نەخەعیو حەنەفییەکان و شافیعیەکان و حەنبەلییەکان فەرموویانە: مەکروهە.

خاتوو عـائیشە خانو عـەتاو فەتوایان داوە بۆی، کە جـووینی جـائیزە، چـونکە وەکو دانە زیخێك، یان چەوێك وایە خستبێتیە ناو دەمییەوە.

گرنگ ئەوەیە کە هەر شتێك بە لێکچواندن وەکو بنێشتی کوردی بوو، دەشێت بخرێتە ناو دەم بەو مەرجەی پارچەی لێ نەبێتەوە. ئەگەر پارچـەیەکی لـێ بـۆوە و پەڕییە قوڕگەوە (یەعنی چووە خوارەوە) ئەوە ڕۆژووەکە حەتمەن شکاوە..

ئیبنو تەیمییە دەفەرموێ: بۆن کردنی بۆنی خۆش زیانی بۆ ڕۆژوو نییە.

ئەمما کل و شرینقەو شاف و(ئەوی دەخرێتە دەرچەی کۆمەوە) و ئەوی دەرمانی نەخۆشە ئەمانە ڕاجوێییەکی لە نێوان شەرعناساندا لەسەرە. هەیانە دەڵـێ: جگـە لە کل، ئـەوانی تـر هـەموو ڕۆژوو دەشـکێنن. هەشـیانە دەڵـێ: هیـچیان ڕۆژوو ناشـکێنن.. وا دیـارە ڕای کۆمـەڵی دووەم بـەهێز تـر بێـت. چـونکە ڕۆژوو کـە خواپەرستییەکی ئەوەندە گەورەو گرنگە، ئەگەر ئەم جۆرە شـتانە کـار تێکردنیـان لەسەر هەبوایە پێغەمبەر خوا ﷺ ڕوونی دەکـردەوە، کـە ڕوونیـشی بکردایەتـەوە یاوەرە بەڕێزەکانی بە دوای خۆیـان دەگەیانـد، کـە هـیچ بـە کەسـی دوای خۆیـان نەگەیشتووە مانای وایە هیچیان لەسەر نەهاتووەو دەکەونە بەر شتە جائیزەکـان.. ئێمەش کە هیچ حەدیسێکی نە سەحیح و نە حەسەن و نە زەعیف نە موسنەد و نە مورسەلمان چنگ نەکەوتووە، نـاتوانین بـە ڕای غـەیرە مەعـسومێك (کـە غـەیری پێغەمبەرە ﷺ) حوکمێکی شەرعی لەسەر عیبادەتێك دەرکەین..

ڕۆن و کرێم لە لەش دانو کلو چاو ڕشـتنو بـۆن کـردنو هەڵمـژین (بـا وەکـو دوکـەڵی بغوردی ئەسـڵیش کـە زۆر کۆدەبێتـەوە چـەوری لـە لـووتو گەرووشـدا

دروست دەکات) و بەمانەش رۆژووەوان رەنگە بەهێزتر ببێت، بەلاّم هەر زیانیان بۆ رۆژووەکەی نییە.

زۆر لەم شتانەش لە زەمانی پێغەمبەر ﷺ و یاوەران و نەوەکانی دواییاندا لە تابعین و دوای ئەوانیش هەبوون و کەس گلەیی لە بەکارهێنانیان بۆ رۆژووەوان نەبووە.

ئەگەر لە چارەسەر کردنی نەخۆش بە دەرمان و برین پێچی (وەك دورینەوەی برینێك یان شکاویەکی سەر و دەرمان کردنی یان هۆقنە کردن، کە شلەمەنی لە رێی کۆمەود دەکرێتە ریخۆڵەکانەود)دەرمانەکە بە شێوەیەك لە شێوەکان گەیشتە ناو گەدد، هیچ زیانێکی بۆ رۆژوودکە نابێت. چونکە زۆرینەی ئەم دەرمانانە بۆ پاك کردنەودو دەرکردنی پیسی و چەپەڵی لەشە. واتە هۆکاری هێنانە دەرەودن لەلەش نەك هۆکاری پڕ کردن و تێر کردن..

کەوا بوو بە قیاس لەسەر زۆر لە شتی کۆن کە بۆ رۆژووەوان رێی پێ دراوە وەکو بەکارهێنانی کل و بۆنی بوغرودی چەورو شتی وا، ئەمڕۆش دەتوانرێت فەتوا بۆ بەکارهێنانی شتی نوێی سەردەم بۆ رۆژووەوان بدرێت، لەوانەی کە ئێستا فەتوای زانایاین وەکو شێخی بن بازو ئبنو عوسێمین و زانایانی موعتەبەری ئەزهەر و کۆڕی فەتوایان لەسەرە، هەندێك لەوان، وەك:

هەموو جۆرە قەترەیەك کە لە رێگاکانی لووت و گوێ و چاوەوە بەکاردێت، یان سپرای (بەخخاخ) ی رەبووە و بۆن خۆشکردنی دەم، یان پاك کردنەوەی دان لای پزیشك و بەکارهێنانی مەعجوونی دان، یان بەکارهێنانی ئەو شێوازە پزیشکیانەی دەبێت لە رێی دەرچەی کۆمەوە بەکاربێن وەك هۆقنەو شاف و گولاجی کەم کردنەوەی تاو ئەوانەی سایەق بەکاری دەهێنن..

ئەوەی کە شافیعیەکان فەرموویانە **ئەگەر بەڵغەم لە قوڕگیەوە هاتەوە ناودەمی** ئیتر نابێت قووتی بداتەوە، ئەگەر وای کرد رۆژووەکەی پێ دەشکێت، وا پێناچێت بەڵگەیان لەسەری هەبێت و **راستتر وایە کە پێی ناشکێت..**

هەروەها رۆژووەوان بۆی هەیە لە دوای بەربانگەوە تا بەرەبەیانی رۆژی نوێ بخوات و بخواتەوەو جیماع بکات، ئەگەر سپێدەی بەیانی دا (لە زەمانی ئێستای ئێمەدا ئەو ساتەیە، کە گوێی لە بانگی بەیانی دەبێت، یان بە سەعات دەزانرێت) و پاروویەك یان خواردنەوەیەکی لە دەمدا بوو، دەبێت تفی کاتەوەو قووتی نەدا. هەروەها جیماعیش ئەگەر لەو ساتەدا پیایدا کرد بوو، دەبێت دەری بهێنێتەوە. ئەگەر وای کرد (واتە تفی کردەوە یان دەری هێنایەوە) رۆژووەکەی دروستە، ئەگەر نا، ئەوە رۆژووەکەی هەر لە سەرەتاوە بەتاڵ بۆتەوە.

ئیمامان بوخاری و موسلیم ـ رەحمەتی خوایان لێ بێت ـ لە خاتوو عائیشەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێرنەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (إنَّ بلالاً يُؤذِّنُ بليْلٍ، فكُلُوا واشْرَبُوا، حَتَّى يُؤذِّنَ ابنُ أُمِّ مَكْتُومٍ)[1] واتە: بیلالی حەبەشی بانگی یەکەمتان بەشەو بۆ دەدات، ئێوە هەر بخۆن و بخۆنەوە، تا ئەو کاتەی عبد اللەی کوڕی ئوم مەکتوم بانگی دووەم دەدا.

رۆژووەوان بۆی هەیە بە لەش گرانی (کە کورد پێی دەڵێت لەش پیسی) یەوە بمێنێتەوە. چونکە لەش گرانی پەیوەندی بە رۆژووەوە نییە. هەر وەکو حەدیسەکەی خاتوو عائیشە باسی کرد، کە پێغەمبەر ﷺ بەرِۆژووش بووەو لەشی گران بووە، تا دوایی غوسڵی دەرکردووە.

ئەگەر کەسێك بە لەشی پیسەوە بە زمانی بەرِۆژوودەوە، تا کاتی بەربانگ مایەوە، گوناحی نەکردنی نوێژەکانی دەگاتێ، بەڵام رۆژوەکەی سەلامەتە.

ئەگەر حەیزدارو زەیستان لە شەودا لە خوێن پاك بوونەوە، بۆیان هەیە رۆژوو بگرن و خۆشتنەکەیان بۆ نوێژ دوا خەن، تا رۆژ دەبێتەوە.

---

[1] البخاري: كتاب الأذان – باب الأذان قبل الفجر (١ / ١٦١)، وكتاب الصوم - باب قول النبي صلى الله عليه وسلم: "لا يمنعنكم من سحوركم أذان بلال" (٣ / ٣٧)، ومسلم: كتاب الصيام – باب بيان أن الدخول في الصوم يحصل بطلوع الفجر، برقم (٣٨) (٧٦٨/٢) وأحمد في "المسند" (٢ / ٩، ٥٧، ١٢٣) (٦/ ٤٤، ٥٤، ٤٣٣).

بەتاڵ بوونەوەی رۆژوو

پوختە: ئەم سێ خاڵە (دوو فاقانە) فێر بە:

١ـ ئەوی حوکمی شەرعی بەتاڵ بوونەوەی رۆژووی لەسەر بنیات دەنرێت، دوو خاڵە:

أ- هەر جۆرە خواردن و خواردنەوەیەك بگاتە گەدەو ببێتە هۆی چوست چالاك بوونی مرۆڤ، رۆژووەکە بەتاڵ دەکاتەوە.. بە هەر شێوەیەك گەیشتبێتە گەدە..

ب- هەر شتێك لە لەشی رۆژووەوان بهێنرێتە دەرێ و ببێتە هۆکاری لاواز بوون و بێ تاقەت کردنی، دواتریش ببێتە هۆی شکاندنی رۆژووەکە، رۆژووەکەی پێ بەتاڵ دەبێتەوە، چونکە ئیسلام نایەوێت بابای رۆژووەوان، هەم بە رۆژووەکە بێ تاقەت ببێت، هەم بە شتێکی تری ئیزافی، کە دەکرێت دواتر بۆی بکرێت، یا ئەو شتە خۆشی لە خۆیدا حەڵاڵ بێت، خۆ حەڵاڵە ژنومێرد لە شەوی رەمەزاندا چەند جیماع دەکەن بیکەن، بەڵام ئەگەر ئەوەندەیان کرد کە نەتوانن سبەینێ بەرۆژوو بن، یان بەرۆژوو بوون بەڵام ناچار بوون بیشکێنن، حەتمەن ئەو زۆر جیماع کردنەیان بۆ جائیز نییە، چونکە بۆتە هۆکاری لەدەست دانی فەرزەکە..

٢ـ ئەوانەی رۆژوو بەتاڵ دەکەنەوە دوو جۆرن:

أ- جۆری یەکەم ئەوانەن، کە زانایان و شەرعناسان رایان لەسەری کۆیەو جیاوازیان لەسەریان نییە، ئەوانیش بریتین لە: لە ئیسلام هەڵگەڕانەوە، خواردن و خواردنەوە بە ئەنقەست، جیماع کردن، هێنانەوەی مەنی و خۆ رەحەت کردن، هاتنە دەرەوەی خوێنی حەیزو نیفاسی ژنان، شرینقەی خۆراك و خۆ ڕشاندنەوە بە ئەنقەست.

ب- ئەما جۆری دووەم: ئەوانی ترن کە باس دەکرێن، ئەوانەن کە زانایان و شەرعناسان رایان تێیاندا جیاوازە. وەکو بەکارهێنانی کل و ماکیاج و قەترەی چاوو گوێ و هۆقنەو شاف و سپرای دەم و مەعجونی دان و.. هتد

٣- ئەوانەی رۆژوو بەتاڵ دەکەنەوە دوو پۆلن:

١ـ ئەوی رۆژوو بەتاڵ دەکەنەوەو بەلام گرتنەوەیان بەسە.

٢ـ ئەوی رۆژوو بەتاڵ دەکەنەوە کە هەم گرتنەوەیان دەوێت، هەم کەفارەت.

پۆلی یەکەم: ئەوی تەنها گرتنەوەی دەوێت

١و٢- **خواردن و خواردنەوە بە ئەنقەست:** ئەمە بەلگەنەویستە، چونکە هەر کەس بە ئەنقەست خواردی یان خواردیەوە، یان جیماعی کرد، رۆژووەکەی خۆی بە ئەنقەست دەشکێنێت. ئەمما ئەگەر کەسێك بیری چوو بۆوە کە بەرۆژووە، یان لێی تێك چوو، یان بەزۆر خواردنێك یان خواردنەوەیەکیان کرد بە دەمیدا، رۆژووەکەی ناشکێت، کە نە لەسەرێتی بیگرێتەوە، نە کەفارەتیشی دەدات..

ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕایەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: **(مَنْ نَسيَ، وهو صائم، فَأَكَلَ أو شَرِبَ، فليُتِمَّ صومَه؛ فإنما أطْعَمَهُ اللّهُ وسَقَاهُ)** [1] رواه الجماعة واتە: هەر کەس خواردی یان خواردیەوە ـ لە کاتێکدا کە بیری چوو بۆوە کە بەرۆژووە ـ با رۆژووەکەی تەواو کات، ئەوی خواردوێتی، یان خواردوێتیەوە ئەوە خوای گەورە تێری کردووەو تینوێتییەکەی بۆ شکاندووە.

ئیمامی ترمذی دەفەرموێ: زۆرینەی ئەهلی عیلم وەکو سوفیانی سەوری و شافیعی و ئەحمەدو ئیسحاق کار بەم حەدیسە دەکەن.

---

[1] البخاري: كتاب الصيام – باب الصائم إذا أكل أو شرب ناسياً (٣ / ٤٠)، ومسلم: كتاب الصيام – باب أكل الناسي وشربه وجماعه لا يفطر، برقم (١٧١) (٢ / ٨٠٩)، والترمذي: كتاب الصيام – باب ما جاء في الصائم يأكل، أو يشرب ناسياً، برقم (٧٢١) وقال: حديث حسن صحيح (٣ / ٩١)، وأحمد في "المسند" (٢ / ٣٩٥)، وابن ماجه: كتاب الصيام - باب ما جاء فيمن أفطر ناسياً، برقم (١٦٧٣) (١ / ٥٣٥)، وأبو داود بنحوه: كتاب الصوم – باب من أكل ناسياً، برقم (٢٣٩٨) (٢ / ٧٨٩، ٧٩٠)، وصحيح ابن خزيمة: كتاب الصوم – باب ذكر البيان أنَّ الآكل والشارب ناسياً لصيامه غير مفطر بالأكل والشرب، برقم (١٩٨٩) (٣ / ٢٣٨).

هەروا لە ئەبو هورەیرەوە -خوا لێی رازی بێت- دەگێڕنەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (**مَنْ أكَلَ في شهرِ رمضانَ ناسِياً، فَلا قضاءَ عليه، ولا كفارةَ**. رواه الدارقطني والبيهقي و الحاكم. وقال: صحيح على شرط مسلم [1]. واتە: هەر کەس لە ڕەمەزاندا بە نائاگایی ڕۆژوو بشکێنێت، نە گرتنەوەی لەسەرەو نە کەفارەتیش.

ئیبن عەبباس خوا لێیان رازی بێت گێڕایەوە، کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (**إنَّ اللّهَ وَضعَ عنْ أمَّتي الخطأ، والنسيانَ ومَا اسْتُكْرِهُوا عليه**) [2] رواه ابن ماجة والطبراني والحاكم. واتە: خوای گەورە لە ئوممەتەکەم ناگرێت بە هۆی هەڵەو بیرچوونەوەو ناچار کرانیان.

٣- **ڕشانەوە بە ئەنقەست:** هەر کەس بە ئەنقەست خۆی بڕشێنێتەوە، ڕۆژووەکەی هەر بە ڕشانەوەکەی دەشکێت، ئەمما ئەوی بە ئەنقەست نییە، نەگرتنەوەی لەسەرە نە کەفارەت.

ئەبو هورەیرە -خوا لێی رازی بێت- دەگێڕێتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (**مَنْ ذَرَعهُا القَيءُ، فَلَيسَ عليه قَضَاءٌ، وَمَنْ اسْتَقَاءَ عَمْداً، فَلْيَقْضِ**. رواه أحمد، وأبو داود، والترمذي وابن ماجه، وابن حبان، والدارقطني، والحاكم وصححه. واتە: هەر کەس ڕشانەوەکەی بەسەردا زاڵ بوو (یەعنی خۆی پێ نەگیراو هات) گرتنەوەی لەسەر

---

[1] ئیمامی ئیبنو حەجەر لە فتح الباريدا: كتاب الصوم / باب اذا أكل أو شرب ناسيا دا دەفەرموێ: اسناده وإن كان ضعيفا لكنه صالح للمتابعة فاقل درجات الحديث بهذه الزيادة ان يكون حسنا فيصلح للاحتجاج في كثير من المسائل بما هو دونه من القوة ويعتضد بانه قد أفتى به جماعة من الصحابة من غير مخالفة لهم منهم ڕیوایەتێکی تری حەدیسەکە دەفەرموێ: (من أفطر في شهر رمضانَ ناسِياً، فَلا قضاءَ عليه، ولا كفارةَ) ئەمیان شێخی ئەلبانی ڕەحمەتی دەربارەی دەفەرموێ: (أخرجه ابن حبان والحاكم وصححه على شرط مسلم ووافقه الذهبي، وأخرجه الدارقطني والبيهقي وقالا: كلهم ثقات، قلت: (شێخی ئەلبانی دەفەرموێ قلت): وإسناده حسن.

[2] ابن ماجه: كتاب الطلاق، باب طلاق المكره والناسي،برقم (٢٠٤٥) (١ / ٦٥٩).

نییە، ئەمما ئەوی وا دەکات بڕشێتەوە (وەکو ئەوەی پەنجە بکات بە قورگی خۆیدا، یان بۆگەنێکی ناخۆش لە لووتی خۆی نزیك کاتەوە، یان خۆی بخاتە ناو بۆگەنێکی واوە کە هێڵنجی پێ بدات) ئەوە دەبێت بیگرێتەوە..

خەتتابی دەفەرموێ: نەمبیستووە شەرعناسان لەسەر ئەوە را جوێ بن، کە هەرکەس ڕشانەوە تینی بۆ هێناو ڕشایەوە کەفارەتی لەسەر بێت. بەڵام ئەوی بە ئەنقەست خۆ دەڕشێنێتەوە، دەبێت بیگرێتەوە. شێخی ئال بەسسام دەفەرموێ: کۆڕای زانایان لەسەر ئەمەیە.

ئەمە بەڵگەشە لەسەر ئەوەی، کە هەر کەس بە زۆر وای لێ بکەن بڕشێتەوەو ڕۆژووی پێ بشکێنن، ڕۆژووەکەی ناشکێت، چونکە بە سەربەستی خۆی نەڕشاوەتەوە..

٤و٥- **حەیزو نیفاس:** هەردووکیان لەهەر ساتێکی ڕۆژدا دیاریان دا - با چەند دەقیقەیەك پێش بەربانگیش بێت - ڕۆژوو بەتاڵ دەکەنەوە. ئەمەش کۆڕای هەموو زاناو شارعناسانە.

٦- **ئاو هێنانەوەو خۆ ڕەحەت کردن:** چ بە دەستبازی لەگەڵ هاوسەر، چ بە لێخشانی ئامێری نێرو مێ، یان مێ و مێ، یان نێرو نێر، یان نێرو گیانلەبەر یان شتی تر، چ بە دەستپەڕ (**ئیستیمناء**)بە هەر شێوازێك بکرێت، ڕۆژووەکە بەتاڵ دەبێتەوە و گرتنەوەشی فەرزە.

بەڵام ئەگەر لە ئەنجامی نەزەرکردن و بیر لێ کردنەوە هاتبێتەوە، بێ ئەوەی خۆی بە جۆرێك لە لێك خشاندن تێیدا بەشدار بوو بێت، ڕۆژووەکە بەتاڵ ناکاتەوە. چونکە وەکو خەون دیتنی ڕۆژ وایە تەنها غوسڵی لەسەرە.

بێگومان مەزی و وەدی: ئەو ئاوە لینجانەی لە دوای میز کردن یان بیر کردنەوە، دێنە دەرەوە نە ڕۆژوو دەشکێنن، و نە غوسڵیش دەخەنە سەر خاوەنیان.

٧- **خواردنی شتێك كه هی خواردن نییه:** خواردنی شتێك كه له حاڵەتی ئاساییدا هی ئەوە نییە كە كەسێك لە رێی دەمیەوە بیخوات. وەكوخواردنی نیو كیلۆ خوێ بە رووتی! ئەمانە هەر چەندە رێژەی رودانیان ئەگەر ئەستەم نەبێت زۆر دەگمەنە بەڵام ئەگەر شتێكی وا روویدا، رۆژووی پێ دەشكێت. شەرعناسان لەسەر ئەم حوكمە رێكن.

گومانی بەربانگ و بەیانی

ئەگەر وای گومان برد كە بەربانگە، یان هێشتا شەوە، ئیتر هەر خواردی، یان خواردیەوە، یان جیماعی كرد، دوایی بۆی دەركەوت بەربانگ نەبووە، یان سپێدەی داوە، ئەوە رۆژووەكەی شكاوەو حەتمەن دوایی دەبێت بیگرێتەوە. ئەمەش فەتوای هەر چوار مەزهەبەكەی ئەهلی سوننەتە، بەڵام چەند ئیمامێكی بەرێزی وەك ئیسحاق و داوود و ئیبنو حەزم و عەتاو و عوروەو حەسەنی بەسری و موجاهید دەفەرموون: رۆژووەكەی سەلامەتەو و گرتنەوەشی لەسەر نییە. چونكە خوای گەورە دەفەرموێ: (**وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ**) واتە: لەو شتانەدا، كە بە هەڵە دەكەونە ناوی، گوناحتان ناگاتێ، بەڵكو لەوانەدا گوناهبار دەبن، كە بە ئەنقەست و لە ویستی دڵتانەوە كردووتانە. پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: (**إِنَّ اللّهَ وَضَعَ عَنْ أُمَّتِي الخَطَأَ**)[1]، واتە: خوای گەورە لەو گوناحانەی ئومەتەكەم دەبورێ، كە بە هەڵە دەیكەن.

عبدالرزاق لە مەعمەرەوە ئەویش لە ئەعمەشەوە دەگێرنەوە كە زەیدی كوری وەهەب فەرمووی: (**أَفْطَرَ النَّاسُ فِي زَمَنِ عُمَرَ بنِ الخَطَّابِ، فَرَأَيْتُ عِسَاساً أُخْرِجَتْ مِنْ بيتِ حَفْصةَ، فَشَرِبُوا، ثُمَّ طَلَعَتْ الشَّمْسُ مِنْ سَحَابٍ، فَكَأَنَّ ذلكَ شَقَّ عَلَى النَّاسِ، فقالوا: نَقضي هذا اليومَ، فقالَ عُمَرُ: لِمَ؟ واللّهِ، ما تجانَفْنَا**

---

[1] پێشتر سەرچاوەكانیمان لە (١١٢) دا هێنایەوە.

لإِثْمَ)[1]، واتە: لەزەمانی عومەری کوڕی خەتتابدا خەڵکێك رۆژووەکەیان شکاند، بینیم کیتەڵەیەکیان لە ماڵی خاتوو حەفسە هێنایە دەرێ و ئاویان لێ خواردەوە، پاشان خۆر لە هەورەوە هەڵهات، خەڵکەکە پێی ناڕەحەت بوون، ووتیان تازە ئەمرۆمان کەوتۆتە سەرو دەبێت بیگرینەوە.

عومەر فەرمووی: بۆچی؟ ! خۆ بە خوا حەزمان لە تاوانو سەرپێچی نەکردووە.

ئیمامی بوخاری لە ئەسمائی کچی ئەبو بەکری سددیقەوە -خوا لێی رازی بێت- گێڕاوێتیەوە، کە فەرموویەتی: (**أفطَرْنا يَوماً مِنْ رمضانَ في غَيمٍ، على عَهْدِ رسولِ اللّهِ ﷺ، ثُمَّ طَلَعَتْ الشَّمْسُ**)[2] واتە: لە زەمانی پێغەمبەردا ﷺ لە رۆژێکی هەوردا، رۆژووەکەمان شکاند ـ دواییش خۆر دەرکەوت.

ئیبنو تەیمییە ـ رحمه الله ـ دەفەرموێ: ئەمە بەڵگەیە بۆ دوو شت:

١ـ لە رۆژی هەوردا باش نییە چاوەڕوان بکرێت، تا دڵنیا دەبن لە ئاوا بوونی خۆر. چونکە دەبینیت ئەوان هێندە رانەوەستان، تا دڵنیا دەبن، پێغەمبەریش ﷺ فەرمانی ئەوەی پێ نەدان، یاوەرانیش ـ کە لە خزمەت پێغەمبەری خوادا بوون ﷺ ـ لە نەوەکانی دوای خۆیان شارەزا ترو سوورترن لەسەر دینداری و تەقواو پابەندی.

٢ـ گرتنەوەی ئەو رۆژە پێویست نەبووە، ئەگەر پێویست بوایە پێغەمبەری مەزن ﷺ فەرمانی گرتنەوەی پێ دەکردن، ئەگەر فەرمانیشی پێ کردنایە حەتمەن ئەوەندەی رۆژوو شکاندنەکەشیان ئاشکراو زانراو دەبوو، وا دەبوو کە یاوەران بیزانن و بۆ تابعین و نەوەکانی دوای خۆیانی نەقڵ کەن.

---

[1] مصنف عبد الرزاق: كتاب الصيام – باب الإفطار في يوم مُغيم، برقم (٧٣٩٥)(١٧٩/٤).

[2] البخاري: كتاب الصوم – باب إذا أفطر في رمضان، ثم طلعت الشمس (٤٧/٣) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء فيمن أفطر ناسياً برقم (١٦٧٤) (٥٣٥/١) وأبو داو د: كتاب الصوم – باب الفطر قبل غروب الشمس برقم (٢٣٥٩) (٢ / ٧٦٥)(ونسبه المنذري للترمذي أيضاً، وأحمد في "المسند" (٦ / ٣٤٦) والموطأ: كتاب الصيام - باب ما جاء في قضاء رمضان والكفارات برقم (٤٤) (١ / ٣٠٣)

ئەم بۆچوونەی ئیمامی ئیبنو تەیمییەی رەحمەتی، هەرچەندە پێچەوانەی رای هەر چوار مەزهەبە ناسراوەکەی ئەهلی سوننەتە بەلام بەلگەکەی بەهێزترە بۆیە ئەم لەم مەسەلەیەدا شایانترە پەیرەوی بکرێت.

پۆلی دووەم: ئەوی رۆژووەکە بەتالْ دەکاتەوەو گرتنەوەو کەفارەتیشی دێتە سەر

هەر جیماع کردنە. کە بریتییە لە دیار نەمانی گۆپکەی زەکەری پیاوەکە لە فەرجێکدا، پێشەوە بێت یان پاشەوە، پێش یان پاشی مرۆڤ بێت یان گیانلەبەرانی تر، رۆژووی هەردووکیانی پێ دەشکێت، مەگەر یەکێکیان ناچار کرا بێت کە بیکات، ئەو کاتە هی ئەویان ناشکێت.. ئەمەش رای جمهوری شەرعناسانە.

کەفارەتی جیماع

جیماع: لێرەدا مەبەست لە ئەنجامدانی کاری وایە لە رەمەزاندا.

ئەبو هورەیرە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە، کە کابرایەك (کە سەلەمەی کوڕی سەخر بوو) هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ ووتی: (**هَلَكْتُ يا رسولَ اللّه. قالَ: ومَا أَهْلَكَكَ؟ قالَ: وقَعْتُ علَى امْرَأَتي في رمضانَ. فقالَ: هلْ تجدَ ما تَعْتَقُ رقبةً؟ قالَ: لا. قالَ: فَهَلْ تَسْتَطيعُ أنْ تَصومَ شهرينِ مُتَتَابِعَينِ؟ قالَ: لا. قالَ: فَهَلْ تَجِدُ ما تُطْعِمُ ستِّينَ مسْكيناً؟ قالَ: لا. قالَ: ثُمَّ جلَسَ، فأُتِيَ النَّبيَّ ﷺ بعَرَقٍ فيه تَمْرٌ، فقالَ: تصدّقْ بهذا. قالَ: فَهَلْ على أفقَرَ منّا؟ فما بين لابتيها أهلُ بَيْتٍ أحوجُ إليه منّا. فضَحِكَ النَّبيُّ ﷺ، حتَّى بَدَتْ نواجذُهُ، وقالَ: اذهَبْ،**

فأطعمْهُ أهلَكَ)[١] رواه الجماعة. واتە: ئەی پێغەمبەری خوا فەوتام! فەرمووی: چی فەوتاندووتی؟ ووتی: لە رەمەزاندا جیماعم لەگەڵ خێزانم کردووە.

فەرمووی: توانات هەیە کۆیلەیەك ئازاد کەیت؟ ووتی: نەخێر.

فەرمووی: ئەدی دەتوانیت دوو مانگ لەسەر یەك بەرۆژوو بیت؟ ووتی: نەخێر.

فەرمووی: ئەدی دەتوانیت خواردنی شەست هەژاران بدەیت؟

ووتی: نەخێر. پاشان دانیشت، پاش کەمێك قوڵینەیەك خورمایان هێنا (زەمبیلەیەك، کە ١٥-٢٠ یَاعی گرتووە) فەرمووی برۆ ئەمە بکە بە خێرو ببەخشەرەوە.

ووتی: ئەی پێغەمبەری خوا بەسەر هەژارتر لە خۆماندا؟! بە خوا قەسەم لە دەشتو کەناری ئەم شارەدا لە ئێمە موحتاجتری لێ نییە پێویستی پێی بێت! پێغەمبەر ﷺ هێندە پێکەنی تا خرێکانی دەرکەوتن.. ئینجا فەرمووی: برۆ بیدە بە ماڵ و منداڵی خۆت..

ئەم حەدیسە بۆتە بەڵگەی ئەو کەسانەی، کە دەڵێن کەفارەت بە نەداری و دەست کورتی، لە کۆڵ نابێتەوە. ئەمەش یەکێکە لە راکانی ئیمامی شافیعی و رای بەناوبانگی ئیمام ئەحمەد. بەڵام هەندێك لە مالیکییەکان زانای تریش دەفەرموون: کەفارەت بە نەداری لە کۆڵ دەبێتەوە، راستتریش بۆچوونەکەی ئیمامی شافیعیو ئەحمەدە، چونکە لە حەدیسەکەدا دەردەکەوێت، کە کابرا هەرچەند روونی دەکردەوە، کە نەدارە پێغەمبەر ﷺ کەفارەتەکەی لەسەر لا نەبرد..

---

[١] البخاري: كتاب الصوم – باب إذا جامع في رمضان... (٣ / ٤١، ٤٢)، ومسلم: كتاب الصيام – باب تغليظ تحريم الجماع في نهار رمضان على الصائم برقم (٨١) (٢ / ٧٨١) والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في كفارة الفطر في رمضان برقم (٧٢٤) (٣ / ٩٣) وقال: حديث حسن صحيح وأبو داود: كتاب الصوم – باب كفارة من أتى أهله في رمضان برقم (٢٣٩٠) (٢ / ٧٨٣) وابن ماجه: كتاب الصوم – باب كفارة من أفطر يوماً من رمضان، برقم (١٦٧١) (١ / ٥٣٤) ونسبه المنذري للنسائي أيضاً.

مەزهەبی جمهور (سێ لە چوار مەزهەبەکە) ئەوەیە کە ژن وپیاو، مادام هەردووکیان رۆژوودوان بوو بن و بە وویست و ئیرادەی هاوبەشیان ولەرۆژی رەمەزانداو، بە ئەنقەست جیماعەکەیان کرد بێت؛ لە کەفارەت دانەکەدا وەکو یەك دەبن، واتە کەفارەت دەکەوێتە سەر هەردووکیان. نەك سەر یەکێکیان.

ئەمما ئەگەر پیاوە، ژنەی ناچار کرد بوو، یان ژنە بە هۆی عوزرێکەوە بەرۆژوو نەبوو؛ ئەوە هەر پیاوەکە کەفارەتەکە دەدات..

مەزهەبی شافیعی دەفەرمویّ: کەفارەت لەسەر ژنەکە هەر نییە، نە لە حاڵەتی ناچار کردنیدا، نە لە حاڵەتی سەرپشك (موخەییەر) یدا، تەنها رۆژوو گرتنەوەکەی خۆی لەسەر دەبێت و بەس.

ئیمامی نەوەوی ـ رەحمەتی خوای لیّ بێت ـ دەفەرمویّ: بە شێوەیەکی گشتی کابرا هەر دەبێت کەفارەتێکی تایبەتی لە جیاتی نەفسی خۆی بدات. ژنەش هیچی لەسەر نییە، چونکە کەفاردتەکە باجێکی دارایی تایبەت بە جیماعەکەیە، وەکو مارەییەو کەوتۆتە سەر پیاوەکە.

ئەبو داوود ـ رەحمەتی خوای لیّ بیست ـ دەفەرمویّ: لە ئیمامی ئەحمەدی رەحمەتییان پرسی: کابرایەك لە رۆژی رەمەزاندا بچێتە لای ژنەکەی، ژنە دەبێت کەفاردت بدات؟ فەرمووی: نەمزانیووە کەفارەتی بکەوێتە سەر. (ئەمەش یەکێکە لەو دوو ریوایەتەی لەوەوە گێڕراوەتەوە).

ئیبنو قودامەش ـ رەحمەتی خوای لیّ بێت ـ دەفەرمویّ: ئەوە لەبەر ئەو حەدیسەیە (مەبەست لە کابرای هەژارە، کە لەسەرەوە باسەکەیان هێنایەوە) کە پێغەمبەر ﷺ لە سەردەمی خۆیدا فەرمانی بە کابرا کرد، کە کۆیلەیەك رزگار کات، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا، کە دەیزانی جیماعەکە لە هەردووکیانەوە بووە، بەڵام هیچ فەرمانێکی نەدا بەسەر ژنەکەدا [1].

---

[1] مسلم: كتاب الصيام - باب تغليظ تحريم الجماع في نهار رمضان على الصائم برقم (٨٣، ٨٤) (٢ / ٧٨٢) وأبو داود بمعناه: كتاب الطلاق – باب في الظهار، برقم (٢٢٢١، ٢٢٢٢) (٢ / ٦٦٦) والمغني، والشرح الكبير، لابن قدامة (٣ / ٥٨) وموفق الدين وشمس الدين المقدسيان (طبعة دار الكتاب العربي – بيروت لبنان ١٤٠٣ هـ – ١٩٨٣ م).

ئەگەر ژنە پیاوەکەی ناچار کرد، کەفارەتەکە دەکەوێتە سەر ژنەکە.

کەفارەتیش لەسەر رای زۆرینەی زانایان هەر بەو تەرتیب و ریزبەندییەیە کە پێغەمبەر ﷺ لە حەدیسەکەدا بە ریز فەرموویەتی. واتە: یەکەمجار ئازاد کردنی کۆیلە، ئەگەر نەیتوانی، ئینجا بەرۆژوو بوونی دوو مانگ لەسەر یەك، ئەگەر نەیتوانی، ئینجا خواردنی شەست هەژارو دەست کورت لە ژەمە خواردنی مام ناوەندی ماڵەکەی خۆی. چونکە جائیز نییە لە کەفارەتێکیانەوە باز دا بۆ یەکێکی تری سووك تر. ئیللا مەگەر توانای نەبوو. ئەگەرچی هەندێك لە مالیکییەکان و رایەکی ئیمام ئەحمەدیش هەیە کە دەفەرموون: کابرا سەرپشك (موخەییەر) ەو هەر کامیانی هەڵبژارد، بۆی هەیەو کەفارەتەکەی لە کۆڵ دەکەوێت. چونکە ئیمامی مالیك و ئیبنو جورەیج لە حەمیدی کوڕی عبد الرحمن و ئەویش لە ئەبو هورەیرەوە دەگێڕێتەوە کە: (**أنَّ رجُلاً أفْطَرَ في رمضانَ، فأمَرَهُ رسُولُ اللّه ﷺ أنْ يكَفِّر بعِتْقِ رقَبَةٍ، أو صيامِ شهرينِ متتابعَينِ أو إطعامِ ستينَ مسْكيناً**)[1] رواه مسلم واتە: کابرایەك لە رەمەزاندا رۆژووی شکاند، پێغەمبەر ﷺ فەرمانی پێدا، لە کەفارەتیدا کۆیلەیەك ئازاد بکات، یان دوو مانگ لەسەر یەك بەرۆژوو بێتیان خواردنی شەست هەژار بدات. ئاشکرایە ووشەی (**أو**: یان) کە لە حەدیسەکەدا هاتووە بۆ سەرپشك بوونە. کەفارەتەکە بە هۆی سەرپێچییەکەوەیە، بۆیە وا بە شێوازی سەرپشك کردن هاتووە. ئەمەش وەکو کەفارەتی سوێند وایە..

حەنەفییەکان و رایەکی ئیمام ئەحمەدیش دەفەرموون: ئەگەر کابرایەك لە رۆژی رەمەزانداو بە رۆژ جیماعی لەگەڵ ژنی خۆی کرد، بۆ سبەینێ پێش ئەوەی کەفارەتەکەی دابێت، دیسان جیماعێکی تری کرد، هەر یەك کەفارەت دەدات، چەنکە هەر دوو کەفارەتەکە تێك ئالان.. بەڵام مەزهەبی مالیکی وشافیعی و

---

[1] مسلم: كتاب الصيام – باب تغليظ تحريم الجماع في نهار رمضان على الصائم، ووجوب الكفارة الكبرى فيه وبيانها، برقم (٨٤) (٢ / ٧٨٢، ٧٨٣).

ریوایەتی دووەمی ئیمام ئەحمەد ئەوەیە کە دوو کەفارەتی دەکەوێتە سەر، چونکە هەر کەفارەتە هی رۆژە خواپەرستییەکی سەربەخۆیە. ئەمە وەکو حوکمی رۆژووی دوو رەمەزانە کە بگەنەوە بەیەك

زاناو شەرعناسان لەسەر ئەوە رێکن کە هەر کەس لە رۆژی رەمەزاندا جیماعی کرد و کەفارەتەکەی دا، پاشان لە رۆژێکی تریشدا دیسان جیماعی کرد دەبێت کەفارەتێکی تر بدات.

هەروەها لەسەر ئەوەش رێکن کە هەر کەسێك لە رۆژی رەمەزاندا جیماعی کرد و پێش ئەوەی کەفارەتەکەی بدات، هەر لە هەمان رۆژدا جارێکی تریش جیماعی کردەوە، هەر یەك کەفارەتی دەکەوێتە سەر.. تەنها ئیمام ئەحمەد نەبێت کە دەفەرموێ: دەبێت کەفارەت بۆ جیماعی دووەمیش بدات.

رۆژوو گێڕانەوە (قەرزی رەمەزان)

قەرز دانەوەو گرتنەوەو پێ بوونەوەی رۆژوو، هەموو هەر بەمانای بەڕۆژوو بوونەوەیە لە جیاتی رۆژووی ئەو رۆژانەی رەمەزانە کە تێدا نەگیراوە.

قەرزی رەمەزان مەرج نییە دەست بە جێ دوای رەمەزانەکە بدرێتەوە. چونکە بواری گرتنەوەی وا لە هەموو یازدە مانگەکەی دواییدا. هەروەها کەفارەت دانەکەشی. چونکە وەکو ئیمامی بوخاری و موسلیمی رەحمەتی گێڕاویانەتەوە، دایکە عائیشە ـ خوا لێی رازی بێت ـ کە قەرزاری رەمەزان ببوایە ـ هەر چەندە دەشیتوانی ـ بەلاّم دەست بەجێ نەیدەگرتەوە، بەڵکو دەیخستە مانگی شەعبان [1].

گرتنەوەی رۆژووی قەرز مەرج نییە چەند رۆژ خوراوە ئەوەندە رۆژ لەسەر یەك لە جیاتیان بگیرێتەوە، نا، دەتوانرێت چەندەها رۆژیان نێوان خرێت. بۆ نموونە

[1] مسلم: كتاب الصيام – باب قضاء رمضان في شعبان برقم (١٥١، ١٥٢) (٢ / ٨٠٢، ٨٠٣) والفتح الرباني برقم (١٧٩، ١٨٠) (١٠ / ١٢٦، ١٢٧) وانظر المسألة بالتفصيل في: تمام المنة (٤٢١)

کەسێك چوار رۆژی رەمەزان قەرزارە، بۆی هەیە لە شەووالدا رۆژێك و لە موحەڕەم رۆژێك و لە رەجەب رۆژێك و لە شەعبانی پێش رەمەزانی نوێ رۆژی چوارەم بگرێتەوە هەر وەکو کە بۆی هەیە هەر چوار رۆژەکە لە هەر مانگێکیاندا بێت لەسەر یەك بگرێتەوە. چونکە خوای گەورە کە فەرموویەتی: (**فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ**) ٢ البقرە/ ١٨٤ واتە: ئەو کەسەی کە نەخۆش بوو، یان لەسەفەردا بوو با بەقەدەر رۆژە خوراوەکانی لە رۆژانی دوایی تردا بیگرێتەوە.. ئاماژەی ئەوەی تێدا نییە کە گرتنەوەیان دەبێت لەسەر یەك بن یان لێك جوداو دوور.

الدار قطني لە ئیبنو عومەرەوە ـ خوا لێیان رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ دەربارەی گرتنەوەی قەرزی رەمەزان فەرموویەتی: (**إنْ شاءَ فرَّقَ، وإنْ شاءَ تابَعَ**)[1] واتە: ئەوی حەز دەکات لێك جوداو دوور بیانگرێتەوە بۆی هەیە، ئەوی دەشیەوێت یەك لەسەر یەك بیانگرێتەوە هەر بۆی هەیە.

ئەگەر ئەم قەرزەی رەمەزانی هەر نەدایەوە تا رەمەزانی ساڵی نوێی بەسەردا هاتەوە، رەمەزانەکەی ئەمساڵی ئاسایی دەگرێت ودوای رەمەزان قەرزەکەی پاری دەداتەوە، حەنەفییەکان و شێخ حەسەنی بەسری دەفەرموون هیچی کەفارەت لەسەر نابێت، ئیتر بە ئەنقەست لە رەمەزانەکەدابەرۆژوو نەبوو بێت یان عوزری هەبوو بێت، هەروەها عوزری هەبوو بێت کە بە درێژایی یازدە مانگەکەی دوایی نەیگرتۆتەوە یان لەویشدا هەر نەیبوو بێت، چوون یەکن.. بەڵام ئیمامەکانی تر: مالیك و شافیعی و ئەحمەدو ئیسحاق و هەندێك هەر لە حەنەفییەکاندەفەرموون، ئەگەر عوزری هەبوو بێت، کەفارەت نادات، دەنا دەبێت بیشیگرێتەوەو کەفارەتیشی بدات.. **ئەم رایەش لای زۆرینەی زانایان پەسەندترە.**

---

[1] الدارقطني: كتاب الصيام – باب القبلة للصائم برقم (٧٤ ((٢/١٩٣) وقال: لم يسنده غير سفيان بن بشر، وقد صحح الحديث ابن الجوزي، وقال: ما علمنا أحداً طعن في سفيان بن بشر، والحديث ضعيف، انظر: تمام المنة (٤٢٣)

کەفارەتی هەر رۆژێکیشی یەك (موددد: ٧٥٠ گرام) ە لە گەنم، ئارد، جۆ، خورما، یان لە زەمانی ئێستای ئێمەدا ژەمێکی مام ناوەندی چێشتخانەی بازاڕە یان دوو شیش کەباب یان لەفەیەکی ماکدۆناڵد بۆ ئەوانەی لە رۆژئاوا دەژین..

مردووی قەرزاری رەمەزان

دەبێت قەرزی مردووی قەرزار بدرێتەوە، جا قەرزی خوای گەورە بێت، یان قەرزی خەڵکی.. زاناو شەرعناسان لەسەر ئەوە کۆن، کە هەر کەس مرد بێت و قەرزی نوێژی لەسەر بێت، کەس لە خزم و بێگانەیبۆیان نییە بۆی بدەنەوە. واتە لە جیاتی ئەو نوێژەکان بکەنەوە. هەروەها لەسەر ئەوەش یەك دەنگن، کە ئەگەر کەسێکی زیندوو نەیتوانی بەڕۆژوو بێت، کەس لە خزم و بێگانە ناتوانن لە جیاتی ئەو بەڕۆژوو بن.

بەڵام ئەگەر مردوو قەرزاری رۆژوو بوو، ناکۆکی لەسەر ئەوە هەیە:

ـ ئەگەر ئەو کاتەی خۆی لە ژیاندا مابوو، دەیتوانی بەڕۆژوو بێت ئەوە:

جمهوری پێشەوایان ئیمامی ئەبو حەنیفەو مالیك و رای زانراوی ئیمامی شافیعی لەسەر ئەوەیە، کە لەجیاتی ئەو بەڕۆژوو نابنەوە، بەڵام لە جێی هەر رۆژێکی قەرزەکەی، (موددد) یێك خۆراك کەفارەت دەدەن. ئیمامی ئەبو حەنیفە دەفەرموێ: نیو ساع (سێ چارەکی پەرداخێك) گەنم، یان ساعێك لە دانەوێڵەی تر. (٦٢٥ گرام لە گەنم یا ئارد، یا خورما یان هەر ژەمێك خۆراکی مام ناوەندی ناوچەکە..).

مەزهەبی شافیعی دەفەرموێ: باشترە واریسەکان (میراتگران)ی کابرا، یان سەرپەرشتیار (وەلی)یەکانی رۆژەکانی بۆ بگرنەوە ـ بێگومان مەبەست لە رۆژووی فەرزە چ رەمەزان بێت چ نەزر ـ ئینجا گەردنی ئازاد کەن و ئیتر کەفارەت پێویست ناکات.. ئەگەر بێگانەیەکیش بە ئیزنی سەرپەرشتیارەکانی بۆی گرتەوە،

هەر جائیزەو قەرزەکە لە کۆڵ مردووەکە دەبێتەوە.. دەشێت یەك کەس یان زیاتر ـ ژن بن یان پیاو ـ قەرزەکان بگرنە خۆو بۆی بگرنەوە، یەعنی مەرج نییە یەك کەس بیکات، مەرجیش نییە لەسەر رۆژەکان ڕێکەون، دەتوانن هەموو بڕیار بدەن لە رۆژێکی دیاری کراودا بۆی بگرنەوە، دەشتوانن دابەشی کەن بەسەر رۆژانی ساڵدا (بێ گومان جگە لە رەمەزانان کە خۆشیان دەبێت بۆ خۆیان بەڕۆژوو بن) ئەمە هەموی بۆ رۆژووی رەمەزان و نەزرە بەڵام بۆ دانەوەی قەرزی بابای مردوو لە کەفارەت، دەبێ یەك کەس یان زیاتر رۆژ لە دوای رۆژ بیگرنەوە ئیمامی ئەحمەد و بوخاری و موسلیم لە خاتوو عائیشەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاویانەتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (مَنْ ماتَ، وعليه صِيامٌ، صامَ عنهُ وليُّهُ)[١] واتە: هەر کەس مردو قەرزاری رۆژوو بوو، سەرپەرشتیارانی بۆی دەگرنەوە..

ئیمامی ئەحمەدو خاوەن سونەنەکان (ئەو ئیمامانەن کە کتێبێ حەدیسیان بە ناوی السنن نووسیوە)لە ئیبنو عەبباسەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕنەوە کە کابرایەك هاتە خزمەت پێغەمبەر ﷺ و پرسی: (يا رسولَ اللّه، إنَّ أمِّي ماتَتْ، وعليها صيامُ شَهْرٍ، أفأقْضِيه عنها؟ فقالَ: لَو كانَ على أمِّكَ دَيْنٌ، أكُنْتَ قاضِيهِ؟ قالَ: نَعَمْ. قال: فَدَيْنُ اللّهِ أحَقُّ أنْ يُقْضَى)[٢] واتە: دایکم کە مرد

---

[١] البخاري: كتاب الصوم – باب من مات وعليه صوم صامه عنه وليه(٣/٤٦،٤٥) ومسلم: كتاب الصيام – باب قضاء الصيام عن الميت، برقم (١٥٣) (٢ / ٨٠٣) وأبو داود: كتاب الصوم – باب فيمن مات وعليه صيام، برقم (٢٤٠٠) (٢ / ٧٩١، ٧٩٢)(، وأحمد في "المسند" (٦ / ٦٩)، وكتاب الأيمان والنذور، باب ما جاء فيمن مات وعليه صيام صام عنه وليه برقم (٣٣١١) (٣ / ٦٠٦،٦٠٥)

[٢] البخاري: كتاب الصوم – باب من مات وعليه صوم (٢ / ٤٧) ومسلم: كتاب الصيام – باب قضاء الصيام عن الميت برقم (٢/٨٠٤) (١٥٥) وأبو داود: كتاب الأيمان والنذور – باب ما جاء فيمن مات وعليه صيام صام عنه وليه برقم (٣٣١٠) (٣ / ٦٠٥) والترمذي بلفظ "إن أختي ماتت": كتاب الصوم – باب ما جاء في الصوم عن الميت، برقم (٧١٦) (٣ / ٨٦)، وابن ماجه بلفظ: "إن أختي ماتت": كتاب الصيام – باب من مات وعليه صيام من نذر، برقم (١٧٥٨) (١/٥٥٩) وبلفظه مختصراً برقم (١٧٥٩) (١ / ٥٥٩) وأحمد في "المسند" (١ / ٢٢٧، ٢٥٨ بلفظه) (١ / ٢٧٩، ٣٤٥ بمعناه).

مانگێکی ڕەمەزان قەرزار بوو، ئایا بۆی بگرمەوە. فەرمووی: ئەگەر دایکت قەرزێکی لەسەر بوایە بۆت دەدایەوە؟ ووتی: بەڵێ. فەرمووی: دە قەرزی خوای گەورە حەقترە بدرێتەوە. ئیمامی نەوەوی دەفەرموێ: ئەمە (کە دەبێت سەرپەرشتیارانی مردوو قەرزی ڕۆژووی بۆ بدەنەوە) ڕاو بۆچوونی مامۆستایان و پێشەوایانی مەزهەبی ئێمەیە، ئەوانەی کە شارەزای حەدیس و شەرعن.. هەندێ لە ئیمامە بەڕێزەکان ـ وەك ئیمامی ئەبو حەنیفە ـ دەفەرموون: هەر پێویست ناکات بۆی بدرێتەوە، هەندێکی تری وەك ئیمامی ئەحمەدو لیث و ئیسحاق و ئەبو عوبەیدو ئیبنول القەییم دەفەرموون: هەر ڕۆژووی نەزرەکانی بۆ دەدرێتەوە، چونکە خۆی بە خۆیەوەی بەستۆتەوە، لە دانەوەی ڕۆژووی نەزرەکەشدا ئەهلی حەدیس و ئیبنو حەزم و کۆمەڵێك لە فەرموودەوانانی مەزهەبی شافیعی دەفەرموون: تەنها ئەو نەزرانەی بۆ دەدرێتەوە کە لەسەرنی و لە ژیانیدا دەیتوانی بیانگرێتەوە بەڵام نەیگرتوونەتەوە.. کەچی ئیمامی ئیبنو تەیمییە دەفەرموێ هەر ڕۆژوویەك قەرزار بێت دەبێت بۆی بدرێتەوە، جا شەرع لەسەری فەرز کردبێت وەکو ڕەمەزان، یان خۆی لەسەر خۆی فەرز کردبێت وەکو نەزر.. وا دیارە بۆچوونەکەی ئیمامی ئیبنو تەیمییە لە هەموان چاکتر پێکابێتی چونکە دەقی حەدیسەکە ڕۆژوو بە شێوەیەکی ڕەهاو گشتی باس دەفەرموێ.. بە تایبەتی کە ئەو حەدیسانەی بەرامبەرەکانی کردوویانەتە بەڵگەی بۆچوونی خۆیان وەك ئەم حەدیسە نییە و ناتوانرێت ئەمیان پێ لاواز کرێن، بە پێچەوانەشەوە حەدیسی تریش هەیە کە پاڵپشتی ئەم حەدیسە دەکەن، بەڵام ئێمە لەبەر پێویست نەبوونی نەمانهێنانەوە..

رۆژووی نائاسایی

وەکو ئەو شوێنانەی رۆژیان زۆر درێژە، یان زۆر کورتە.

زانایان لەم بارەوە را جوێن. هەیانە دەفەرموێ: رۆژوو نوێژیان بە گوێرەی کاتی ئەو وڵاتانە دەبێت، کە شەریعەتی خوایان تێدا داڕێژراوە، کە ماوەی شەوو رۆژیان وەکو یەکە. وەکو مەککەو مەدینە.. ئەمە فەتوای شێخی بن بازیشە ـ رحمه الله ـ

هەندێکی تریان دەفەرموون: بە گوێرەی کاتی نزیکترین وڵات لێیانەوە دەکەن.

ئەمە حوکمی نوێژو رۆژووە لەو شوێنانەی، کە خۆریان لێوە هەڵدێت و لێیانەوە ئاوا دەبێت، ئەمما شوێنی وەکو پۆڵ (قطب)ەکانی باکورو باشووری زەوی، کە شەش مانگ شەوەو شەش مانگ رۆژە، ئەوانە کاتەکان تەقدیر دەکەن، وەکو ئەوەی ١٢ سەعات ئیعتیبار بکەن بە رۆژ و ١٢ سەعاتەکەی تر بکەنە شەو. نوێژو رۆژووەکانیان بەم تەقدیر کردنە حسێب دەکەن.. ئێستا موسوڵمانانی باکوری نەرویج و سوید و فنلەنداو کەنەدا ئاوا دەکەن.

شەوی قەدر (ليلة القدر)

١ـ **گەورەیی ئەم شەوە:** ئەم شەوە گەورەترین و چاکترین شەوی هەموو ساڵەکەیە، چونکە خوای پەروەردگار لە مەتحیدا فەرمووییەتی: (**إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ. وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ. لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ**) ٩٧ القدر/١ـ٣ واتە: ئێمە ئەم قورئانەمان لە شەوی قەدردا ناردۆتە خوارەوە. تۆ چوزانیت شەوی قەدر چییە؟. شەوی قەدر لە هەزار مانگ باشترە. کەوا بووپاداشتی خواپەرستی (نوێژو زیکرو قورئان خوێندن و..) لەو شەوەدا باشترە لە پاداشتی خواپەرستی هەزار مانگی بێ لەیلەتولقەدر..

٢- **پاداشتی سوور بوون لەسەر شەونخوونیەکیەکەی:** خێرێکی گەوردیە کە موسوڵمان بایەخ بە دە شەوی ئەخیری رەمەزان بدات و سوور بێت لەسەر ئەوەی بزانێت کامیان شەوی قەدرە، تا بە خواپەرستی و زیکری خوای گەوردوە رۆژی تێدا بکاتەوە. چونکە پێغەمبەر ﷺ خۆی هەموو رەمەزانان، هەوڵی دەدا بزانێت قەدر بەر کام شەوەی دە شەوی ئەخیر کەوتووە تا بە خواپەرستی بیباتە سەر. هەر وەکو دایکە عائیشە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاوێتیەوەکە کە: (**أنَّ النبيَّ ﷺ: كانَ إذا دَخَلَ العَشْرُ الأواخِرِ، أحْصى الليلَ، وأيقَظَ أهْلَهُ، وشَدَّ المئزَرَ**)[١]. واتە: پێغەمبەر ﷺ کە دە رۆژی کۆتایی رەمەزان دادەهات، شەوانی (بەشەو نوێژ و پەرستن) زیندوو دەکردەوەو ماڵ و منداڵی بەخەبەر دێناو پەشتەماڵی لێ توند دەکردەوە (واتە خۆی گورج دەکردەوە تا خۆی بۆ خواپەرستی تەرخان کات)

٣- **کام شەوەیانە:** رای زانایان لە دیاری کردنی شەوی قەدردا جیاوازە، هەیانە دەفەرموێ: شەوی بیست و یەکەمی رەمەزانە، هەیانە دەفەرموێ: شەوی بیست و سێیەمە، یان: بیست و پێنجەمە، هەیانە دەفەرموێ: شەوی بیست و نۆیەمە، هی واشیان هەیە کە فەرموویەتی: شەوی قەدر جێگیر نییە چونکە هەر ساڵەو لە شەوێکی ئەو دە رۆژەی کۆتایی رەمەزانەکەدایە..

بەڵام زۆرینەی هەرە زۆری زانایان و شەرعناسان لەسەر ئەوەن کە شەوی قەدر شەوی بیست و حەوتەمی رەمەزانەو نەگۆڕە..

---

[١] البخاري: كتاب الصوم – باب فضل العمل في العشر الأواخر من رمضان (٣ / ٦١)، ومسلم: كتاب الاعتكاف – باب الاجتهاد في العشر الأواخر من شهر رمضان، برقم (٧) (٢ / ٨٣٢)، وابن ماجه: كتاب الصوم – باب في فضل العشر الأواخر من رمضان، برقم (١٧٦٨) (١ / ٥٦٢)، وأبو داود: كتاب الصلاة _ باب في قيام شهر رمضان، برقم (١٣٧٦) (٢ / ١٠٥)، والنسائي: كتاب قيام الليل وتطوع النهار – باب الاختلاف على عائشة في إحياء الليل، برقم (١٦٣٩) (٣ / ٢١٧، ٢١٨) وأحمد في "المسند" بألفاظ متقاربة (٦ / ٤٠، ٤١، ٦٦، ٦٨، ١٤٦).

ئیمامی ئەحمەد ـ بە سەنەدی سەحیحەوە ـ لە ئیبنو عومەرەوە دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (من كان مُتَحَرِّهَا، فَلْيتحرَّها ليلة السابع والعشرين)[1] واتە: ئەوی بۆی دەگەڕێ، با لە شەوی بیست و حەوتدا بێت..

ئیمامی موسلیم و ئەحمەدو ئەبو داوودو ترمذی و (بە سەحیحی داناوە) لە ئوبەیی کوڕی کەعبەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاویانەتەوە کە فەرموویەتی (واللّه الذي لا إله إلا هو، إنها لفي رمضان – يحلف ما يستثني – وواللّه، إني لأعلم أي ليلة هي، هي الليلة التي أمرنا رسول اللّه ﷺ بقيامها، هي ليلة سبع وعشرين، وأمارته، أن تطلع الشمس في صَبيحة يومها بيضاء، لا شُعاع لها)[2] واتە: بەو خوایە هیچ خوایەکی بە حەق جگە لەو نییە، شەوی قەدر لە رەمەزاندایەو سوێنیشم بە خوا دەزانم کام شەوەیە، ئەو شەوەیانە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمانی شەونخوونی بۆ خواپەرستی تێدا پێ دەکردین، کە شەوی بیست و حەوتەمە، نیشانەکانیشی ئەوەیە کە خۆری رۆژی دواتری خۆرەکەی کە هەڵدێت زۆر سپی و سافەو تیشکی (زەردی) نییە..

٤- **زیندوو کردنەوەی شەوی قەدر:** ـ ئیمامی بوخاری و موسلیم لە ئەبو هورەیرەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاویانەتەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (من قام ليلة القدْرِ، إيماناً واحتساباً، غُفِرَ له ما تقدَّم مِنْ

---

[1] أحمد في "المسند" (٢ / ٢٧، ١٥٧).

[2] مسلم: كتاب الصيام – باب فضل ليلة القدر والحث على طلبها، وبيان محلها وأرجى أوقات طلبها. برقم (٢٢٠) (٢ / ٨٢٨)، وكتاب صلاة المسافرين وقصرها – باب الترغيب في قيام رمضان، وهو التراويح، برقم (١٧٩) (١ / ٥٢٥)، والترمذي: كتاب الصوم – باب ما جاء في ليلة القدر، برقم (٧٩٣) (٣ / ١٥١)، وقال أبو عيسى: هذا حديث حسن صحيح. وأبو داود: كتاب الصلاة _ باب في ليلة القدر، برقم (١٣٧٨) (٢ / ١٠٦، ١٠٧)، وأحمد في" المسند" (٥ / ١٣٠، ١٣١).

ذنبه)[1] واته: هەر کەسێك شەوی قەدر بـە خواپەرسـتی و لەبـەر خـاتری خـوا زیندوو کاتەوە، لە هەموو گوناهەکانی پێشووی دەبوررێت..

ـ ئیمامی ئەحمەدو ئیبنو ماجەو الترمذي (کە بە سەحیحی داناوە) لـە دایکـە عائیشەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاویانەتەوە کە دەفەرموێ: (قلت: يـا رسـول اللّه، أرأيت إن علمت أيُّ ليلةٍ ليْلةُ القدْرِ، ما أقول فيها؟ قال قـولي: اللـهم إنـك عَفوٌ تحبُّ العفو، فاعْفُ عـني)[2] واته: ووتم: ئەی پێغەمبـەر خـوا، ئـەرێ، ئەگـەر زانیم شەوی قەدر کامیانە، چ دوعایەکی تێدا بکەم؟ فـەرمووی: بڵـێ: خوایـە تـۆ بەخشندەیت و حەزت لە بەخشندەییە، دە لێم خۆش بە..

ئیعـتیکاف

١ـ **ماناى:** ئیعتیکاف بە مانای پابەند بوونو خوو گرتنە بـە شـتێکەوە، خـوای گەورە دەفەرموێ: (ما هذه التماثيلُ التي انتم لها عـاكِفونَ) ٢١الأنبيـاء/٥٢ واتـە: ئـەم پەیکەرانـە چـییە وا ئێـوە پێیانـەوە پابەنـدن وبۆیـان چـوونەتە خەڵوەتەوە؟ یان: (وَانظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا) طه/٩٧..

---

[1] البخاري: كتـاب الـصوم ـ بـاب فـضل ليلـة القدر (٣ / ٥٩)، وبـاب مـن صـام رمـضان إيمانـاً واحتساباً ونية (٣ / ٣٣)، ومسلم: كتاب صلاة المسافرين وقـصرها – بـاب الترغيـب في قيـام رمضان وهو التراويح، برقم (١٧٥، ١٧٦) (١ / ٥٢٤)، والنسائي: كتاب الصوم – باب ثواب من قام رمضان وصامه إيماناً واحتساباً، والاخـتلاف علـى الزهـري في الخـبر في ذلـك، بـرقم (٢٢٠٢) (١٥٦/٤، ١٥٧)، وأبـو داود: كتـاب الـصلاة ـ بـاب في قيـام شـهر رمـضان، بـرقم (١٣٧٢) (١٠٣/٢)، والترمـذي: كتـاب الـصوم – بـاب مـا جـاء في فـضل شـهر رمـضان، بـرقم (٦٨٣) (٥٨/٣)، وأحمد في "المسند" (٢ / ٣١٨، ٣٢١، ٣٤٧، ٤٠٨، ٤٢٣، ٤٧٣، ٥٠٣).

[2] الترمذي: كتاب الدعوات – باب حدثنا يوسف بن عيـسى...، بـرقم (٣٥١٤) (٥ / ٥٣٤)، وقـال أبو عيسى: هذا حديـث حسن صحيـح، وابـن ماجـه: كتـاب الدعـاء – بـاب الدعـاء بـالعفو والعافية، برقم (٣٨٥٠) (٢ / ١٢٦٥)، وأحمد في "المسند" (٦ / ١٧١، ١٨٢، ١٨٣، ٢٥٨).

لە زاراوەییشدا مەبەست لە پابەند بوون و مانەوەیە لەمزگەوتێکدا بە نیازی خواپەرستی و نییەتی لە خوا نزیك بوونەوە.

٢- **شیاوێتی**: هەموو زانایان رایان وایە، کە ئیعتیکاف سوننەتە، چونکە پێغەمبەر ﷺ (کان النبي ﷺ يَعْتَكِفُ، في كُلِّ رمضانَ عَشَرَةَ أيَّامٍ، فلما كان العامُ الذي قُبض فيهِ، اعْتَكَفَ عِشرينَ يوماً)[١] رواه البخاري، وأبو داود، وابن ماجه، واتە: دە رۆژ لە هەموو رەمەزانێك ئیعتیکافی دەکرد. لەو ساڵەشدا کە کۆچی دوایی تێدا کرد، بیست رۆژی رەمەزانەکەی ئیعتیکافی کرد. یاوەران و خێزانە بەرێزەکانی و ئەوانەی لە خزمەتیدا بوون و ئەوانەی پاش جەنابیشیان هاتوون، هەموو هەر ئیعتیکافیان کردووە. ئیعتیکاف هەر چەندە خێریکی چاکە، بەڵام حەدیسێکی وا بە هێزی لەسەر نەهاتووە. ئیمامی ئەبو داوود دەفەرموێ: لە ئیمام ئەحمەدم پرسی: ئەرێ هیچ شتێك دەربارەی فەزڵ و گەورەیی ئیعتیکاف دەزانیت؟ فەرمووی: نەخێر، مەگەر حەدیسی زەعیف.

٣- **بەشەکانی**: ئیعتیکاف دەبێت بە دوو بەشەوە: سوننەت و فەرز.

ئیعتیکافی سوننەت ئەوەیە، کە موسوڵمان لەبەر خاتری خوای گەورە و بۆ نزیك بوونەوە لێی و بە ئومێدی وەدەست هێنانی پاداشت و رەزامەندی خوای گەورەو وەك سوننەتی پێغەمبەر ﷺ لە مزگەوتێکدا بە نییەتی ئیعتیکاف دەمێنێتەوە. ئەویش لە دە رۆژی ئاخیری رەمەزاندا.

ئیعتیکافی فەرز ئەوەیە کە موسوڵمانێك لەسەر خۆی نەزر کردووەو بۆتە فەرزێك لەسەری، کە دەبێت بیکات. بۆ نموونە ووتوێتی: شەرت بێت بە شەرتی خوا ئەوەندە رۆژ ئیعتیکاف بکەم. یان بە شتێکیەوە پەیوەست کردووە. بۆ نموونە

---

[١] البخاري: كتاب الصوم – باب الاعتكاف في العشر الأواسط من رمضان (٣ / ٧٤، ٧٥)، وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء في الاعتكاف (١ / ٥٦٢، ٥٦٣)، برقم (١٧٧٠)، وأبو داود: كتاب الصيام – باب الاعتكاف (٢ / ٨٣٠)، برقم (٦٤٦٣).

ووتوویەتی: ئەگەر خوا بكات و ئەم نەخۆشیەم یان ئەم نەخۆشەم چاك بێتەوە مەرج بێت ئەوەندە ڕۆژ ئیعتیكاف بكەم. لەم حاڵەتانەشدا ئیعتیكاف كردنەكە واجبەو دەبێت ئەنجام بدرێت. چونكە لە سەحیحی بوخاریدا هاتووە كە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (مَنْ نَذَرَ أنْ يُطِيعَ اللّهَ، فَلْيُطِعْهُ)[1] واتە: هەر كەس نەزرێكی لە خۆ گرتبوو كە گوێ ڕایەڵی فەرمانێكی خوا بكات با بیكات. هەروەها هەر لە بوخاریدا هاتووە كە سیدنا عومەر ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ پرسی: (إنِّي نَذَرْتُ في الجاهليةِ أنْ أعْتَكِفَ ليلةً في المسجدِ الحَرامِ. فقالَ: أوْفِ بنَذْرِكَ)[2] واتە: ئەی پێغەمبەری خوا نەزرم كردووە شەوێك لە مزگەوتی حەرام (كەعبە) دا بمێنمەوە، فەرمووی: نەزرەكەت بێنە دی.

٤- **كاتەكەی:** ئیعتیكافی نەزر بە گوێرەی كاتە نەزر كراوەكەیە، گەر خاوەنەكەی ووتبێتی نەزری ڕۆژێكم لەسەر بێت یان دوو یان سێ، هەر ئەوەندە ئیعتیكاف دەكات كە بڕیاری لەسەر داوە.

ئەما ئیعتیكافی سوننەت كاتی دیاری كراوی نییە. چونكە خۆی بە گوێرەی نییەتەكەیە كە كابرا دەیەوێت چەند لە مزگەوتەكەدا بمێنێتەوە. زۆر بێت یان كەم مەیلی خۆیەتی و پاداشتیشی بێ گومان بە گوێرەی زۆرو كەمی مانەوەكەیەتی.. ئەگەر پێویستی كرد و چووە دەرەوەو پاشان هاتەوەو بە تەما بوو ئیعتیكاف بكاتەوە، نییەتەكەی تازە دەكاتەوە. یەعلای كوڕی ئومەییە فەرمووی: من جاری وا هەیە لە مزگەوت بە نییەتی ئیعتیكاف بۆ ماوەیەك دەمێنمەوە. عەطائیش

---

[1] البخاري: كتاب الأيمان والنذور – باب النذر فيما لا يملك، وفي معصيته (١٧٧/٨) والنسائي: كتاب الأيمان والنذور، باب النذر في الطاعة (٧ / ١٧)، برقم (٣٨٠٦)، وأبو داود: كتاب الأيمان والنذور _ باب ما جاء في النذر في المعصية (٣ / ٥٩٣)، برقم(٣٢٨٩)، والترمذي: كتاب النذور والأيمان – باب من نذر أن يطيع اللّه، فليطعه (١٠٤/٤_١٠٥) وقال الترمذي: حديث حسن، ومسند أحمد (٦ / ٣٦،٤١،٢٢٤).

[2] البخاري: كتاب الاعتكاف – باب الاعتكاف ليلاً (٣ / ٦٣).

فەرمووی: تا بمێنێتەوە هەر بە ئیعتیکاف بۆی حسێبە. کەسێك هەر کە لە مزگەوت بە نییەتی خواپەرستی بمێنێتەوە، ئەوە ئیعتیکافی کردووە. گەر نییەتەکەشی وا نەبوو ئەوە هیچ. ئەوی لە ئیعتیکافی سوننەتدایە هەر کاتێك حەزی کرد بۆی هەیە پێش تەواو بوونی ئەو ماوەی دیاری کرد بوو، ئیعتیکافەکەی کۆتایی پێ بهێنێت. دایکە عائیشە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە: (أن النبي ﷺ كان إذا أراد أن يعتكف، صلى الفجر، ثم دخل معتكفه. وأنه أراد مرة أن يعتكف في العشر الأواخر من رمضان، فأمر ببنائه، فضرب. قالت عائشة: فلما رأيت ذلك، أمرت ببنائي، فضرب، وأمر غيري من أزواج النبي ﷺ ببنائه، فضرب، فلما صلى الفجر، نظر إلى الأبنية، فقال: "ما هذه؟ آلبرّ تردْن". قالت: فأمر ببنائه، فَقوض، وأمر أزواجه بأبنيتهن، فقوضت، ثم أخر الاعتكاف إلى العشر الأول، يعني من شوال، فأمر رسول اللّه ﷺ نساءه بتقويض أبنيتهن)[١] كە پێغەمبەر ﷺ گەر بیویستایە ئیعتیکاف بکات، نوێژی بەیانی دەکردو دەچووە جێ ئیعتیکافەکەی. جارێك ویستی لە دە رۆژی ئاخیری رەمەزانێکدا ئیعتیکاف بکات، فەرمانی دا، شوێنێکیان لە مزگەوتەکەدا بۆ تەرخان کرد، منیش کە ئەوم دی داوام کرد شوێنێکیش بۆ ئیعتیکافی من دیاری کەن، ئیتر خێزانەکانی تریشی داوایان کردو بۆیان دیاری کرا، کە پێغەمبەر ﷺ نوێژی بەیانی کردو ئەو هەموو جێ ئیعتیکافەی بینی، فەرمووی ئەمە چییە؟ ئیدی ئەو ئەوەی خۆی تێك دایەوەو فەرمانی بە خێزانەکانیشی دا تێکی دەنەوە، منیش ئەوەی خۆم تێك دایەوە، ئیتر کاتی ئیعتیکافەکەی خۆی لە رەمەزانەوە گواستەوە بۆ دە رۆژ لە مانگی شەووال..

---

[١] البخاري: كتاب الاعتكاف – باب الأخبية في المسجد (٣ / ٦٣)، ومسلم: كتاب الاعتكاف – باب متى يدخل من أراد الاعتكاف في معتكفه (٢ / ٨٣١) برقم (٦)، وأبو داود: كتاب الصوم _ باب الاعتكاف (٢ / ٨٣١)، برقم (٢٤٦٤).

ئەمەش بەڵگەیە کە موسوڵمان دەتوانێت شوێنێك لە ناو مزگەوتدا بۆ ئیعتیکافی خۆی دیاری بکات، بەو مەرجەی رێ لە نوێژو خواپەرستی خەڵکی تر نەگرێت، بۆ نموونە لە گۆشەیەکی پشتەوەی مزگەوتەکە بێت. هەروەها بەڵگەشە بۆ ئەوەی کە پیاو بۆی هەیە خێزانی خۆی لەو جۆرە ئیعتیکافەو لە مزگەوتدا بێ رەزامەندی پیاوەکە خۆی، بگرێتەوە واتە نەیهێڵێت ئیعتیکاف بکات، ئەمەش رای ئیمامی شافیعی و ئەحمەدو داوودو هی ترە..

٥- **مەرجەکانی:** ئەو کەسەی ئیعتیکاف دەکات مەرجە کە موسوڵمان بێت، لە لەش گرانی (لەش پیسی) و حەیزو زەیستانی پاك بوو بێتەوە. کەوا بوو ئیعتیکاف بۆ کافرو منداڵ و لەش کران و حەیزدارو زەیستان ناشێت.

٦- **روکنەکانی:** ئیعتیکاف کە مانەوەیە لە مزگەوت بە نییەتی خواپەرستی. لە غەیری مزگەوت نابێت و بە نییەتی غەیری خواپەرستیش ناشێت. چونکە لەبەر گرنگی و روکنێتی نییەتە کە خوای گەورە دەفەرموێ: (**وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ**) ٩٨ البينة/٥) واتە: هەر وایان فەرمان پێ کرا بوو کە تەنها خوای گەورە بپەرستن وپەرستنەکانیان تایبەت بەو کەن. پێغەمبەریش ﷺ دەفەرموێ: (**إنما الأعمال بالنيات، وإنما لكل امرئ ما نوى**) واتە: هەموو کارێك هەر بە گوێرەی نییەتەکەیەتی، خەڵکیش هەر یەك نییەتێکی هەیە.

ئەمما کە دەبێت ئیعتیکافەکە لە مزگەوتدا بێت، چونکە خوای گەورە دەفەرموێ: (**وَلاَ تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ**) ٢ البقرة/١٨٧) واتە: کاری سەرجێیی لەگەڵ خێزانەکانتاندا ئەنجام مەدەن لەو کاتانەی کە ئیعتیکافتان لە مزگەوت کردووە. ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ئیعتیکاف کردن لە مزگەوت دەبێت.

٧- ئەو مزگەوتانەی ئیعتیکافیان تێدا دەکرێت: را جوێییەك لە نێوان زانایاندا دەربارەی ئەو مزگەوتانەی کە بۆ ئیعتیکاف دەشێن هەیە. ئیمامی ئەبو حەنیفەو ئەحمەد و ئیسحاق و ئەبو ثور رایان وایە کە لەو مزگەوتانەدا دەکرێت کە پێنج فەرزەی نوێژیان بە جەماعەت تێدا دەکرێت. ئیمامی مالیك و شافیعی و داوود دەفەرموون لە هەموو مزگەوتێکدا دەشێت بکرێت، چونکە هیچ بەلگەیەکی بەهێز لەسەر تایبەت کردنی جۆری مزگەوت نەهاتووە.

مەزهەبی شافیعی دەفەرموێ: چاکتر وایە لە مزگەوتی جامیع دا ئیعتیکاف بکات. واتە ئەو مزگەوتەی کە نوێژی کۆمەڵ و هەینی (جومعەو جەماعەت) تێدا بکرێت. چونکە پێغەمبەر ﷺ لە مزگەوتی جامیع دا کردویێتی، چونکە بەردەوام نوێژی جەماعەتی تێدا دەکرێت. باله مزگەوتێکدا نەیکات کە نوێژی جومعەی تێدا ناکرێت تا ناچار نەبێت بۆ جومعە کردنەکەی بڕواتە دەرەوەو ئیعتیکافەکەی بەتاڵ کاتەوە.

موعتەکیف (ئەو کەسەی لە ئیعتیکاف دایە) بۆی هەیە بچێتە سەر هەیوانو حەوشەو سەربان ومنارەی مزگەوتەکە بۆ بانگدان بەو مەرجەی رێی هەموویان هەر لە دەرگای مزگەوتەکەوە (لە شوێنی ئیعتیکافەکەیەوە) بۆیان بچێت، چونکە هەموویان هەر بە ناو مزگەوتەکە حسێبن. ئەمما ئەگەر رێی یەکێکیان (بۆ نموونە منارەکە) پێویستی دەکرد لە مزگەوتەکە بچێتە دەرەوەو لەوێوە سەرکەوێتە سەری، ئەوە ناشێت، چونکە بە چوونە دەرەوەکەی - گەر بە ئەنقەست بوو - ئیعتیکافەکەی بەتاڵ دەبێتەوە. بە رای ئیمامی مالیك و رایەکی ئیمامی ئەحمەد موعتەکیف بۆی نییە بچێتە هەیوان و حەوشەکەش چ جای سەربان و سەر منارەکە، بەلام لە مەزهەبی حەنەفی و شافیعی و ریوایەتێکی تری ئیمام ئەحمەد بۆی هەیە بچێتە هەموویان مادام هی مزگەوتەکە بن.

جمهوری زانایان دەفەرموون ئافرەت بۆی نییە ئیعتیکاف لە جێ نوێژی ماڵەکەی خۆیدا بکات، چونکە سیفەتی مزگەوتی نییە. بەلام ئەویش وەکو پیاو

دەتوانێت لە مزگەوتێکدا ئیعتیکاف بکات. چونکە خێزانە بەڕێزەکانی پێغەمبەر ﷺ ئیعتیکافیان لە مزگەوتی پێغەمبەردا ﷺ دەکرد.

٨- **رۆژوو گرتنی موعتەکیف:** لە غەیری ڕەمەزاندا، ئەگەر موعتەکیف لەگەڵ ئیعتیکافەشیدا بەڕۆژوو بێت چاکترە، بەڕۆژووش نەبێت هیچی لەسەر نییە. بوخاری لە ئیبنو عومەرەوە ـ خوا لێیان ڕازی بێت ـ دەگێڕێتەوە، کە سەییدنا عومەر لە پێغەمبەری ﷺ پرسی: (**إنِّي نَذَرْتُ في الجاهلية أنْ أعْتَكِفَ ليلةً في المسجدِ الحَرامِ. فقالَ: أوْفِ بنَذْرِكَ**)[1] واتە: ئەی پێغەمبەری خوا نەزرم کردووە شەوێك لە مزگەوتی حەرام (کەعبە) دا بمێنمەوە، فەرمووی: نەزرەکەت بێنە دی. ئەم حەدیسە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ڕۆژوو مەرجێك نییە لە ئیعتیکاف کردن. چونکە خۆ ڕۆژوو بەشەو ناگیرێت. سەعیدی کوڕی مەنسور (مامۆستای ئیمامی موسلیمە) لە ئەبو سەهلەوە دەگێڕێتەوە: ئافرەتێکمان نەزرێکی لە خۆ گرتبوو، بۆم لە عومەری کوڕی عبدالعزیز پرسی، فەرمووی: ڕۆژووی لەسەر نییە، مەگەر خۆی بیەوێت بیگرێت. ئیمامی زوهری کە هەر لەو کۆڕەدا بوو، فەرمووی: ئیعتیکاف بێ ڕۆژوو نابێت. عومەری کوڕی عبدالعزیز لێی پرسی: هیچ بەڵگەیەکت لە پێغەمبەرەوە هەیە؟ فەرمووی: نەخێر، عومەر پرسی: ئەدی قەولێکی ئەبو بەکر؟ فەرمووی: نەخێر، عومەر پرسییەوە: ئەدی هی عومەر؟ فەرمووی: هی ئەویش (واتە هی ئەویشم هەر نییە)، سەهل دەفەرموێ وا بزانم دیسان عومەر لێی پرسیەوە: ئەدی هی عوسمانت هەیە؟ فەرمووی نەخێر هی ئەویشم نییە.. لە کۆڕی ئەوان هاتمە دەرێ ئیمامی عەطاء و طاووسم بینی لەوانیشم پرسی: ئەوانیش هەر فەرموویان: ڕۆژووی لەسەر نییە، مەگەر خۆی لە زیادە بیگرێت.

ئیمامی **الخطابي** دەفەرموێ: خەڵکی لەم مەسەلەیەدا ڕاجوێن. حەسەنی بەسری و شافیعی دەفەرموون: ئیعتیکاف بێ ڕۆژوو دەشێت. سەییدنا عەلی و

---

[1] البخاري: كتاب الاعتكاف – باب الاعتكاف ليلاً (٣ / ٦٣).

سەیيدنا ئیبنو مەسعود فەرموویانە: کەیفی خۆیەتی، دەتوانێت بەڕۆژوو بێت و دەشتوانێت بەڕۆژوو نەبێت. بەڵام ئیمامی مالیك و ئەوزاعی هەر دەفەرموون: حەتمەن ئیعتیکاف دەبێت رۆژووی لەگەڵ بێت. ئەمە رای ئەهلی رەئی و سەعیدی کوڕی موسەیيب و عوروەی کوڕی الزوبەیریشە.

٩- **کاتی سەرەتاو کۆتایی ئیعتیکاف:** ووتمان ئیعتیکافی سوننەت کاتێکی دیاری کراوی نییە. هەر کاتێك موعتەکیف چووە مزگەوتێك و نییەتی وا بوو ئیعتیکاف دەکات، تا دێتە دەرەوە ئیعتیکافی بۆ حسێبە. ئەگەر کەسێك ویستی دە رۆژی کۆتایی رەمەزان ئیعتیکاف بکات، ئەوە پێش خۆرئاوا بوون دەچێتە جێ ئیعتیکافەکەی. چونکە بوخاری دەگێڕێتەوە، کە سەیيدنا ئەبو سەعید ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاوێتییەوە، کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (مَنْ كانَ اعْتَكَفَ مَعِيَ، فَلْيَعْتَكِفْ العَشْرَ الأواخِرَ)[1] واتە: ئەو کەسەی لەگەڵ من ئیعتیکاف دەکات، با دە رۆژەکەی ئەخیر بیکات. یەعنی رۆژی بیستەم، یان بیست و یەکەمی رەمەزان. هەروەها حەدیسی موسلیم کە دەفەرموێ: (كانَ إذا أرادَ أنْ يَعْتَكِفَ، صلَّى الفَجْرَ، ثُمَّ دَخَلَ مَعْتَكَفَه)[2] واتە: کە پێغەمبەر ﷺ بیویستایە ئیعتیکاف بکات، نوێژی بەیانییەکەی دەکردو تەشریفی دەبردە جێ ئیعتیکافەکەی. یەعنی ئەو جێگایەی، کە لەناو مزگەوتەکەدا بۆ ئیعتیکافی خۆی تەرخانی کردبوو. ئەمما کاتی تەشریف بردنی بۆ مزگەوت بە مەبەستی ئیعتیکاف، هەر لە سەرەتای شەوەوە دەبوو.

---

[1] البخاري: كتاب الصوم – باب الاعتكاف (٣ / ٦٢).

[2] مسلم: كتاب الاعتكاف - باب متى يدخل من أراد الاعتكاف (٢ / ٨٣١) وابن ماجه: كتاب الصيام – باب ما جاء فيمن يبتدئ الاعتكاف (١ / ٥٦٣) برقم (١٧٧١) وأبو داود: كتاب الصوم – باب الاعتكاف(٢/٨٣٠) برقم (٢٤٦٤) والترمذي: كتاب الصيام – باب ما جاء في الاعتكاف (١٤٨/٣) برقم (٧٩١) والنسائي: كتاب المساجد – باب ضرب الخباء في المساجد (٢ /٤٤) برقم (٧٠٩).

هەر کەس لە دە رۆژی کۆتایی رەمەزاندا ئیعتیکافی کرد، لە دوای خۆر ئاوا بوونی کۆتا رۆژی رەمەزان کۆتایی بە ئیعتیکافەکەی دەهێنێت. ئەمەش رای ئیمامی ئەبو حەنیفەو ئیمامی شافیعییە. ئیمامی مالیك و ئیمامی ئەحمەد دەفەرموون: موعتەکیف بۆی هەیە دوای ئاوا بوونی خۆری کۆتا رۆژی رەمەزان کۆتایی بە ئیعتیکافەکەی بهێنێت، بەلاّم ئەگەر بەردەوام لە ئیعتیکافەکەیدا بمێنێتەوە تا ئەو کاتەی سبەینێ دەڕواتە دەرێ بۆنوێژی جەژن، چاکترە. ئەمەش ـ وەکو الاثرم لە ئەبو ئەییوب و ئەویش لە ئەبو قەلابەوە دەگێڕێتەوە ـ کە پیشەی یاوەرانی پێغەمبەر بووە، ئەوان هەمیشە حەزیان دەکرد کە شەوی جەژنی رەمەزانەکەش تا نوێژی جەژن هەر لە ئیعتیکافەکەیاندا بمانایەتەوە. پاشان بە چوونیان بۆ نوێژی جەژن کۆتاییان بە ئیعتکافەکانیان دەهێنا.

ئەو کەسەی ئیعتیکافێکی نەزری لە خۆ گرتووە، جا لە رۆژانی رەمەزاندا بێت، یان لە رۆژانی تر، بە هەمان شێوە پێش ئەوەی سپێدەی ئەو رۆژە دیاری کراوەی هەڵ بێت، دەبێ بچێتە جێ ئیعتیکافەکەی و ئەو ماوەیەی خۆی نەزری کردووە تێیدا بمێنێتەوە تا دەبینێت خەپلەی خۆر (قرصَ الشمس) ی کۆتا رۆژی نەزر کراوی بە تەواوی ئاوا بوو، ئیتر کۆتایی بە ئیعتیکافەکەی دەهێنێت. ئەگەر نەزری کەسێك شەو بوو، یان ویستی شەوێك یان چەند شەوێك ئیعتیکافی سوننەت بکات، ئەویش دەبێت ئەو ساتەی کە بینی خەپلەی خۆر وا ئاوا بوو بچێتە جێ ئیعتیکافەکەیەوە. بۆ کۆتایی پێ هێنانیشی ئەو کاتە دەبێت کە لە هەڵهاتنی خۆر دڵنیا دەبێت.

ئیمامی ئیبنو حەزم دەفەرموێ: چونکە سەرەتای شەو بریتیە لە ئاوا بوونی خۆر. کۆتا هاتنیشی بریتیە لە هەڵهاتنەوەی خۆر. هەر وەکو کە سەرەتای رۆژ بریتیە لە هەڵهاتنی خۆر و کۆتا هاتنیشی بریتیە لە ئاوا بوونی، کەوا بوو کەس بۆی نییە کاتی زیادە لەسەر خەڵکی فەرز کات، هەر کەس و هەر چەندێکی نەزر کرد یان بڕیار دا ئیعتیکافی تێدا بکات ئیتر ماوەکە هەر ئەوەیە. ئەگەر ئیعتیکافی

مانگێکی نەزر کردبوو، یان هەر وەکو سوننەتێك وویستی مانگێك ئیعتیکاف بکات لەسەرەتای یەکەم شەویەوە دەست پێ دەکات. ئینجا پێش ئەوەی خەپلەی خۆر بە تەواوی ئاوا ببێت دەچێتە جێ ئیعتیکافەکەی و بە ئاوا بوونی هەموو خەپلەی خۆری کۆتا رۆژی نەزرەکەی کۆتایی بە ئیعتیکافەکەی دەهێنێت، ئیتر لە رەمەزاندا بێت یان غەیری رەمەزان.

١٠- **ئەوی چاکە یان خراپە بۆ موعتەکیف:** شتێکی چاکە موعتەکیف خواپەرستی وەکو نوێژوقورئان خوێندن و زیکرو تەسبیحات زۆرتر بکات. تەسبیحاتی وەکو **سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر واستغفر الله** و سەڵەوات دان لە پێغەمبەرو ﷺ دوعاو زۆر پاڕانەوەو هی تر.. چونکە ئەمانە هەموویان عیبادەتن و موسوڵمان زیاتر لە خوای پەروەردگار نزیك دەکەنەوەو خۆشەویستی ئەوی زیاتر لە دڵ و دەروونداا دەچەسپێنن.

خوێندنی دینیش هەر لە ریزی ئەم خێرو چاکانەن: وەکو تەفسیرو حەدیس و بابەتەکانی تری عیلمی شەرعی، هەروەها سیرەی ژیانی پڕ بەرەکەتی پێغەمبەران و پیاوچاکان و شەهیدان. باشتریش وایە شوێنێکی مزگەوتەکە بۆ خۆی دیاری بکات کە هەر لەو شوێنەدا زۆرتر بمێنێتەوە هەروەکو، کە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ وای دەکرد.

باش نییە بۆ موعتەکیف خۆی بە قسەو قسەلۆك و شەڕە دەمەوە خەریك کات. یان خۆ لە کاروبارو قسەیەك هەڵقورتێنێت، کە پەیوەندی بەوەوە نییە. موسوڵمان ـ نەك هەر لە ئیعتیکافیدا ـ بەڵکو لە هەموو کاتێکیدا هەر دەبێت ئەمە رەفتاری بێت، وەکو پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: (**مِنْ حُسْنِ إِسْلامِ المرءِ، تركُهُ ما لا يَعنيهِ**)[1] واتە: لە دینداری و ئیسلامخوازی کابرا ئەوەیە، واز لەو شتانە بێنێت، کە پەیوەندییان بەمەوە نییە..

---

[1] الترمذي: كتاب الزهد _ باب (١١) حديث رقم (٢٣١٧) (٤ / ٨٥٨، ٨٥٩)، وقال: حديث غريب. وابن ماجه: كتاب الفتن – باب كف اللسان في الفتنة (٢ / ١٣١٥، ١٣١٦).

هەندێ کەس وا دەزانێ ئەگەر خۆی لە قسە کردن لەگەڵ خەڵکی بگرێتەوە بۆ ئیعتیکافەکەی چاکەو زیاتر لە خوای گەورە نزیك دەبێتەوە! بەڵام ئەمە وا نییە. ئیمامی بوخاری و ئەبو داوودو ئیبنو ماجە لە ئیبنو عەبباسەوە ـ خوا لێی رازی بێت ـ گێڕاویانەتەوە کە جارێك پێغەمبەر ﷺ لەسەر مینبەر بوووتاری دەفەرموو، بینی وا پیاوێك هەر بە پێوەیەو دانانیشێت، پرسیاری دەربارەی کرد، ووتیان: ئەوە ئەبو ئیسرائیلە، نەزری کردووە کە هەر بە پێوە بێت و دانەنیشێت، قسەش ناکات و بەڕۆژووشە.. فەرمووی: (مُرْهُ فَلْيَتَكَلَّمَ، وليَسْتَظِلَّ، وليَقْعُدَ، ولِيُتِمَّ صومَهُ) [1] واتە: فەرمانی پێ بکەن با قسە بکات، با بشچێتە بەر سێبەر، با دابنیشێت و رۆژووەکەشی تەواو کات. هەروەها ئەبو داوود لە رێگای سیدنا عەلییەوە ـ خوا لێی رازی بێت گێڕاوێتییەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (لا يُتْمَ بعدَ احتلامٍ، ولا يَماتَ يومٍ إلى الليل) [2] واتە: دوای بالغ بوون هەتیووی نامێنێت و هیچ بێ دەنگیەکیش نابێت بگاتە شەو..

ئەوی بۆ موعتەکیف دەشێت

ئەمانەی خوارەوە بۆ موعتەکیف جائیزە:

١ـ چوونە دەرەوەی لە جێ ئیعتیکافەکەی بۆ خوا حافیزە کردن و ماڵئاوایی لە ماڵ و منداڵ و کەس و کاری. خاتوو سەفییە ـ خوا لێی رازی بێت ـ فەرمووی: (كانَ رسولُ اللّه ﷺ مُعْتَكِفاً، فأتيتُهُ أزورَهُ لَيلاً، فَحَدَّثْتُهُ، ثُمَّ قُمْتُ، فانقلبْتُ، فقامَ مَعْيَ لِيَقْلِبَنِي، وكان مسكنها في دار أسامة بن زيد، فمر رجلان من الأنصار، فلما رأيا النبي ﷺ، أسرعا، فقال النبي ﷺ: على رسْلِكما؛ إنها

[1] البخاري: كتاب النذور والأيمان – باب النذر فيما لا يملك (٨ / ١٧٨)، وأبو داود: كتاب الأيمان والنذور – باب من رأى عليه كفارة إذا كان في معصية (٣ / ٥٩٩)، برقم(٣٣٠٠) ، وابن ماجه كتاب الكفارات – باب من خلط في نذره طاعة بمعصية، برقم(٢١٣٦) .

[2] أبو داود: كتاب الوصايا – باب ما جاء متى ينقطع اليتم (٣ / ٢٩٣، ٢٩٤) برقم (٢٨٧٣).

صفية بنت حُيَيّ. قالا: سبحان اللّه، يا رسول اللّه. قال: إنَّ الشيطانَ يجري مِنْ الإنسانِ مَجْرَى الدَّمِ، فَخَشِيتُ أنْ يَقْذِفَ في قُلُوبِكُما شَيئاً. أو: قال: شرّا)[١] رواه البخاري، ومسلم، وأبو داود) واته: پێغەمبەر ﷺ لە ئیعتیکافدا بوو منیش شەوێك هاتم سەرم لێدا (خاتوو سەفییە خێزانی پێغەمبەرە ﷺ)، قسەم لەگەڵدا کردو پاشان کە هەستام بڕۆمەوە، ئەویش هەستاو تەشریفی هێناو لەگەڵمدا هاتەوە، ماڵی دایکە سەفییە لای ماڵی ئوسامەی کوڕی زەیدەوە بوو، دوو پیاوی ئەنساری لەو کاتەدا بەوێدا تێپەڕین کە پێغەمبەریان بینی ﷺ پەلەیان کردو خێرا تێپەڕین، پێغەمبەر ﷺ بانگی کردنێ کە لەسەر خۆ بن، پەلە مەکەن، با بزانن ئەمە سەفییەی کچی حوییەیە لەگەڵمدا، هەردووکیان فەرموویان: سوبحان اللە ئەی پێغەمبەر خوا(واتە: پاك و بێ خەوشی بۆ خوا، چۆن گومان لە بەڕێزتان دەکرێت؟!!) پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: شەیتان وەکو خوێن بە دەماری مرۆڤدا دەگەڕێت، منیش لەوە ترسام شتێك (یان خراپەیەك) فڕێ داتە دڵتانەوە. ئیمامی شافیعی ـ ڕەحمەتی خوای لێ بێت ـ دەفەرموێ: لە ڕووی بەزەیی و بەخەمەوە هاتنیانەوە ئەوەی بۆ روون کردنەوە، چونکە ئەگەر گومانی خراپیان بە پێغەمبەر ﷺ ببردایە، پێی کافر دەبوون. بۆیە خێرا خۆی بۆی روون کردنەوە نەبادا تووشی ئەو کێشە گەورەیە ببن.

(الخطابي دەفەرموێ: تەشریفی لەگەڵدا رۆیشتۆتەوە تابە ڕێی کردۆتەوەئەمەش بەڵگەیە بۆ ئەوە کە چوونە دەرەوەی پێویست، ئیعتیکاف بەتاڵ ناکاتەوە، ئیعتیکاف ڕێ لە چاکە کردنی تر ناگرێت).

٢ـ سەرتاشین و قژ داهێنان و نینۆك کردن و خۆ پاك کردنەوە لە چڵك و تووك، هەروەها پۆشینی جل و بەرگی جوان و خۆ ڕێك و پێك خستن و بەکارهێنانی

---

[١] البخاري: كتاب الاعتكاف – باب هل يدرأ المعتكف عن نفسه (٣ / ٦٥)، ومسلم: كتاب السلام – باب يستحب لمن رئي خالياً بامرأة، وكانت زوجته أو محرماً له، أن يقو ل: هذه فلانة، برقم (٢٤) وأبو داود: كتاب الصوم – باب المعتكف يدخل البيت لحاجنه، برقم (٢٤٧) (٢/٨٣٥).

بۆنی خۆش.. خاتوو عائیشه ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە کە (كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ يَكونُ مُعْتَكِفاً في المسجِدِ، فَيُناوِلَني رَأسَهُ مِنْ خَلَلِ الحُجْرةِ، فَأغْسِلَ رأسَهُ) — وقال مسدد: فأرَجِّلَهُ_ وأنا حائض [١] رواه البخاري، ومسلم، وأبو داود، واتە: پێغەمبەر ﷺ لە مزگەوت لە ئیعتیکافدا دەبوو، لە سووچی جێ ئیعتیکافەکەی خۆیەوە سەری دەهێنایە ئەمدیوو، بۆم دەشت، بۆم شانە دەکرد. لە ریوایەتی موسلیمدا ـ خوا لێی رازی بێت ـ هاتووە، کە دەفەرموێ: لە حەیزیشدا دەبووم، کە وام بۆ دەکرد.

٣ـ چوونە دەردوە بۆ ئەو پێداویستانەی کە زەرورین. خاتوو عائیشە ـ خوا لێی رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە کە (كانَ رسولُ اللّهِ ﷺ إذا اعْتَكَفَ، يُدني إليَّ رأسَهُ، فأرَجِّلَهُ، وكانَ لا يَدْخُلُ البيتَ، إلا لحاجَةِ الإنسان) [٢] رواه البخاري، ومسلم، وغيرهما واتە: پێغەمبەر ﷺ کە لە ئیعتیکافیدا دەبوو، سەری پیرۆزی لە من نزیك دەکردەوەو منیش بۆم دا دەهێنا (بۆم شانە دەکرد). بۆ پێداوییستی مرۆڤیانەی خۆی نەبوایە نەدەهاتەوە ماڵێ.

شەرعناسان لەسەر ئەوە کۆن کە موعتەکیف بۆ خواردن و خواردنەوە ـ ئەگەر کەس بۆی نەدەهێنا ـ دەچێتە دەرەوە، هەروەها ئەگەر رشانەوەش ناچاری کرد، یان هەر کارو پێداوویستییەك کە وای دەخواست لە جێ ئیعتیکافی بچێتە دەرەوە بۆی هەیە بچێت و بێ خەم بێ لە ئیعتیکافەکەی.

---

[١] البخاري: كتاب الاعتكاف — باب الحائض ترجل المعتكف (٣ / ٦٣)، ومسلم: كتاب الحيض — باب جواز غسل الحائض رأس زوجها وترجيله (٢٤٤/١) برقم (٩) وأبو داود: كتاب الصيام — باب المعتكف لا يدخل البيت إلا لحاجة (٨٣٤/٢ برقم (٢٤٦٩)

[٢] البخاري: كتاب الاعتكاف — باب لا يدخل البيت إلا لحاجة (٦٣/٣)، ومسلم: كتاب الحيض — باب جواز غسل الحائض رأس زوجها (١ / ٢٤٤)، برقم (٦)، وأبو داود: كتاب الصوم _ باب المعتكف يدخل البيت لحاجته (٢ / ٨٣٤)، برقم (٢٤٦٧)، والترمذي: كتاب الصوم _ باب المعتكف يخرج لحاجة أم لا ؟ (٣ / ١٥٨)، برقم (٨٠٤) وقال: حديث حسن صحيح.

ئەوی وەكو ئەمانەش وایە هەر هەمان حوكمی هەیە وەكـو چـوونە دەرەوە بـۆ خۆشتن و غوسلّ دەركردن و جل و بەرگ شتن و..

سـەعیدی كـوڕی مەنـسوور لـە سـیدنا عەلییـەوە ـ خـوا لێـی رازی بێـت ـ گێڕاویتیەوە كە فەرموویـەتی: (إذا اعْتَكَـفَ الرَّجُـلُ، فليـشْهَدْ الجُمُعَـةَ، ولْيَحْـضُرْ الجَنَـازةَ، ولْيَعُـدْ المـريضَ، وليـأْتِ أهلَـهُ يَـأمُرُهُم بحاجَتِـه، وهـو قـائمٌ)[1] ئەگـەر كەسێك ئیعتیكافی كرد، با بچێتە نوێژی جومعە و ئامادەی جەنازە بردنە گۆڕستان بێت و سەردانی نەخۆش و سەردانەوەی ماڵەوە بۆ زانـینی پێداویـستییان یـان بـۆ جێبـەجێكردنی پێویـستی خـۆی بكـات. بـە مـەرجێك هـەر بـە پێـوە بێـت و دانەنیشێت. جارێكیش خوشكەزایەكی خۆی (هی سیدنا عەلی) لە ئیعتیكافدا بوو حەوت سەد درهەمی لێ وەرگرتبوو نـاردبووی، تـا رەنجبەرێكـی بـۆ پـێ بكـڕن، سەیدنا عەلی پێی فەرموو: جا قەیـدی چ بـوو، گـەر خـۆت بـچوویتایەتە بـازاڕو رەنجبەرەكەت بكڕیایە

قەتادە دەفەرموێ: موعتەكیف بۆی هەیە لەگەڵ خەڵكی بـۆ ناشـتنی مـردوو بچێتە گۆڕستان، هەروەها بۆ لای نەخۆش بەو مەرجـەی دانەنیـشێت. ئیبراهیمـی نەخەعی دەفەرموێ: كاتی خۆی رێیان بە موعتەكیف دەدا ئەو شتانە بكات وەكـو چوونە نوێـژی جومعـەو سـەردانی نـەخۆش و مـردوو ناشـتن و چـوونە دەرەوە بـۆ راپەڕاندنی پێداوویستی خۆی، گرنگ ئەوە بوو نەچێتە ژێر سایەبانێك بۆ مانەوە.

الخطابي دەربارەی ئەوەی لەسـەرێ بـاس كـرا دەفـەرموێ: ئـەوە رای سـیدنا عەلیو سەعیدی كوڕی جوبەیرو حەسەنی بەسری و نەخەعییە.

ئەبو داوود لە خاتوو عائیـشەوە ـ خـوا لێـی رازی بێـت ـ دەگێڕێتـەوە: (أنَّ النبيَّ ﷺ كانَ يَمُرُّ بالمَريضِ وهو مُعْتَكِفٌ فَيَمُرُّ كما هُوَ ولا يعرِّج يَسْأَلُ عَنْهُ)[2]

---

[1] روى نحوه الدارقطني، في "سننه" (٢ / ٢٠٠).

[2] أبو داو د: كتاب الصوم – باب المعتكف يعود المريض (٢ / ٨٣٦)، برقم (٢٤٧٢)، وقال المنذري في "مختصره": في إسناده ليث بن أبي سليم، وفيه مقال (٣ / ٣٤٣).

واتە: پێغەمبەر ﷺ لە ئیعتیکافدا دەبوو، سەری لە نەخۆش دەدا بە هەواڵ پرسینی کە بە لایدا تێدەپەڕی نەك بە چوونە لای ومانەوە.

کەوا بۆ موعتەکیف دەشێوسوننەتە لە چوونە دەردوەیدا هەواڵی نەخۆش بپرسێت، نەك بە تایبەتی بچێت بۆ لای.

٤- دەتوانێت لە مزگەوت بخوات و بخواتەوەو تێیدا بخەوێت، لەگەڵ پاراستنی پاك و خاوێنی و ئاوەدانکردنەوەی، دیسان بۆشی هەیە رێکەوتن و عەقدی هاوسەرێتی و کڕین و فرۆشتن و شتی واشی تێدا بکات..

ئەوی ئیعتیکاف بەتاڵ دەکاتەوە

ئەوانەی ئیعتیکاف بەتاڵ دەکەنەوەو ئەمانەن:

١- به ئەنقەست چوونە دەرەوە لە مزگەوت با بۆ ماوەیەکی کەمیش بێت، چونکە روکنی سەرەکی ئیعتیکافەکەی پێ بەتاڵ دەبێتەوە.

٢- لە دین هەڵگەڕانەوە ـ خوا لاماندا ـ چونکە کافر و هەڵگەڕاوە خواپەرستییان نەلەسەرەو نە ئەگەر کردیشیان لێیان وەردەگیرێت. خوای گەورە دەفەرموێ: (لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ) ٣٩ الزمر/ ٦٥، واتە: ئەگەر شەریکت بۆ خوا بڕیار دا هەر هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبنەوە.

٣و٤و٥- نەمانی هۆش و ژیری: بە شێت بوون یان بە سەرخۆشی، هەروەها کەوتنە حەیزو زەیستانیەوە، چونکە ئەمیش مەرجێکی تری ئیعتیکاف بەتاڵ دەکاتەوە کە پاکژی واتایی وبەدەنی و هی جێگاکەیە.

٦- چوونە لای خێزان: هەرکەس موعتەکیف بێت و بچێتە لای خێزانی و کاری سەرجێیی (جیماع) ی لەگەڵدا بکات ئیعتیکافەکەی بەتاڵ دەبێتەوە. چونکە خوای گەورە دەفەرموێ: (وَلاَ تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ فَلاَ تَقْرَبُوهَا) ٢ البقرة/١٨٧، واتە: ئەو کاتانەی لە مزگەوت لە

ئیعتیکافدان توخنیان (هی خێزانەکانتان بە جیماع)مەکەونەوە، ئەمەش سنووری خوای گەورەیە نزیکی مەکەونەوە.

بەلاّم دەست لێدان بێ ئەوەی ئارەزوو بجولێت جائیزە. چونکە پێغەمبەر ﷺ کە ئیعتیکافی دەکرد جار هەبوو، کە خێزانێکی سەری بۆ شانە دەکرد (بۆی دادەهێنا). ئەمما دەستبازی وماچ کردن، ئەوە ئیمامی ئەبو حەنیفەو ئیمامی ئەحمەد دەفەرموون کارێکی خراپە، چونکە حەرامە، بەلاّم تا ئاوی نەیەتەوە ئیعتیکافەکەی بەتاڵ نابێتەوە. بەلاّم ئیمامی مالیك دەفەرموێ: هەر بە دەستبازی‌و ماچ کردنەکە، با ئاویشی نەیەتەوە ئیعتیکافەکەی بەتاڵ دەبێتەوە. لە ئیمامی شافیعیشەوە هەر دوو راکە هەیە.

ئیبنو روشد دەفەرموێ: هۆی راجوێییەکەیان مانای وشە قورئانیەکەیە. ئەوانەی کە دەفەرموون: (**وَلاَ تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ**) **ولا تباشروهن**: بە مانای جیماعە. دەفەرموون: دەستبازی‌و ماچ کردن، مادام رەحەت بوون و ئاو هاتنەوەی لەگەڵ نەبێت، ئیعتیکافەکە بەتاڵ ناکاتەوە. ئەوانەش، کە دەفەرموون بە مانای مەجازییە، واتە نزیك خێزانەکانتان مەکەونەوە، دەستبازی و ماچ کردنەکەش دەخەنە چوار چێوەی یاساغ کراوەکەوە.

گرتنەوەی ئیعتیکاف (قەرز دانەوەی)

ئەو کەسەی چۆتە ئیعتیکافی سوننەتەوەو ـ پاشان بە هەر هۆیەك پێش کۆتایی کاتی دیاریکراوی خۆی کۆتایی پێ هێنا، ئەوە قەرزارەو باشتر وایە بیگرێتەوە، هەندێکیش دەفەرموون پێویستە بیگرێتەوە.

ئیمامی ترمذی دەفەرموێ: ئەهلی عیلم لە حوکمی ئەو موعتەکیفەدا، کە ئیعتیکافەکەی تەواو ناکات راجوێن: ئیمامی مالیك دەفەرموێ: ئەگەر شکاندبووی، کە کاتی ئیعتیکافەکەی تەواو بوو، دەبێت بیگرێتەوە. چونکە

پێغەمبەر ﷺ جارێك ئیعتیكافەكەی خۆی لە ڕەمەزاندا شكاند، دوایی لە شەووالدا دە رۆژی تر ئیعتیكافی كردەوە. ئیمامی شافیعی دەفەرموێ: ئەگەر ئیعتیكافەكەی نەزر نەبوو، هەر سوننەت بوو، سەرپشكە لەوەی بیگرێتەوە یان نا. خۆ ئەمە حەج و عەمرە نییە.

ئەمما ئەو كەسەی نەزری رۆژێك یان چەند رۆژێكی لە خۆ گرت و چووە ئیعتیكافەكەیەوە، بەڵام پێش تەواو بوونی ماوەكەی شكاندی؛ حەتمەن دەبێت لە رۆژانێكی تردا بیگرێتەوە، چونكە قەرزار بووە. ئەمەش كۆڕا (ئیجماع) ی زانایانی لەسەرە. ئەگەر مردوو نەیگرتبۆوە، لەسەری نامێنێت و پێویست ناكات كەس بۆی بگرێتەوە. گەرچی ئیمامی ئەحمەد دەفەرموێ دەبێت كەس و كارەكەی بۆی بگرنەوە. چونكە عبد الرزاق لە عبدالكریمی كوڕی ئومەییەود دەگێڕێتەوە كە فەرموویەتی: گوێم لێ بوو عبداللەی كوڕی عبداللەی كوڕی عوتبە فەرمووی: دایكمان قەرزاری ئیعتیكافێك بوو كە كۆچی دوایی كرد، بۆمان لە ئیبنو عەبباس پرسی، فەرمووی: ئیعتیكافەكەو رۆژێكیشی رۆژوو بۆ بگرنەوە. هەروەها سەعیدی كوڕی مەنسوور دەگێڕێتەوە كە خاتوو عائیشە ـ خوا لێی رازی بێت ـ ئیعتیكافی لە جیاتی برایەكی مردووی خۆی كرد.

موعتەكیف جێیەك لە مزگەوت بۆ خۆی دیاری دەكات یان چادرێك هەڵدەدات

١- ئیبنو ماجە لە سیدنا ئیبنو عومەرەوە ـ خوا لێیان رازی بێت ـ دەگێڕێتەوە كە پێغەمبەر ﷺ دە رۆژانی كۆتایی رەمەزان ئیعتیكافی دەكرد. نافیع دەفەرموێ: عبد اللەی كوڕی عومەر ئەو جێیەی نیشان دام كە پێغەمبەر ﷺ تێیدا ئیعتیكافی دەكرد

٢- هەر لەو گێڕراوەتەوە کە پێغەمبەر ﷺ کە ئیعتیکافی دەکرد بەرماڵیان بۆ ڕادەخست وپێخەفێکیان لای پایەی تەوبەوە بۆ ڕادەخست[١].

٣- ئەبو سەعیدی خودری ـ خوا لێی ڕازی بێت ـ دەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ لە ژێر گومەزێکی تورکیانەدا ئیعتیکافی کرد، حەسیرێکیشی وەکو دیواری چیغ کردبوو بە لای دەرگاکەیەوە (تا کەس نەیڕوانێتێ).

نەزری ئیعتیکاف کردن لە مزگەوتێکی دیاری کراو

هەر کەس نەزری ئەوە بکات کە لە مزگەوتی حەرام (کەعبە) یان لە مزگەوتی پێغەمبەر ﷺ (لە مەدینە) یان لە مزگەوتی ئەقسا (لە قودس) ئیعتیکاف بکات، دەبێ نەزرەکەی بهێنێتە دی. چونکە پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (**لا تَشُدُّ الرِّحَالُ، إلا إلى ثلاثةِ مَساجِدِ؛ المسجدِ الحرامِ، والمسجدِ الأقصى، ومسجدي هذا**) رواه الجماعة (بخاري، مسليم، الترمذي، النسائي، ابو داود، ابن ماجة واحمد[٢] واتە: بار لێ نانرێ (واتە: سەفەر ناکرێت بە تایبەتی) مەگەر بۆ سێ مزگەوت نەبێت: مزگەوتی حەرام، مزگەوتی ئەقسا، ئەم مزگەوتەی من.

---

[١] پایەی تەوبە: پایەیەکی مزگەوتەکەی پێغەمبەر بوو ﷺ کە یەکێك لە ئەسحابەکان (ناوی ئەبو لوبابە بوو) نەزری کرد، کە خۆی پێوە ببەستێتەوەو، نە خۆی بیکاتەوە، نە بشهێڵێت کەسی تر بیکاتەوە، تا ئەو کاتەی خوای گەورە تۆبەکەی لێ وەردەگرێت، هەرواش مایەوە تا پێغەمبەر ﷺ مژدەی دایە کە خوای گەورە لێی وەرگرتووە.

[٢] البخاري: كتاب التهجد بالليل – باب فضل الصلاة في مسجد مكة والمدينة (٢ / ٧٦)، ومسلم: كتاب الحج – باب لا تشد الرحال، إلا إلى ثلاثة مساجد (٢ / ١٠١٤) برقم (٥١١)، وأبو داود: كتاب المناسك – باب في إتيان المدينة (٢ / ٥٢٩) برقم (٢٠٣٣)، ومسند أحمد(٢/٢٧٨)، وابن ماجه: كتاب الإقامة – باب ما جاء في الصلاة في مسجد بيت المقدس (١ /٤٥٢) برقم (١٤٠٩)، والنسائي: كتاب المساجد – باب ما تشد الرحال إليه (٢ / ٣٧، ٣٨ (برقم (٧٠٠)، والترمذي: أبواب الصلاة – باب ما جاء في أي المساجد أفضل (٢ / ٣٢٦).

ئەمما ئەگەر کەسێك نەزری کرد لە مزگەوتێکی تردا ئیعتیکاف بکات، مەرج نییە هەر لەو مزگەوتەدا بێت، بەڵکو بۆی هەیە لە هەر مزگەوتێکدا بێت ئیعتیکافەکەی خۆی بکات. چونکە خوای گەورە جێگایەکی تایبەت بە خواپەرستیی دیاری نەکردووە، هیچ مزگەوتێکیش ـ جگە لەو سێ ناو براوە ـ چاکترو ئەفزەڵتر نییە لە مزگەوتێکی تر. تەنها ئەو سێ مزگەوتە ئەو گەورەیی و مەزنییەیان هەیە، ئەویش لەبەر ئەوەی ئایەت و حەدیسی زۆریان لەسەرە. پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: (**صلاةٌ في مسجدي هذا أفضَلُ مِنْ ألفِ صلاةٍ، فيما سِواهُ مِنْ المساجِدِ، إلا المَسْجد الحرامِ، وصلاةٌ في المسجِدِ الحرامِ أفضلُ مِنْ صلاةٍ في مَسْجِدِي هذا، بِمَائة صلاةٍ**)[1] رواه احمد، واتە: نوێژێك لەم مزگەوتەی من بە هەزار نوێژی مزگەوتی ترە، جگە لە مزگەوتی حەرام (کەعبە)، کەنوێژێك لە کەعبە بە سەد نوێژی مزگەوتەکەی منە.

ئەگەر کەسێك نەزری کرد لە مزگەوتی پێغەمبەر ﷺ ئیعتیکاف بکات بۆی هەیە نەزرەکەی لە کەعبە بگرێت، چونکە ئەو لە مزگەوتی پێغەمبەر ﷺ گەورەترە..

[1] مسند أحمد (٣ / ٣٤٣، ٣٩٧).

هەندێك باسی جیاواز بە کورتی

- پێم چاکە موسوڵمانان لەگەڵ زانایانی مەککە و مەدینــەدا بیکەنــە رەمــەزان و جەژن. چونکە یەك ئوممەتی زیاتر پێ دەسەلمێت.
- ئەگەر کەسێك شەو نەیزانیبوو سبەینێ رەمەزانەو بۆ بەیانی بیستی، دەبێ خۆی لە خــواردن و خواردنــەوە بگرێتــەوەو واش حــساب بکــات کــە رۆژی یەکــەمی رەمەزانەکەی خواردووەو دوایی دەبێت رۆژێك بگرێتەوە.
- ئەگەر لە وڵاتێکی رۆژهەڵاتی وەکو مالیزیاو ئەندۆنیسیا بــەرۆژوو بوویــت یــان لەووڵاتێکی رۆژئاوای وەکو وڵاتانی ئەوروپا یــان ئــەمریکا، دوایــی گەڕایتــەوە کوردستان یان هەر جێیەکی تر، دەبێــت رۆژوو جەژنەکــەت لەگــەڵ دانیــشتوانی وڵاتی دووەمتدا بکەیت.
- ئەگەر کافرێك لە رەمەزاندا موسوڵمان بــوو، هــەر ئــەو رۆژانــەی لەســەر فــەرز دەبێت کە ماون، نەك ئەوانەی رابوردن.. قەرزاری رۆژووی کۆنیش نییە.
- ئەگەر ئافرەتێك پێش سپێدەی بەیانی خوێنی حەیز یان نیفاسی وەستابۆوەو پاك بووەوە دەبێت رۆژووی سبەینێی بگرێت، با هێــشتا خۆشــی نەشــتبێت و نوێــژی بەیانیەکەشی یان نیوەڕۆو عەسریشی دوا خستبێت.
- ئەگەر ئافرەتێك پێش بەربانگ کەوتــە حــەیزەوە ـ بــا بــە ٥ دەقیقــەش بێــت ـ رۆژووەکەی بەتاڵەو بۆی حسێب نابێت، دەبێت دواتر بیگرێتەوە.
- ئەگەر ئافرەتێك ویستی دەرمانێکی وا بە کار بهێنێت کە حەیزەکــەی پــێ دوا بخات تا لە رۆژوو گرتنە فەرزەکەی و پاداشتەکەی مەحروم نەبێت، بۆی هەیــە وا بکات، بەو مەرجەی زیانی تری لێ نەبێتەوە.

- بەکارهێنانی سپرای (بە خخاخ) چ بۆ نەخۆشی رەبووە بێت یان هەر بۆ بۆن خۆش کردنی ناو دەم جائیزە و هیچ ئیشکالی تێدا نییە.
- هەروەها مەعجوونی دان و بەکارهێنانی فڵچەو دان شتن پێیان دوای پارشێو هیچ ئیشکالی نییە، هەروەها دان هەڵکێشانیش.
- هەرکەس نەیزانی چەند قەرزاری رەمەزانەکانی پێشووە، دەبێت تەقدیری بکات، تا دەگاتە ئەو رادە دڵنیاییەی کە ئەوەندەیە، ئینجا دەیانگرێتەوە..
- ئەگەر کەسێك بەرۆژوو بوو، لە رۆژی رەمەزانەکەدا خەوت و ئیحتیلام بوو (سلێمانی واتەنی شەیتانی بوو، یان هەولێری واتەنی: شەیتان پێی پێ کەنی) زیان لە رۆژووەکەی ناکەوێت.
- سەرتاشین و نینۆك کردن و قژ چەور کردن و میکیاج کردن و ئەوانە زیانیان بۆ رۆژوو نییە.
- کورد کە دەڵێ: رۆژووەوانی نوێژ نەکەر بەرازی دەم بەستراوە، رەنگە زۆر لە حەقیقەت لایان نەدا بێت، چونکە هەندێك لە زانایانی کۆن و نوێی شەرع ئەو کەسە بە موسوڵمان حسێب ناکەن، با هەر بەردەوام بەرۆژووش بێت.

تەواو بوو والحمد لله رب العالمين

ناوەڕۆك